

VELFERDSFORSKNINGSINSTITUTTET NOVA

Et iaktatt foreldreskap

Om å være foreldre og minoritet i Norge

INGRID SMETTE & MONIKA GRØNLI ROSTEN

OSLO METROPOLITAN UNIVERSITY
STORBYUNIVERSITETET

– Et iaktatt foreldreskap –

Et iakttatt foreldreskap

Om å være foreldre og minoritet i Norge

Ingrid Smette
Monika Grønli Rosten

Norsk institutt for forskning om
oppvekst, velferd og aldring
NOVA Rapport 3/2019

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) er fra 1. januar 2014 et forskningsinstitutt ved Senter for velferds- og arbeidslivsforskning (SVA) på OsloMet – storbyuniversitetet (tidl. Høgskolen i Oslo og Akershus).

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferdssamfunnets tiltak og tjenester.

© Velferdsforskningsinstituttet NOVA
OsloMet – storbyuniversitetet 2019

ISBN (trykt utgave) 978-82-7894-691-6
ISBN (elektronisk utgave) 978-82-7894-692-3

ISSN 0808-5013 (trykt)
ISSN 1893-9503 (online)

Illustrasjonsfoto: © colourbox.no
Desktop: Torhild Sager
Trykk: Byråservice

Henvendelser vedrørende publikasjoner kan rettes til:

NOVA, OsloMet
Stensberggata 26 · Postboks 4, St. Olavs plass, 0130 Oslo
Telefon: 67 23 50 00
Nettadresse: www.oslomet.no/om/nova

Forord

Denne rapporten er skrevet på oppdrag fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). På bakgrunn av sitt ansvar for tjenester og tiltak som skal styrke foreldre i deres rolle og gi barn gode oppvekstvilkår, ønsker Bufdir forskningsbasert kunnskap om hvordan fedre og mødre i etniske og religiøse minoriteter praktiserer og opplever sitt foreldreskap i Norge. Det overordnede formålet med prosjektet er slik å bidra til utviklingen av likeverdige offentlige tjenester, tiltak og innsatser på familie- og oppvekstområdet. Vi takker Bufdir for et spennende oppdrag og godt samarbeid.

En særlig takk går til de 32 foreldrene som har stilt opp til intervju og delt sine erfaringer med å være mor og far i Norge.

Ingrid Smette har vært prosjektleder og har skrevet rapporten sammen med Monika Grønli Rosten. Anja Bredal og Marie Louise Seeberg har gjennomført en del av intervjuene og bidratt med viktige innspill til analysene. De har også lest og kommentert utkast. Kasia Gmaj har rekruttert og gjennomført intervjuer med to polske informanter. Monica Five Aarset har kvalitetssikret rapporten. Ada Engebrigtsen har også lest og kommentert deler av rapporten. Takk til begge for viktige innspill.

Oslo, mars 2019

Ingrid Smette og Monika Grønli Rosten

– Et iaktatt foreldreskap –

Innhold

Sammendrag	7
Anbefalinger:	10
1 Introduksjon	13
Tidligere forskning om minoritetsforeldre i Norge	16
Foreldreskap, familie og klasse	19
Nettverk, sosial kapital og sosial kontroll	20
Gangen i rapporten.....	22
2 Metode, materiale og etikk	23
Rekruttering og informantenes motivasjon for å delta	23
Utvalget	24
Intervjuene	26
Personvern og anonymisering	27
3 Å være mor og far. Betydning av generasjon og migrasjon	28
Å vise foreldrekjærlighet	29
Å utforme foreldreautoritet	32
Å sette grenser for barn	36
Barndomserfaringer med fysisk straff	36
Å ta i bruk nye former for grensesetting	38
Gutter og jenter – Ulike eller like grenser?	42
Oppsummering	44
4 Nabolag, skole og foreldrenettverk	46
Nabolag i by og bygd	46
Mulighetsrom i valg av nabolag og skole	48
Etnisitet, klasse og den delte byen	51
Nabolag og sosiale forbindelser i motgang	53
Oppsummering	55
5 Deltagelse i etniske og religiøse foreninger og nettverk	57
Sosialt lim for barn og foreldre	58
En lukket verden?	59
Verdifelleskap som trygghet	62
Verdifelleskap og identitetsarbeid som beskyttelse	64
Oppsummering	67
6 Ungdomstid, selvbestemmelse og verdikonflikt	68
Ønsket om en selvstendig tenåring	68
Religiøs selvbestemmelse	71
Å stå for andre verdier	75
Oppsummering	79

7 Minoritetsforeldre og hjelpeapparatet	80
Barn som tar kontakt med barnevernet – eller lar være	81
Foreldre som involverer hjelpetiltak	84
Når andre melder bekymring	86
Brobyggere – ressurspersoner og foreninger	89
Oppsummering	92
8 Minoritetsfamilier i majoritetssamfunnet	93
Sosial kontroll av tilhørighet.....	94
Majoritetens konformitetspress	95
Minoritetens konformitetspress	97
Når minoritet blir majoritet	100
Ulike minoritetsposisjoner.....	101
Synlig minoritetsposisjon.....	101
Usynlig minoritetsposisjon.....	104
Verdensborgere og religiøse	106
Oppsummering	108
9 Konklusjoner og anbefalinger	110
Endrede foreldreidealer og -praksiser	110
Selvstendige, troende barn.....	111
Sosial klasse som betingelse for foreldreskap.....	113
Nabolag som risiko, etniske og religiøse nettverk som ressurs?	114
Minoritetsfamiliers bekymringer for barn og erfaringer med hjelpeapparatet	116
Ulike minoritetsidentiteter i møte med majoritetssamfunnet	117
Kunnskapsbehov	118
Summary	120
Litteratur	123

Sammendrag

Denne rapporten handler om erfaringer som foreldre fra ulike etniske og religiøse minoriteter har med å oppdra barn i Norge. Studien er gjennomført på oppdrag fra Barne-, ungdoms, og familiedirektoratet (Bufdir) som ønsker mer kunnskap om mangfoldet av foreldrepraksiser og -erfaringer i Norge for å utvikle likeverdige tjenester.

Vi har brukt begrepene etniske og religiøse minoriteter som avgrensning fra andre minoritetskategorier, basert for eksempel på seksualitet eller funksjonsnedsettelse. Minoritetsbegrepet i vår studie viser til personer som definerer seg selv, eller opplever at de blir definert av andre, som minoritet i kraft av etnisk og/eller religiøs bakgrunn. I rapporten har vi undersøkt følgende problemstillinger:

- Hvilke idealer har foreldrene for sitt foreldreskap, og hvordan sammenligner de sin måte å være mor og far på med hvordan de selv ble oppdratt?
- Hvilke erfaringer har foreldrene med å stå for og videreføre verdier i potensiell konflikt med verdier i majoritetssamfunnet?
- Hvilken betydning har ulike minoritetsfelleskap, nabolag og lokalmiljø for foreldreskapet?
- Hvilke erfaringer har foreldrene med barnevern og andre hjelpetjenester i forbindelse med bekymringer for barn?
- Hvilke begrensninger og muligheter opplever foreldrene at barna deres får som medlem både av en minoritetsgruppe og av majoritetssamfunnet?

En stor del av forskningen på minoriteter i Norge har fokusert på enkeltgrupper og har analysert endringer mellom generasjoner innad i gruppen. I denne rapporten har vi derimot valgt å studere foreldreskap og betydningen av minoritetsposisjon på tvers av etnisitet og religion. Studien bygger på intervjuer med 32 foreldre med ulike forutsetninger og posisjoner i det norske samfunnet. Utvalget inkluderer flyktninger som har kommet til Norge enten som barn eller voksne, andregenerasjons innvandrere, nyankomne arbeidsinnvandrere og majoritetsnorske medlemmer av kristne trossamfunn utenfor den norske kirke. Gjennom dette grepet har vi utforsket likheter og forskjeller i foreldrenes erfaringer med å oppdra barn i en minoritetskontekst.

Blant de av våre informanter som selv kom til Norge i voksen alder, kan vi med utgangspunkt i klassesilhørighet skille mellom to kategorier: Den ene er de som kommer fra middel- eller overklassebakgrunn i sitt opprinnelige hjemland, og selv hadde høye stillinger i det samfunnet de forlot, eller var godt i gang med ambisiøse utdanningsløp før de kom hit. Flere av disse har valgt å etablere seg med egen

familie i nabolag med høy status dominert av majoritetsnordmenn med middelklassebakgrunn.

Den andre kategorien blant de som kom som voksne, er foreldre som kommer fra mer beskjedne kår, og som enten har kommet som arbeidsinnvandrere til lavstatusyrker eller som har kommet som flyktninger. Noen av disse har opplevd sosial mobilitet som voksne gjennom å ha tatt utdanning og fått jobber som har gjort det mulig å etablere seg i boliger i velstående nabolag. De fleste i denne gruppa er imidlertid bosatt i nabolag med lav status og levekårsutfordringer. Alle foreldrene i begge kategoriene er yrkesaktive.

Blant de som har kommet til Norge som barn eller tenåringer i flyktningfamilier, ser vi at alle har gjort betydelige klassereiser. Mens deres foreldre i hovedsak har hatt lite utdanning, har alle våre informantene i dag høgskole- eller universitetsutdanning og har gode jobber.

Informantene som enten er andregenerasjons innvandrere eller majoritetsnorske medlemmer av kristne trossamfunn har ulik klassebakgrunn, og alle er yrkesaktive.

Overordnet beskriver rapporten endringsprosesser knyttet til foreldreidealer med utgangspunkt i migrasjon, generasjon, tilhørighet og sosial status. Det å flytte fra et land til et annet kan innebære at oppdragelsesidealene man omgis av endres brått og drastisk. I rapporten har vi sett at foreldrene som kom til Norge som flyktningbarn har hatt til dels smertefulle erfaringer i barndommen på grunn av foreldrenes strev med å håndtere slike omveltninger. Mange av dem har blitt utsatt for vold som et ledd i oppdragelsen. Disse foreldrene snakker i intervjuene om at de ønsker å være foreldre på en annen måte enn deres egne foreldre var. Foreldre som har kommet til Norge som voksne har derimot først og fremst sin egen barndom i et annet land som referansen når de selv blir foreldre. De vil ofte først bli konfrontert med majoritetssamfunnets normer og idealer for barndom og foreldreskap når de får egne barn og skal møte velferdsstatens oppvekstinstitusjoner, eksempelvis helsestasjon, barnehage og skole. Også blant disse foreldrene ser vi tegn til at nye foreldreidealer får fotfeste. Disse kan tenkes å speile globale trender så vel som møter med norske oppvekstinstitusjoner.

I rapporten har vi undersøkt betydningen av ulike typer nettverk for foreldreskapet. Nabolag og nærmiljø utgjør en sentral del av barn og unges oppvekst, og blir dermed også en betydningsfull arena for foreldre. Noen foreldre har valgt sitt nabolag med omhu, mens andre beskriver hvordan de endte opp der mer tilfeldig. En del omfavner nærmiljøet og det sosiale nettverket der, mens andre er bekymret for om nærmiljøet kan ha negativ innvirkning på barna. Vi ser fra våre analyser at manglende økonomiske ressurser kan begrense muligheten til å etablere seg i et nabolag som foreldrene opplever som et godt oppvekstmiljø for barna.

Mange av foreldrene er bevisst på å gi barn tilhørighet til etniske og religiøse fellesskap. Flere beskriver at de legger ned et betydelig frivillig arbeid i disse. De framhever slike nettverk som en viktig ressurs for familien i hverdagen. Hvordan

foreldre balanserer mellom det å forankre barn i minoritetsfellesskapet og samtidig gi dem mulighet til å velge annen tilhørighet, er et sentralt spørsmål. I norsk offentlig debatt har det vært rettet mye oppmerksomhet mot hvorvidt det utøves uakseptable former for sosial kontroll gjennom etniske eller religiøse nettverk. Dette eksemplifiseres i liten grad i vår studie. Foreldrene vi har intervjuet forteller imidlertid om en rekke aktiviteter som har som mål å bidra til endring i foreldrepraksis innenfor minoritetsgruppen. For eksempel har vi sett flere eksempler på slike foreninger inviterer representanter fra det offentlige til informasjonsmøter for å øke kunnskapen om hjelpeapparatet i nettverket.

I analysene har vi undersøkt hvordan foreldrene prøver å formidle verdier til barna. En del av foreldrene vi har intervjuet, står for mer konservative syn på for eksempel alkoholbruk og seksualitet enn det som er vanlig i majoritetssamfunnet. Med utgangspunkt i vårt materiale, har vi identifisert to tilnærminger hos foreldrene. Den ene innebærer å få barna til å skjønne begrunnelsen for de synspunktene og verdiene trossamfunnet representerer, slik at skal ønske og føle stolthet over å videreføre dem. Den andre tilnærmingen innebærer at foreldrene formidler trossamfunnets verdier, men erkjenner at tilpasning er uunngåelig når det er stor forskjell mellom trossamfunnets synspunkter og praksis i majoritetssamfunnet.

For foreldrene som er aktive i religiøst baserte fellesskap, kan barnets religiøse overbevisning være avgjørende for om barnet vil høre til fellesskapet i framtiden. Foreldrene snakker om tro som noe de ikke kan tvinge et barn til, den må springe ut av barnet selv. Analysene antyder også på at for foreldrene som opplever at barna er trygge i sin tro, oppleves det som mindre risikabelt å gi barna frihet og handlingsrom, også utenfor menigheten eller familien.

Vi har også utforsket hvilke bekymringer foreldre har for sine barn. Et funn er at minoritetsforeldrene generelt framstår som mer bekymret for sønner enn for døtre. De er spesielt bekymret når de har tenåringssønner og er bosatt i nabolag med levekårsproblematikk og høy andel etniske minoriteter. De gir også uttrykk for bekymring for diskriminering på bakgrunn av hudfarge og etnisitet, da særlig med tanke på sønner.

I rapporten har vi også analysert ulike måter minoritetsfamilier kommer i kontakt med det offentlige hjelpeapparatet på. Vi har spesielt sett på eksempler som involverer barnevernet. Analysen viser at initiativet til å involvere hjelpetjenester kommer fra ulike aktører – fra barnet selv, fra foreldrene og fra skole og barnehage. Et funn er at hvordan foreldre møter hjelpeapparatet også avhenger av deres selvtillit som forelder, og ikke bare av hvilke holdninger de har til hjelpeapparatet. Hvis foreldre har tro på seg selv som foreldre, kan det redusere barrierer mot å kontakte hjelpeapparatet.

Vi har i rapporten også undersøkt hvilke begrensninger og muligheter foreldrene opplever at barna deres får som medlem både av en minoritetsgruppe og av majoritetssamfunnet. Vi har vist hvordan minoritetsforeldre lever med motstridende aspirasjoner på barnas vegne. På den ene siden ønsker foreldrene at

barna skal få delta i majoritetssamfunnet på like premisser som alle andre. På den andre siden ønsker de også ofte at barna skal fortsette å dele deres verdensanskuelser, tradisjoner og verdier. Et nøkkelbegrep for dette krysspresset er sosial kontroll. I analysen har vi sett på konformitetspress som en måte sosial kontroll kommer til uttrykk på. Vi har vist at minoritetsforeldre både kan oppleve slikt press fra majoritetsbefolkningen og fra minoritetsgruppen. Ofte foregår også kontrollen fra mange kanter samtidig. Minoritetsforeldre og deres barn håndterer dette krysspresset på ulike måter, blant annet avhengig av sosial posisjon, hva slags typer av nettverk de inngår i, hva slags nabolag de bor i og hvor synlige de opplever å være som minoritet i samfunnet.

Noen foreldre reflekterer lite over sin minoritetsposisjon i det daglige. Vi har likevel vist at mange minoritetsforeldre har til felles en forsterket bevissthet rundt egen foreldrepraksis. Denne bevisstheten kommer dels fra arbeidet med å forme et annerledes foreldreskap enn det man selv har vokst opp med. Dels kommer den fra at foreldre som står i en minoritetsposisjon er mer utsatt for andres blikk - både fra majoriteten og minoritetsgruppen. Minoritetsposisjonen kan dermed gjøre det ekstra vanskelig å være foreldre. Samtidig kan det fra denne posisjonen også vokse fram nye tanker om hva det vil si å være en god forelder i vårt samfunn. Dette betyr at minoritetsforeldrene har potensiale til å være en betydelig ressurs, ikke bare for hverandre, men for samfunnet som helhet og den offentlige samtalen om foreldreskap.

Anbefalinger:

1. På bakgrunn av både vår egen og annen eksisterende forskning er vår anbefaling at både oppvekstpolitikken og hjelpetiltak for familier i større grad ser foreldrepraksis i sammenheng med familiers levekår og livssituasjon. Det er på denne bakgrunnen uheldig at foreldrestøtte og -veiledning i dag i stor grad ses atskilt fra spørsmål knyttet til familiers økonomiske situasjon og sosio-økonomiske forhold i deres nære omgivelser.
2. Vår anbefaling er at myndighetene i sin innsats for å spre råd og veiledning om foreldrepraksis, benytter generelle begreper som foreldrekjærlighet, autoritet og grensesetting som framhever felles utfordringer for det ulike foreldre prøver å få til i foreldreskapet.
3. Etniske og religiøse nettverk kan virke både fremmende og hemmende for samfunnsintegrasjon. En anbefaling er å sette i gang prosjekter for å samle erfaringer med endringsarbeid på tvers av organisasjoner i den hensikt å utvikle dialogarbeid i frivillig regi.
4. Vi vil anbefale at myndighetene legger til rette for arenaer hvor minoritets- og majoritetsforeldre kan utveksle erfaringer om barneoppdragelse. Dette er viktig for å bygge gjensidig forståelse og bryte ned fordommer. Slike arenaer kan være spesielt betydningsfulle for foreldre som bor i utsatte nabolag med høy andel etniske minoriteter, og som ellers har lite kontakt med majoritetsbefolkningen gjennom jobb eller privatliv.

5. Det er viktig med en åpen debatt om problematisk foreldrepraksis blant etniske minoriteter, på samme måte som det må være rom for debatt om problematisk foreldrepraksis i majoritetsbefolkningen. En slik debatt må også, i tråd med hva vi selv har forsøkt å gjøre i denne rapporten, synliggjøre variasjon i foreldrepraksis både i minoritet og majoritet, og slik motvirke at minoritetsforeldre og majoritetsforeldre blir definert som ensartede blokker som står i motsetning til hverandre.
6. Det finnes så langt lite forskning på minoritetsforeldreskap i Norge. Det er særlig behov for mer forskning på følgende tema: i) endringsprosesser knyttet til foreldreidealer og -praksiser, ii) erfaringer med og håndtering av verdikonflikt mellom minoritetsgrupper og majoritetssamfunnet, iv) betydningen av levekårs- og nabolagsutfordringer for minoritetsforeldreskap, vi) etniske og religiøse foreningers mulige betydning for å styrke minoritetsforeldre i foreldrerollen.

– Et iaktatt foreldreskap –

1 Introduksjon

Å oppdra barn er både en privatsak og et offentlig anliggende. Oppdragelsen forankrer barn i familierelasjoner, samtidig som den skal gjøre dem til framtidige samfunnsborgere. Foreldre har rett til å gi barn tilhørighet til de fellesskapene og verdiane de måtte ønske, mens staten har plikt til å gripe inn dersom foreldre ikke realiserer barns rett til trygghet og omsorg eller til samfunnsdeltakelse gjennom utdanning og utfoldelse på ulike arenaer.

Denne rapporten handler om hvordan foreldre som tilhører en etnisk eller religiøs minoritet opplever det å oppdra sine barn i Norge. For minoritetsforeldre kan det å gi barn forankring i og tilhørighet til minoritetsgruppen være en viktig del av barneoppdragelsen. For myndighetene kan denne målsetningen oppfattes som problematisk i den grad den innebærer å videreføre verdier som er i konflikt med sentrale samfunnsverdier, og på den måten kan sies å undergrave barns tilhørighet til og rettigheter i storsamfunnet. Historisk har den norske staten grepet inn i minoritetsfamilier på dramatiske måter, nettopp for å hindre en slik forankring av barnet i grupper som har hatt en marginal posisjon i det norske samfunnet. Tatermisjonen (Pettersen, 2005, Haave, 2000) og fornorskingen av samiske barn (Niemi, 2017) er eksempler på dette. I dag har utredninger og offentlige unnskyldninger slått fast at slik statlig *inn gripen* må forstås som statlige *overgrep*, og dermed som en slags fortidens feilgrep som aldri må skje igjen. Likevel kan både minoritetsgrupper og majoritetssamfunnet fremdeles utfordres når praksiser eller verdier i en minoritetsgruppe står i et spenningsforhold til samfunnet for øvrig. Et eksempel er hvordan generasjons- og kjønns hierarkier i enkelte minoritetsfamilier blir diskutert både som et hinder for integrering og som noe som potensielt undergraver verdimeslige grunnpillarer i samfunnet (Grillo, 2008).

Foreldre kan også oppleve at det er andre som gir dem merkelappen minoritet, og på den måten stiller spørsmålsteget ved både deres egen og deres barns tilhørighet til majoritetssamfunnet. Minoritetsforeldre kan for eksempel oppleve at de betraktes som annerledes og som ikke å høre til, til tross for at deres kulturelle praksis endres og blir lik majoriteten. Aarset (2018) omtaler dette som at minoriteters tilhørighet er betinget av majoritetens blikk.

Med dette som bakgrunn, undersøker vi i denne rapporten hvilke erfaringer foreldre som oppfatter seg selv som å tilhøre en etnisk eller religiøs minoritet, har med å oppdra barn i den norske velferdsstaten.

Rapporten søker å besvare følgende problemstillinger:

- Hvilke idealer har foreldrene for sitt foreldreskap, og hvordan sammenligner de sin måte å være mor og far med hvordan de selv ble oppdratt?
- Hvilke erfaringer har foreldrene med å stå for og videreføre verdier i potensiell konflikt med verdier i majoritetssamfunnet?
- Hvilken betydning har ulike minoritetsfellesskap, nabolag og lokalmiljø for foreldreskapet?
- Hvilke erfaringer har foreldrene med barnevern og andre hjelpetjenester i forbindelse med bekymringer for barn?
- Hvilke begrensninger og muligheter opplever foreldrene at barna deres får som medlem både av en minoritetsgruppe og av majoritetssamfunnet?

Studien bygger på intervjuer med 32 foreldre med ulike forutsetninger og posisjoner i det norske samfunnet. Utvalget inkluderer flyktninger som har kommet til Norge enten som barn eller voksne, andregenerasjons innvandrere, nyankomne arbeidsinnvandrere og majoritetsnorske medlemmer av kristne trossamfunn utenfor den norske kirke. Hvordan vi gikk fram for å rekruttere informanter, beskriver vi nærmere i kapittel 2.

Vi har brukt begrepene etniske og religiøse minoriteter for å avgrense studien fra andre mulige minoritetskategorier basert for eksempel på seksualitet eller funksjonsnedsettelse. Minoritetsbegrepet i vår studie vil nødvendigvis være ganske løst definert, i den forstand at det ikke dreier seg om juridisk eller sosialt klart definerte grupper (jf. Plesner, Brandal, & Døving, 2017). Vi har ikke foreldre som tilhører nasjonale minoriteter eller urfolk som en del av utvalget. Det er tilfeldig, eller et resultat av at vi ikke har prøvd å rekruttere fra disse gruppene spesielt.

Felles for flertallet av foreldrene i studien, er at de og deres barn ofte er synlige som minoritet på grunn av et utseende som gjør at de skiller seg fra majoritetsbefolkningen. I tillegg opplever mange av dem å bli utsatt for samfunnets kontinuerlige synliggjøring av dem som minoriteter. Dette kan skyldes at de tilhører religiøse eller etniske grupper som i særlig grad er gjenstand for offentlig oppmerksomhet og debatt, eksempelvis som somaliske muslimer. Noen av foreldrene tilhører også det vi velger å definere som mer usynlige minoriteter i den sammenhengen, som polske katolikker. I rapporten vil vi flere ganger komme tilbake til betydningen av ulike former for synlighet som minoritet for foreldres erfaring med å oppdra barn.

Mye av forskningen på minoriteter i Norge har konsentrert seg om enkeltgrupper og har analysert endringer mellom generasjoner innad i gruppen. I denne rapporten har vi derimot valgt å studere foreldreskap og betydningen av minoritetsposisjon for foreldreskap i Norge på tvers av etnisitet og religion. Vi har også valgt å inkludere foreldre uten innvandrerbakgrunn og med tilhørighet i kristne

trossamfunn utenfor den norske kirke som en del av utvalget. Gjennom dette grepet har vi ønsket å utforske likheter og forskjeller i foreldrenes erfaringer med det å oppdra barn i en minoritetskontekst.

Vi har også vært opptatt av å fange opp endringsprosesser i ulike minoritetsmiljøer knyttet til generasjon, forstått som forholdet mellom barn, foreldre og beste-foreldre. I studier av migrasjonsprosesser knyttes også endring gjerne til hvor mange generasjoner det er siden innvandringen. Endring kan også være knyttet til kohorter, altså mennesker født i samme tidsperiode, antatt å ha noen kulturelle erfaringer felles (for en begrepsdiskusjon, se Aarset, 2015, s. 16–21).

Fra litteraturen om foreldreskap vet vi at foreldreidealer og praksiser stadig er i endring. Nicole Hennem (2002) beskriver for eksempel et skifte fra at foreldre i Norge har autoritet i kraft av sin posisjon som voksne, til at relasjonen mellom foreldre og barn har blitt mer demokratisk og foreldre må utøve autoritet på et annet grunnlag. Et annet skifte handler om andre forventninger til foreldre når det gjelder å følge opp barn. Intensivering, «intimisering» og barnesentrering er blant begrepene som brukes for å beskrive de nye idealene for foreldreskapet som særlig gjelder i middelklassefamilier (Stefansen & Aarseth, 2011). De nye foreldre-idealene knyttes både til oppvekstinstitusjonenes økte krav om foreldreinvolvering (Dannesboe, Kryger, Palludan, & Ravn, 2012; Knudsen, 2010) og til foreldres frykt for at barna ikke skal greie seg i et stadig mer konkurransepreget samfunn (Aarseth, 2018; Vincent & Ball, 2007). Vi kommer nærmere inn på denne litteraturen nedenfor.

Et overordnet tema i analysen er hvordan spenninger mellom kulturell forankring og barns selvbestemmelse erfares og fortolkes fra minoritetsforeldres perspektiv. For å belyse dette, retter vi oppmerksomheten mot det å være foreldre for tenåringer. Tenårene er en livsfase hvor spørsmål i tilknytning til kjønnsideal, seksualitet og selvbestemmelse kommer opp og kan skape spenninger mellom generasjonene. Det er også en livsfase der spørsmål om tilhørigheten til majoritetssamfunnet blir stilt på nye måter, for både barn og foreldre.

I rapporten er vi også opptatt av familiers levekår og ressurser i nabolag og lokalmiljø som en ramme for foreldrepraksis. Foreldre er avhengige av sosiale relasjoner og nettverk utover familien for å klare seg i hverdagen, og foreldreskap utøves også i stor grad på sosiale arenaer utenfor hjemmet. Hva slags nabolag man bor i og hvilke andre sosiale nettverk man inngår i, eksempelvis de som spesifikt kan knyttes til minoritetsposisjonen, blir dermed en betydningsfull ramme for foreldreskap. Vi vet for eksempel at mange minoritetsfamilier med innvandrerbakgrunn bor i nabolag med sosiale utfordringer og levekårsproblematikk (Brattbakk & Andersen, 2017; Hyggen, Brattbakk, & Borgeraas, 2018).

Spørsmålet om betydningen av levekår for foreldreskap knytter an til en større debatt om hvordan myndighetene best kan styrke foreldres mulighet og evne til å være gode foreldre. I de nordiske velferdsstatene er det en lang tradisjon for at

myndighetene prøver å forme både kjønns- og generasjonsrelasjoner i majoritetsbefolkningen (Sejersted, 2013 i Sundsbø og Sihvonen, 2018). På hvilke måter myndigheter griper inn i familieliv og barneoppdragelse, er likevel stadig endring. I den første etterkrigsperioden vektla myndighetene primært økonomiske støtteordninger, men fra 70-tallet ble myndighetene også opptatt av å styrke foreldres relasjon til egne barn (Bråten & Sønsterudbråten, 2016). I de senere årene har man sett en framvekst av kurs og opplæring i offentlig eller halvoffentlig regi som skal hjelpe mødre og fedre i foreldrerollen. Et av spørsmålene som reises i litteraturen, er om denne typer programmer bidrar til smalere normer for foreldreskap, noe som i sin tur kan føre til marginalisering av noen grupper av foreldre (Hennum, 2010; Sundsbø, 2018). I tilknytning til dette, reises det også spørsmål om programmer for foreldrestøtte bidrar til at man holder foreldre individuelt ansvarlige for problemer som har strukturelle årsaker. Denne kritikken har særlig blitt reist i en britisk kontekst, der myndighetene satser tungt på slike programmer, samtidig som velferdsstaten og støtte til familier bygges ned (Sundsbø & Sihvonen, 2018). Selv om vi ikke ser en tilsvarende nedbygging av velferdsstaten i en norsk kontekst i dag, er foreldrestøtte og overføringer til familier definert som ulike politikkområder, slik det framgår av Regjeringens strategi for foreldrestøtte 2018–21 (Barne- og likestillingsdepartementet, 2018). Vi kommer tilbake til denne tendensen til todeling i avslutningskapitlet.

Tidligere forskning om minoritetsforeldre i Norge

I en norsk sammenheng har det så langt vært gjort et begrenset antall studier av familieliv og oppdragelse i minoritetsfamilier. Særlig er det få studier som bygger på intervjuer med foreldre. I langt de fleste bidragene er det empiriske grunnlaget ungdom som vokser opp i familier der foreldrene og eventuelt ungdommene selv har innvandret. Den følgende litteraturgjennomgangen sammenfatter hovedtema i studier som bygger på intervjuer med ungdom og unge voksne uten å ta mål av seg å være uttømmende. Vi går mer detaljert gjennom studier som bygger på intervjuer med foreldre.

I studier som baserer seg på intervjuer med ungdom er spenninger og konflikter mellom minoritetsfamilien og majoritetssamfunnet sentrale tema. Autonomi og selvbestemmelse i ungdomstiden drøftes i flere studier (Engebrigtsen, 2007; Fuglerud & Engebrigtsen, 2009; Lidén, 2003). Ungdoms erfaring med å stå i ulike kulturelle tradisjoner er hovedtema for eksempel i Prieur (2004). Betydningen av kollektivistiske og patriarkalske familielogikker er et annet sentralt tema. Her inngår studier av unge fra minoriteters mulighet til å velge partner eller ektefelle (Bredal, 2006, 2011) og studier av kontroll og vold i minoritetsfamilier i forbindelse med foreldre–barn-konflikter (Bredal & Melby, 2018; Bredal & Orupabo, 2008). Minoritetsforeldres forventninger og handlemåter i tilknytning til barns utdanningsvalg er også drøftet i flere studier, også disse med ungdomsintervjuer som empirisk utgangspunkt (Hegna & Smette, 2017; Kindt, 2018; Leirvik, 2014, 2016; Smette, 2015). Lidéns (2017) bok om barn og unges situasjon i ulike faser av migrasjonsprosessen bidrar med analyser av de fleste av temaene nevnt her.

I de senere årene har det blitt gjort noen studier som tar utgangspunkt i minoritetsforeldres perspektiv. Et tidlig bidrag er Aarset og Sandbæks rapport om hva minoritetsforeldre opplever som utfordrende med å oppdra barn i Norge (Aarset & Sandbæk, 2009). Basert på fokusgruppeintervjuer med foreldre fra ulike minoritetsgrupper, finner de at både forskjeller i oppfatninger rundt barns autonomi og forskjellige normer knyttet til kjønn og seksualitet oppleves som vanskelig å håndtere. Samtidig opplever foreldrene at majoritetssamfunnets oppfatning om at deres barneoppdragelse kjennetegnes av kontroll og undertrykking, kan gjøre det vanskelig i møtet med institusjoner i majoritetssamfunnet.

Friberg og Bjørnset (2019) skriver om minoritetsforeldres perspektiver på oppdragelse i Norge basert på fokusgruppeintervjuer med foreldre med bakgrunn fra Pakistan, Somalia og Sri Lanka. Foreldrene i utvalget beskrives som i hovedsak eldre og forholdsvis konservative personer. Foreldrene framhever blant annet at det er vanskelig å videreføre viktige kulturelle verdier uten storfamilie og andre kollektiver som støttespillere. De opplever det også som vanskelig at barna blir mer selvstendige gjennom sin oppvekst i Norge enn det de, med bakgrunn i den tradisjonen de selv har vokst opp i, forventer at barn skal være. Flere av foreldrene forteller også at de opplever at de mangler verktøy å bruke i oppdragelsen, ettersom verken storfamilie, religion eller fysiske disiplineringsformer er tilgjengelige for dem på den måten det var i hjemlandet.

Et annet bidrag som bygger på intervjuer med foreldre (i tillegg til intervjuer med ungdom), er en studie av praksisen med å sende barn tilbake til foreldrenes hjemland for kortere eller lengre perioder (Reizel, Bredal, & Lidén, 2018). Studien fokuserer på familier med opprinnelse i Pakistan og Somalia. Blant motivene foreldrene framhever for enten selv å dra tilbake til hjemlandet med barna, eller for å sende barna dit, er at de ønsker å styrke barnas tilhørighet til familie og slekt og deres kjennskap til kultur og språk. De framhever også et ønske om at barna skal få en religiøs opplæring og formes til personer som er like dem selv.

Mens denne siste studien i hovedsak ser på erfaringer med midlertidig retur og utdanningsopphold, finnes det også flere studier av begrunnelser for permanent retur til hjemlandet, enten ved at foreldrepar og eller barn lever en form for transnasjonale familieliv som strekker seg over flere land, eller ved at familien samlet flytter tilbake til hjemlandet (Carling & Erdal, 2014; Erdal & Ezzati, 2015). I denne litteraturen finnes også noe forskning på polske arbeidsmigrantfamilier i Norge. Et eksempel er en studie av polske foreldres oppfatninger om skolegang i Norge, sammenlignet med Polen (Ślusarczyk & Pustułka, 2016), samt en studie av transnasjonale familieliv i Norge (Bell & Erdal, 2015). Disse studiene gir viktige innsikter i hva foreldre kan oppleve som kostnader ved utvandring, i form av tap av kulturell og religiøs tilhørighet, og brudd med familie og slektskapsrelasjoner.

De senere årene har det også kommet flere doktorgradsstudier av sosiale og kulturelle endringsprosesser i minoritetsfamiliers tilpasning til liv i Norge. Et eksempel er Erstads (2015) studie av norsk-pakistanske småbarnsmødre i Groruddalen. Et hovedfunn i denne studien er at mødrene oppdrar barn for å håndtere nye idealer

og krav til individet, samtidig som de lever innenfor en storfamiliekontekst der det å opprettholde og videreføre familietilhørighet også er et viktig mål. Farstads studie av hvordan innvandrerkvinner i Groruddalen balanserer tradisjon og modernitet i mors- og kvinnerollen, som bygger på hennes masteroppgave, kan også nevnes her (Farstad, 2004). En annen doktorgradsavhandling er Aarsets (2015) studie av familieliv blant etterkommere av pakistanske og indiske innvandrere til Norge. Studien beskriver spenninger og konflikter som spiller seg ut i en kontekst der storfamilie og slekt fremdeles spiller en viktig rolle i hverdagslivet, også når foreldrepar med småbarn har etablert kjernefamiliehushold, utenfor storfamilien. Et tredje eksempel er Nadims (2014) avhandling om hvordan norsk-pakistanske kvinner som har vokst opp i Norge organiserer sitt lønnsarbeid og omsorg for barn. Et hovedfunn i denne studien er at det foregår en betydelig generasjonsendring både i oppfatningen om, og praktisering av kvinners omsorgs- og lønnsarbeid. Denne endringen skjer på bakgrunn av de mulighetene som det kulturelle og institusjonelle rammeverket i velferdsstaten gir. Endringene som skjer i andre generasjonen er dermed parallelle til endringene som har skjedd blant kvinner i majoriteten. En parallell her er en studie av endringer i farsrollen blant polske arbeidsmigranter i Norge (Pustułka, Struzik, & Ślusarczyk, 2015). Hovedkonklusjonen er at det foregår endringer i måten polske migrantfedre utøver sin farsrolle på i en migrasjonskontekst.

Et nytt forskningstema i en norsk kontekst er foreldreskap i flerkulturelle nabolag. I en studie fra Bergen argumenterer forfatterne for at foreldre i flerkulturelle nabolag praktiserer en form for intensivt foreldreskap som kan defineres som inkluderende (Bendixsen & Danielsen, 2018). Sett fra norske middelklasseforeldres ståsted er målet med denne strategien å videreføre verdier som sosial likhet, som et grunnlag for egne og andre barns velvære og oppvekstvilkår. En implikasjon av Bendixen og Danielsens studie er at det trengs mer kunnskap om hvordan ulike former for inkluderende foreldreskap oppleves og praktiseres i ulike nabolag og av ulike foreldre.

Familieliv er også et tema i studier av minoriteters møte med barnevernet. Et sentralt tema her er minoritetsforeldres frykt for barnevernet og kritikken mot barnevernet fra ulike minoritetsgrupper (Aarset & Bredal, 2018; Fylkesnes, Iversen, & Nygren, 2017), og hvordan sosialarbeidere kan møte barn og foreldre i minoritetsfamilier (Rugkåsa, Ylvisaker, & Eide, 2017). Foreldreskap i minoritetsgrupper tematiseres også i studier av foreldreveiledningsprogrammer (Bråten & Sønsterudbråten, 2016; Sønsterudbråten & Bjørnset, 2018).

Det finnes lite kunnskap om foreldreskap i kristne trossamfunn i Norge. De studiene som finnes har i særlig grad fokusert på folks erfaringer med å bryte med menigheter. Familierelasjoner i tilknytning til bruddprosesser blir dermed den viktigste kilden til kunnskap om foreldreskap i disse trossamfunnene (Nielsen, 2015; Skoglund, 2008).

Vår undersøkelse bygger videre på disse foreliggende studiene, men retter altså fokuset mot det vi kan kalle «minoritetsforeldreskapet» som ideal og praksis på tvers av etniske og religiøse skillelinjer.

Foreldreskap, familie og klasse

Vår innfallsvinkel til å studere foreldreskap i minoritetsposisjon er generelle begreper og perspektiver på det å være mor og far og skulle oppdra barn innenfor en familie. Jorunn Solheim (2016) definerer familien som institusjon som «et sett av regler og verdier, rettigheter og plikter som regulerer nære slektsrelasjoner og genererer ulike familielogikker» (s. 17). Familien er også, ifølge Gullestad (1996), et sted der man overfører verdier og moral, men også et sted der nye verdier formes og der motstand mot enkelte verdier kan uttrykkes.

Den etterhvert omfattende litteraturen om foreldreskap har utviklet et godt begrepsapparat for å gripe, på den ene siden endringer i foreldrepraksiser og -idealer over tid, og, på den andre siden, forskjeller i måter å være foreldre på som kan knyttes til strukturelle betingelser for folks familieliv. Foreldreskap er den norske oversettelsen av begrepet *parenting*, og viser til sosiale og kulturelle forventninger knyttet til personer som får barn.

Et begrep i litteraturen om foreldreskap er foreldrestil. Begrepet har utspring i psykologen Baumrinds skille mellom autoritære, autoritative og ettergivende foreldrestiler (Baumrind, 1967). I følge Baumrind kjennetegnes den autoritære foreldrestilen av at barn avkreves lydighet uten spørsmål, og at brudd på regler medfører straff. En ettergivende foreldrestil beskrives som fravær av grensesetting og forsøk på å forme barnet. Den autoritative foreldrestilen innebærer tydelige grenser kombinert med varme og involvering i barnas liv og følelser.

Ofte forstås også ulike foreldrestiler som koblet til ulike andre verdikomplekser. Den autoritative foreldrestilen beskrives gjerne som en ideell foreldrestil i en skandinavisk sammenheng. Den kjennetegnes ved at den uttrykker verdier som anses som sentrale i skandinaviske samfunn, som demokratiske relasjoner mellom foreldre og barn. Den autoritative foreldrestilen kan også forstås som en strategi for indre disiplinering, altså at barnet internaliserer normer og lærer å styre seg selv (Gullestad, 1996).

En autoritær foreldrestil, derimot, kan både kobles til foreldreidealer der foreldre ses som overordnet barn i et hierarki, og der barn forventes å være lydige. I en norsk sammenheng vil en slik foreldrestil være koblet til historiske idealer om posisjonsbasert autoritet, som i dag har lite legitimitet (Hennum, 2002). Den autoritære foreldrestilen kobles også gjerne til kollektivistiske sosialisering- og familieformer med tydelige kjønns- og aldershierarkier (Bredal, 2006; Wikan, 2008).

Selv om foreldrestil slik kan kobles til verdikomplekser, framhever Bredal (2011) at endring i familiekultur og generasjonsrelasjoner kan skje i ulik grad og med ulikt innhold langs ulike dimensjoner, for eksempel i forholdet mellom voksne og barn, mellom kjønn, husholdsstruktur, kjernefamilie vs. storfamilie og så videre. Bredal

viser for eksempel til at unge i migrantfamilier kan verdsette fellesskapstenkning, eller kollektivism, samtidig som de motsetter seg kjønns- og generasjonshierarki (Bredal, 2006, s. 198). Begreper som kollektivism, individualisme, autoritative og autoritære foreldrestil, kan slik forstås som begreper for ulike aspekter ved familieliv som vi trenger for å gjøre empiriske undersøkelser som blant annet kan fange opp endringsprosesser.

En annen innfallsvinkel til å forstå forskjeller mellom ulike foreldreidealer og -praksiser finner vi i studier av foreldreskap i ulike sosiale klasser. Et tidlig, og klassisk bidrag til denne litteraturen, er Sharon Hays' bok om amerikanske middelklasse mødre som driver det hun omtaler som «intensive mothering» – en emosjonelt, økonomisk og arbeidsmessig krevende måte å være mor på (Hays, 1998).

I kjølvannet av Hays bok har det vokst fram et forskningsfelt rundt betydningen av sosial klasse for måten foreldreskap utformes på. Det kanskje mest sentrale bidraget her er Annette Lareaus bok *Unequal Childhoods* (Lareau, 2003) som handler om oppdragelseslogikker blant amerikanske middelklasse- og arbeiderklasseforeldre. Lareau hevder at middelklasseforeldre leder barn inn i en rekke læringsfokuserte fritidsaktiviteter som hun begrepsfester som intensiv kultivering. Arbeiderklasseforeldre derimot søker å legge til rette for at barn får utvikle seg naturlig, innenfra, i samspill med jevnaldrende og innenfor en trygg familieramme, men uten at foreldrene prøver å dyrke barnas individuelle talenter. I Skandinavia har Forsberg (2011) og Stefansen (2008) beskrevet oppdragelsesidealer i middelklassen som barnesentrerte og intensive, om enn kanskje mindre formet av konkurranse enn det som beskrives fra amerikanske og britiske sammenhenger. Foreldreskap i arbeiderklassen er studert i mindre grad, både i Skandinavia og internasjonalt (Magnussen, Mydland & Kvåle, 2005; Stefansen & Skogen, 2010; Stefansen, Strandbu & Smette, 2017).

Det intensiverte foreldreskapet i middelklassen tolkes ofte som et resultat av økt ansvarliggjøring av foreldre for hvordan det går med barna i voksenlivet (se Furedi, Lareau, 2015, Vincent & Ball, 2007). Flere studier har vist at det intensiverte foreldreskapet er et globalt fenomen som man finner i middelklassen i ulike deler av verden, om enn i noe ulike varianter (Bach, 2014; Bach & Christensen, 2017; Donner, 2006).

Nettverk, sosial kapital og sosial kontroll

I analysene i denne rapporten har vi gitt disse rammene rundt familien og foreldreskapet en sentral plass. Vi vil derfor gi en kort innføring i det vi oppfatter som nyttige begreper og teoretiske perspektiver for å studere disse ulike typene av kontekster for foreldreskap. Her er vi også inspirert av tidligere forskning (Fuglerud & Engebriksen, 2009).

Tradisjonen for å analysere sosiale nettverk i et samfunnsvitenskapelig perspektiv føres gjerne tilbake til Manchesterskolen (Boissevain, 1979; Mitchell, 1974). Et viktig begrep som ble innført i denne tradisjonen var skillet mellom såkalte uniplexe og

multiplekse sosiale relasjoner. Multiplekse relasjoner er typiske for små og tette samfunn, slik som nabolag eller mer eller mindre lukkede etniske og religiøse nettverk, i vårt tilfelle. Multiplekse relasjoner innebærer at folk kjenner hverandre på flere måter, og dermed har mer komplekse og sterkere bånd til hverandre, eksempelvis både som slektninger, venner, medlemmer i samme menighet, treningspartnere, medarrangører av søndagsskolen etc. Uniplekse relasjoner kjennetegnes derimot av at partene i relasjonen forholder seg til hverandre kun på én bestemt måte, eksempelvis som foreldre til barn på samme fotball-lag, eller som saksbehandler og forelder i en barnevernundersøkelse. Kapittel 4 og 5 i denne rapporten tematiserer betydningen av multiplekse relasjoner for foreldrene, da henholdsvis i nabolag og innenfor etniske og religiøse foreninger.

Et vesentlig teoretisk begrep i forbindelse med nettverksforskning er «sosial kapital» som enkelt forklart brukes for å fremheve at sosiale nettverk har verdi og potensiale for avkasting, på tilsvarende måter som økonomisk kapital har det (Portes, 1998). Multiplekse relasjoner muliggjør eksempelvis en mer effektiv flyt av ressurser og informasjon i sosiale nettverk, og spiller derfor en viktig rolle for opparbeidningen av sosial kapital. Denne kapitalen kan forstås som et biprodukt av aktørers sosiale investeringer og generaliserte tillit, noe som da igjen blir en ressurs for fellesskapet (Coleman, 1988; Putnam, 2001) Alternativt kan kapitalbegrepet vise til private ressurser som er ulikt fordelt i en befolkning, og som dermed også påvirker samfunnets maktforhold (Bourdieu, 1986). Sosial kapital vil riktignok ikke alltid oppleves som en ressurs, eksempelvis når det man forsøker å få til som forelder bryter med sentrale verdier i det nettverket hvor man har investert mest sosialt.

Et annet sentralt begrep innen samfunnsvitenskapen som vi i denne rapporten gjør mer aktiv bruk av, er «sosial kontroll». Begrepet brukes for å beskrive de prosessene som får medlemmene av et samfunn til å innrette seg til bestemte normer for «normal oppførsel» (Nils, 1975; Ugelvik, 2019). Som foreldre har man rett og plikt til selv å utøve sosial kontroll ovenfor sine barn som deres primære sosiale rollemodeller. Som foreldre generelt, og minoritetsforeldre spesielt, utsettes man også for omfattende sosial kontroll av måten man fyller foreldrerollen på. Kontrollen kommer fra ulike kanter samtidig, utøves direkte og indirekte, gjennom både formelle og uformelle kanaler. Når vi i denne rapporten viser til tette sosiale nettverk preget av uniplekse relasjoner i nabolag eller etniske/ religiøse nettverk, vil disse arenaene også være sentrale arenaer for slik sosial kontroll.

Utover den sosiale kontrollen i relasjonen til dem man omgås i det daglige, foregår sosial kontroll sekundært i møte med personer man står i løsere relasjoner til. Man møter kontroll som oppfordrer til endring av adferd for eksempel i et hevet øyenbryn fra en irritert med-passasjer på bussen eller i et velment råd om barneoppdragelse fra en ansatt på helsestasjonen. De normene for oppførsel som legges til grunn for slik sosial kontroll springer ut fra bestemte verdier og idealer for rett handlemåte som ikke alltid deles mellom de interagerende partene. Makten til å definere «rett verdi» og «rett handlemåte» som foreldre vil ofte være ulikt fordelt mellom partene i relasjonen. I eksempelet med helsesøster, en autoritet på

barneoppdragelse i kraft av sin profesjonelle rolle, vil skjevheten i maktforholdet gjerne forsterkes når helsesøster har majoritetsbakgrunn og mor eller far som mottar rådet har minoritetsbakgrunn.

Å utøve og utsettes for sosial kontroll, er en helt vesentlig del av alle samfunnsborgeres hverdag, og handler i bunn og grunn om gjensidig tilpasning – om å gi eller få respons på ens ideer, handlinger og væremåter i møte med omgivelsene. Selv om sosial kontroll som begrep i den senere tid har fått en litt negativ klang, kan fenomenet definitivt oppleves som noe positivt, som når man får skryt og anerkjennelse, implisitt eller eksplisitt, for å gjøre det omgivelsene mener at man burde. Som minoritetsperson utsettes man imidlertid ofte for motstridende sosial kontroll fra flere ulike hold samtidig. På den ene siden blir man kontrollert som minoritet og «annerledes» av dem som i kraft av sin majoritetsposisjon påberoper seg retten til å definere hva som er «normalt». På den andre siden blir man kontrollert av dem som fremstår som annerledes på samme måte som en selv, i egne eller andres øyne, altså innen minoritetsgruppen.

Vår hensikt her har ikke vært å gå inn i en større teoretisk diskusjon rundt sosial kapital og sosial kontroll som samfunnsvitenskapelige begreper, men snarere å gi leseren noen begrepsmessige knagger å henge våre analyser og forståelser av minoritetsforeldrenes posisjoner og måter å utøve foreldreskap på.

Gangen i rapporten

I kapittel 2 beskriver vi materialet rapporten bygger på – hvordan vi har rekruttert informanter og hva som kjennetegner utvalget. I kapittel 3 undersøker vi hvordan minoritetsforeldre utformer rollen som mor og far gjennom måter å vise kjærlighet, utøve autoritet og sette grenser på. I kapittel 4 beskriver vi nabolagene og lokalmiljøene som foreldrene bor i, der foreldreskapet praktiseres utenfor familien. I kapittel 5 ser vi på betydningen av nettverk innenfor eller på tvers av etniske og religiøse grenser. I kapittel 6 drøfter vi foreldrenes erfaring med å støtte opp under selvstendigjøring, og samtidig håndtere verdikonflikter knyttet til minoritetsidentitetene og majoritetssamfunnet. I kapittel 7 drøfter vi eksempler på minoritetsforeldrenes erfaringer med å søke eller bli tilbudt hjelp i det offentlige når det av ulike årsaker blir utfordrende å være far og mor. Kapittel 8 handler om foreldrenes erfaringer i skjæringspunktet mellom majoritet og minoritet i det norske samfunnet. Kapittel 9 trekker trådene fra de ulike kapitlene sammen i noen overordnede konklusjoner. Vi presenterer også forslag til hvordan myndighetene kan utvikle tiltak og politikk for å støtte minoritetsforeldre og anbefaler tema til videre forskning.

2 Metode, materiale og etikk

I dette kapitlet beskriver vi den metodiske tilnærmingen og materialet denne studien bygger på. Vi gjør også rede for de forskningsetiske retningslinjene vi har forholdt oss til i prosessen med å samle data, og vi beskriver hvordan vi har forholdt oss til etiske problemstillinger i skriveprosessen.

Rekruttering og informantenes motivasjon for å delta

Det empiriske materialet denne studien bygger på, ble samlet inn i løpet av høsten 2018. Vi har brukt ulike strategier for å få tak i et variert utvalg av informanter. Vi opprettet en prosjektnettside der vi informerte om målet med prosjektet og at vi så etter intervjupersoner. Vi publiserte siden på engelsk og norsk, og delte den i sosiale medier. Vi brukte både NOVAs nettsider og private kanaler for å spre informasjonen. I tillegg ba vi personer i vårt eget nettverk dele annonsen for oss i sine nettverket. Vi kontaktet også personer i vårt eget nettverk direkte og spurte om de visste om noen som falt inn under målgruppen for undersøkelsen, og om de kunne tenke seg å kontakte dem med spørsmål om å delta.

I en studie som primært baserer seg på selvrekruttering, er informantenes motivasjon for å delta særlig viktig å ta rede på. Vi har derfor spurt alle som lot seg intervju om hvorfor de ønsket å delta. Folk oppga ulike grunner. Noen sa at de syntes temaet var interessant og at det var greit å delta siden de hadde ledig tid. Mange syntes det var viktig å bidra til forskning. Flere var opptatt av at de hadde en historie som det var viktig å fortelle – enten fordi det var noe å lære av den, eller fordi den kunne bidra til å nyansere bildet av minoritetsforeldre i offentligheten. Et utdrag fra et intervju med en mor med bakgrunn fra et afrikansk land, illustrerer denne siste motivasjonen:

Mor: Innvandrere er litt utfordret, sosial utfordret. På en måte. Jeg håper at dere kommer til å ta inn forskjellige, mange forskjellige typer foreldre som lever forskjellig. Sånn at det ikke, fordi mange av disse forskningene går jo bare på å bekrefte det man ... ja

Intervjuer: Ja, jeg skjønner. I forhold til det du sa i stad, ja. Var det litt sånn motivasjon for deg til å bli med?

Mor: Ja, faktisk, jeg tenkte

Intervjuer: At du tenkte at du ville vise noe annet enn det du ...

Mor: Nei, ikke vise noe annet. Men jeg tenkte, jeg må få være med! Ikke sant. Jeg må også få være med å få si om meg også og mine unger og hvordan jeg ser, og mine venner. Fordi det, du ... Det er jo vanligvis disse her, da. Ja, og jeg må, hun er hjemmeværende og de sliter og. Ikke sant, det er veldig mye av det. Sånn at når hjelpen, eller hvis det leder til noe

hjelp eller av noe. Så blir det like demotiverende fordi de snakker aldri om deg. På en måte. Ja.

Intervjuer: Hvis du skal bli møtt eller, hvis du tenker hjelpetjenester, da, at du vil ikke bli møtt med de fordommene som du snakker om. At noen skal se på deg og tenke, å, fattig, hjemmевærende ...

Mor: Hjemmевærende og sånn, ja. Ikke sant. Ikke bare meg. Men jeg håper at det er noe vi kan gå forbi i samfunnet som, det Norge er. Fordi det er jo så mange nå, som er utdannet, som jobber, som lever bra. Som faktisk vet noe om barneoppdragelse, ikke sant. Ja.

Utvalget

Studien er basert på intervjuer med 32 foreldre – 26 mødre og fem fedre. En mor og en far var gift, to av mødrene var også mor og datter. Til sammen har vi gjennomført 30 intervjuer. Den yngste informanten er 28, den eldste i overkant av 50. De fleste er i alderen 35 til 45. Et av utvalgskriteriene var at foreldrene skulle ha minst ett barn over 10 år. To informanter hadde voksne barn, en mor hadde små barn, ellers hadde alle barn mellom 10 og 20 år. Antallet barn i hvert hushold varierer fra ett til ni, de fleste har mellom to og fire barn.

Den største delen av foreldrene vi har intervjuet, har kommet til Norge som voksne, etter fylte 18 år. Dette gjelder 19 av foreldrene. Alle foreldrene i denne gruppa har kommet til Norge etter 1990. En mor flyttet til Norge etter å ha inngått ekteskap, de øvrige har kommet som flykninger eller arbeidsmigranter. De kommer opprinnelig fra Polen, Pakistan, Sri Lanka, og ellers andre land i Øst-Europa, Øst-Asia, Latin-Amerika og Midtøsten (se beskrivelse av vår strategi for anonymisering nedenfor). Informantene i denne gruppa har variert utdanningsbakgrunn. Om lag halvparten har utdanning på videregående nivå, mens den andre halvparten har universitets- og høyskoleutdanning.

Ti av informantene kom til Norge som barn. Disse har bakgrunn fra asiatiske land som Vietnam og Afghanistan, og fra Somalia og andre afrikanske land. Alle kom til Norge på 70- og 80-tallet og er i dag mellom 35 og 50 år. Et par av disse kom uten foreldre – enten som enslige mindreårige eller i følge med slektninger og fikk foreldrene sine til Norge først da de var i begynnelsen av tenårene. Foreldrene til informantene har ulik utdanningsbakgrunn, tre av dem har foreldre som ikke har utdanning utover grunnskole, mens en har foreldre med universitetsutdanning. I Norge har deres foreldre stort sett hatt arbeid, men de har, ifølge barna deres, i liten grad snakket norsk. Alle disse informantene har tatt universitets- eller høyskoleutdanning fra Norge. Denne gruppa kjennetegnes med andre ord av tydelig utdanningsmobilitet. De er i dag gift, eller har vært gift, med en partner med samme opprinnelsesland som dem selv.

Tre av informantene er født i Norge. To av disse tilhører eller har tilhørt et lukket trossamfunn i majoriteten. De har norskfødt foreldre. Den tredje i gruppa er

andregenerasjons nordmann, vokst opp i Norge med to utenlandskfødte foreldre. Med et par unntak bor alle foreldrene i Østlandsområdet.

Når det gjelder foreldre med religiøs minoritetsbakgrunn, har vi valgt å inkludere kristne foreldre fra trossamfunn som står utenfor den norske kirke, både det vi forstår som mer åpne trossamfunn som den katolske kirke, pinsebevegelsen og det vi forstår som mer lukkede trossamfunn. Eksempler på det vi definerer som lukkede trossamfunn er som Jehovas vitner, Brunstad kristelige menighet (tidligere Smiths venner) og Jesu Kristi Kirke av De Siste Dagers Hellige (mormoner). Graden av åpenhet og lukkethet i ulike menigheter vil nødvendigvis være et empirisk spørsmål som vi i denne studien vanskelig kan besvare. Her støtter vi oss på tidligere forskning (Skoglund, 2008) som sier noe om hvor tilgjengelige disse menighetene fremstår for utenforstående som ønsker å delta i deres aktiviteter, eller hva slags sosiale kostnader det innebærer for enkeltmennesker å bryte ut av trosfellesskapet. Et annet aspekt ved trossamfunnenes åpenhet kan også være knyttet til det aktuelle trossamfunnets sosiale avgrensning, eksempelvis når flere av foreldrene vi har snakket med tilhører trossamfunn og religiøse fellesskap avgrenset til en bestemt etnisk gruppe.

Foreldrene i utvalget er ulike langs mange dimensjoner, men det er noen trekk ved vårt materiale som kan framheves fordi det vil ha betydning for funn og analyser:

Moren vi siterer over sier at hun ønsker at også de minoritetsforeldre som ikke er hjemmeværende skal få komme til ordet. I så måte er vårt utvalg et «ønskeutvalg». Med unntak av to foreldre som for tiden var mellom jobber/arbeidssøkende, var alle foreldrene i arbeid. Informantene våre har, med ett unntak, lang botid, eller de er arbeidsinnvandrere. Statistikk viser at sysselsettingsgraden i disse gruppene av innvandrere generelt er høy (SSB, 2019).

For øvrig kjennetegnes vårt utvalg ved at nesten alle informantene bor i kjernefamiliehushold. Med unntak av noen familier der en mormor har bodd eller bor sammen med barn og barnebarn, lever alle foreldrene i en form for kjernefamilie – enten i ekte- eller samboerskap med en partner, eller som enslige foreldre sammen med barn. Få av foreldrene vi har intervjuet beskriver at andre slektninger er mye tilstede i deres hverdag og har vesentlig innflytelse når viktige beslutninger tas. Det er mulig at dette delvis har å gjøre med måten vi har intervjuet på og at vi har spurt mest om hverdagslivet i familien. Samtidig mener vi at beskrivelsene vi har fått reflekterer at kjernefamilien og relasjonene er de viktigste familierelasjonene for disse foreldrene. Det betyr at vår studie i liten grad kan belyse hvordan generasjonsrelasjoner formes innenfor konteksten av storfamiliehushold, slik for eksempel Aarset (2015) og Erstad (2015) har skrevet om. Noen av foreldrene er skilt, flere av dem er mødre med somalisk bakgrunn.

I alle typer av sosiale nettverk vil man kunne finne enkeltpersoner som gjennom sine relasjoner har betydelig større sosial rekkevidde enn andre, både i form av flere bekjentskaper, men også bekjentskaper på tvers av sosiale skillelinjer som ellers er til hinder for samhandling. I vår studie ser det ut til at vi har rekruttert

mange informanter som har store og varierte sosiale nettverk. Andre informanter beskriver sitt sosiale liv i mindre skala, et som nærmest i sin helhet springer ut av relasjoner innenfor ett mer avgrenset religiøst eller etnisk basert minoritetsnettverk. Enkelte informanter beskriver også en hverdag preget av å stå sosialt mer alene som forelder, og at mye av støtten i omgivelsene kommer gjennom relasjoner med offentlige hjelpere. I rapporten har vi forsøkt å løfte frem og analysere denne variasjonen i foreldrenes sosiale ressurser, for å vise hvordan dette spiller inn på deres måter å være foreldre på.

Intervjuene

Tre av intervjuene er gjennomført på engelsk, ett er gjennomført med tolk. To intervjuer er gjennomført på polsk av en polsk forsker som deretter har sammenfattet og oversatt intervjuene til engelsk. Ett av intervjuene ble gjennomført på Skype, ellers ble intervjuene gjennomført i NOVAs lokaler eller hjemme hos foreldrene. To av foreldrene ønsket ikke lydopptak, her tok vi notater.

Intervjuene er transkribert ordrett. De fleste informantene snakket godt norsk. I et par tilfeller er den språklige framstillingen litt uklar og vi har gjort små språklige endringer i sitatene for at meningsinnholdet skal komme tydeligere fram. Når vi har brukt utdrag fra intervjuer som ble gjennomført på engelsk, har vi oversatt disse til norsk. De polske intervjuene er oversatt til engelsk av forskeren som gjennomførte dem. Sitatene i rapporten fra disse intervjuene, og fra intervjuene som er gjennomført på engelsk, er oversatt til norsk. Vi har ikke markert i teksten hvilke utdrag som er oversatt.

Intervjuene har hatt en bred inngang til familieliv og det å oppdra barn. Vi har spurt om hverdagslivet hjemme og om foreldre og barns møter med barnehage, skole og organiserte fritidsaktiviteter. Videre har vi spurt foreldrene om de har hatt behov for hjelp i forbindelse med barna og hvordan de har opplevd denne hjelpen. Generasjon og generasjonsendringer har også vært et sentralt tema. Vi har bedt foreldrene fortelle om sin egen oppvekst og hvordan deres barndom preger hvordan de selv ønsker å være foreldre i dag.

Selv om intervjuene har vært gjennomført med utgangspunkt i en intervjuguide med både tema og konkrete spørsmål spesifisert, er intervjuene ganske ulike. Dette er ikke uvanlig i kvalitative undersøkelser. I denne studien er variasjonen dels knyttet til at vi har vært fem forskere som har gjort intervjuer: Anja Bredal og Marie Louise, begge NOVA, samt den polske forskeren Kasia Gmaj har gjennomført intervjuer sammen med Monika Rosten og Ingrid Smette. De to sistnevnte har gjennomført de fleste intervjuene.

At intervjuene er ulike, handler også om at informantene er ulike. Som vi også nevner spesielt i kapittel 3, er det å snakke om foreldreskap nært knyttet til hvilket språk man har tilgjengelig og er komfortabel med å bruke. Noen av informantene har fortalt mye om både sine egne følelser og relasjonen til barnet. Andre har vært mer tilbakeholdne med å snakke om tema de har opplevd som private. I noen få

av intervjuene har vi oppfattet at informantens språkkompetanse har vært et hinder, i disse intervjuene ville vi kanskje fått noe annet om vi hadde brukt informantens førstespråk i intervjuet.

Personvern og anonymisering

Studien ble meldt til Norsk senter for forskningsdata (NSD) som er personvernombud for NOVA, OsloMet. Studien ble i samråd med NSD meldt som en utvidelse av et delprosjekt om minoritetsforeldre innenfor et større prosjekt om minoriteter og sosial kontroll. Alle foreldrene som deltok fikk informasjon om studien i form av et informasjonsbrev som både var lagt ut på nettsiden, og som ble delt i rekrutteringsfasen. De fikk også informasjonen i dette brevet muntlig før intervjuet.

Foreldrene i studien snakker om personlige tema som også berører tredjeparter, både i form av barn og foreldre. Det er derfor, som i all forskning, viktig å sikre at deltakerne i studien ikke kan kjennes igjen. Samtidig er det et viktig hensyn at ikke anonymiseringsstrategier skal fordreie data. I vår studie har dette spørsmålet vært mest presserende i spørsmålet om hvor detaljert vi skal beskrive foreldrenes tilhørighet til minoritetsgrupper og menigheter. Vi har her lagt oss på en mellomløsning som tar utgangspunkt i hvor store de ulike minoritetsgruppene og menighetene er i Norge. Med dette som bakgrunn identifiserer vi personer med bakgrunn fra Polen, Pakistan, Somalia og Vietnam med eget eller foreldres opprinnelsesland, mens alle andre land blir identifisert kun med verdensdel. I presentasjonen av enkeltpersoner har vi ikke tatt med detaljer i livshistorien som kan gjenkjennes. Vi har også i enkelte tilfeller forandret personlig informasjon som ikke har betydning for analysen, men som bidrar til anonymisering.

Når det gjelder trossamfunn og etniske/religiøse foreninger har vi vært svært varsomme med å beskrive detaljer på grunn av risikoen for at koblingen mellom person og tilknytning til slike foreninger skal kunne identifisere enkeltpersoner.

3 Å være mor og far. Betydning av generasjon og migrasjon

Dette kapitlet handler om hvordan foreldrene beskriver at de er og ønsker å være mødre og fedre for barna sine. Solheim (2016) argumenterer for at kjernefamiliens posisjon som viktigere enn andre slektskapsrelasjoner, er et kjennetegn ved nordvest-europeiske samfunn og en viktig betingelse for det som kjennetegner relasjonene mellom foreldre og barn i Norge i dag. Mange av foreldrene som kom til Norge som barn, har opprinnelse i land der lojalitet til storfamilien og slekt kan være overordnet kjernefamilien. I en del migrantgrupper videreføres storfamilie-hushold og sterke slektsrelasjoner for øvrig også i det nye hjemlandet. Som vi var inne på i kapittel 2, inkluderer vår studie ikke flergenerasjonshushold i vanlig forstand. Når vi i dette kapitlet beskriver oppdragelsespraksiser er det altså kjernefamilien som er rammen.

Foreldreansvaret innbefatter mange ulike typer oppgaver. Å sørge for mat, klær, hygiene og andre praktiske omsorgsoppgaver, er blant dem. I Norge, der foreldres mulighet til forsørgelse gjerne tas for gitt – med rette eller ikke – snakkes det lite om slike oppgaver. Vi snakker desto mer om foreldres ansvar for å gi barn kjærlighet og emosjonell trygghet og om deres ansvar for å sette grenser på en måte som ikke undergraver barns integritet.

Inngangen til analysen i dette kapitlet er inspirert av Nicole Hennums studie av foreldreskap for ungdom i Norge – Kjærlighetens og autoritetens kulturelle koder: Om å være mor og far for norsk ungdom (Hennum, 2002). Hennum skriver her at «det er kjærlighet og autoritet som utkrystalliserer seg som kulturelle dominerende trekk som ligger til grunn for norsk oppdragelse» (s. 13). Kjærlighet og autoritet forstås som behov barn har, og foreldrenes oppgave blir å dekke disse behovene. Spørsmålene blir dermed, ifølge Hennum, hva kjærlighets- og autoritetsarbeid består i og hvilke uttrykk kjærlighetens og autoritetens kulturelle koder får – og hvilke praksiser som utledes av det.

Vi stiller disse spørsmålene til vårt materiale, og utforsker i tillegg hvilken betydning migrasjon og generasjonsendring har for hvordan foreldrene beskriver sin foreldrepraksis. I analysen er vi opptatt av de verktøyene foreldre opplever at de har til rådighet når de skal oppdra barna sine i en kontekst der man ikke snakker om «foreldremakt og foreldremyndighet», men om foreldreansvar og foreldreomsorg», for å brukes Kjersti Ericssons (2003) formulering. Som det vil komme fram i kapitlet, var flere av foreldrene vi intervjuet opptatt av at de ønsket å ta i bruk andre måter å oppdra barn på enn det deres egne foreldre hadde gjort da de var barn. Disse foreldrene forteller historien om det skiftet som Ericssons formulering sikter til, gjennom sin egen livshistorie.

Å vise foreldrekjærlighet

Hvordan kjærlighet skal vises, varierer historisk og kulturelt. Et eksempel er at det man i dag snakker om som «intimisering» av personlige relasjoner, innebærer nye krav til hvordan kjærlighet skal uttrykkes for å anerkjennes som kjærlighet – også kjærligheten mellom foreldre og barn (Hennum, 2002).

I intervjuene tematiserte mange av foreldrene forskjeller i hvordan kjærlighet uttrykkes, både knyttet til generasjonsforskjeller og til migrasjon og kulturforskjell. Noen av våre informanter opplevde at deres egne foreldre ikke hadde gitt uttrykk for at de brydde seg om dem i barndommen. De tolket det som et uttrykk for at foreldrene følte mindre kjærlighet for dem enn hva de selv opplever å ha for sine barn. Noen knyttet dette til kjønn, og fedre og mødres ulike roller. En kvinne som hadde hatt sin barndom i et østeuropeisk land fortalte:

Mor: Pappa brydde seg ikke så mye oss, da. han var veldig sånn mannlig, at han var fraværende og hadde sine egne problemer. Spurte egentlig aldri om hvordan vi hadde det. Men det var ikke så mange andre som gjorde det heller. Det, typisk familiesituasjon, sant. Jeg opplevde ikke sånn annerledes. Men ...

Intervjuer: Typisk tenker du for der du vokste opp eller?

Mor: ja, i (hjemlandet) generelt sett. Og det var jo ganske typisk her også i gam(le dager), for noen tiår siden ikke sant. De var en far som driver med sitt.

Intervjuer: Jobber og ...

Mor: Ja, eller hva enn (*ler litt*), uansett hva han gjør. Også har du mamma, da. Pappa var alkoholiker forresten, også veldig typisk for oss. Eh ... og da var det jo tøft, da, i puberteten. Men mamma gjorde så godt som hun kunne. Men hun skjønnte aldri at det var tøft for oss, da, for meg og søsteren min.

For denne moren var farens manglende uttrykk for at han brydde seg om barna sine helt i tråd med hvordan andre fedre i samme generasjon og i dette landet var. Hun beskriver moren som mer kjærlig ved å si at «hun gjorde så godt hun kunne». Samtidig påpeker hun at moren ikke hadde innsikt i hvordan hun og søsteren hadde det emosjonelt gjennom en vanskelig oppvekst.

Flere knyttet, som denne moren, manglende uttrykk for kjærlighet fra foreldre til det at de ikke hadde kjent til eller forstått barnas liv i noen særlig grad. Blant de av informantene som hadde kommet til Norge som barn, var det flere som relaterte foreldrenes manglene forståelse til deres problemer med å forstå det nye samfunnet. Andre var opptatt av å understreke nettopp betydningen av generasjon, og at hver foreldregenerasjon har sine måter å gi uttrykk for omsorg og kjærlighet på. En far som selv var oppvokst i Norge med foreldre født i Pakistan, fortalte at han opplevde mye omsorg og kjærlighet, men at han likevel måtte klare seg selv – for eksempel i fritidsaktiviteter:

Vi fikk jo veldig mye omsorg og kjærlighet når vi vokste opp vi også, men det er det her at du får klare deg selv. Skal du på trening så må du komme deg dit selv, spiller ingen rolle hvor det er. Kamper, hvis ikke far kan kjøre må du finne noen å sitte på med. Det var sånn, ikke alt tilrettelagt for barna. Men tror ikke du trenger å spørre en etnisk minoritet for å høre om den forandringen, for den tror jeg du finner hvor som helst.

Faren ser det at foreldre hjelper barna med alt mulig hele tiden – for eksempel kjøring til og fra fritidsaktiviteter – som en ny måte å vise foreldrekjærlighet på. Han kjenner det også igjen fra familiene med norskfødte foreldre som han hadde vokst opp med, og han mener derfor at denne endringen ikke gjelder spesielt for minoriteter i Norge.

Moren i den samme familien vokste opp i Pakistan og kom til Norge som voksen. Hun beskrev en tilsvarende forskjell mellom sin barndom i Pakistan og hennes egen måte å være forelder på i Norge i dag:

Vi bruker veldig mye tid sammen med ungene nå. (...) Nå går jo de selv på trening og sånn, men likevel, hvis de trenger nye ting så blir vi med dem og handler og sånn, og hvis det er sånn at de skal i bursdag så er det ti minutter å gå og det er sånn som nå at det regner (så kjører vi dem) (...). Vi måtte jo komme hjem uansett hvor langt det var, halvtime gåing. Mamma og pappa visste jo aldri om vi gjorde lekser og sånn, det gjorde vi jo selv, men her går jeg gjennom leksene til (navn på yngste barn), ikke (navn på eldste barn), der føler jeg det begynner å bli litt for avansert. Men sånn generelt føler jeg at vi er mye mer tilstede for ungene, vi ser dem. F.eks. hvis jeg hadde kranglet med en venninne så visste jo ikke mamma og pappa at jeg var i dårlig humør den dagen, hvis vi hadde kranglet. Jeg ser med en gang de kommer hjem at noe har skjedd.

Denne moren tolker kontinuerlig tilstedeværelse for barna, involvering i lekser og oppmerksomhet rundt hvordan de har det som dagens uttrykk for foreldrekjærlighet. Hun beskriver sin egen barndom som full av kjærlighet fra foreldrene, men uten at det innebar at foreldrene var oppmerksomme på henne på en slik måte at de til enhver tid kunne vite akkurat hvordan hun hadde det.

Andre var opptatt av å gi kjærligheten til barna fysiske uttrykk som kyss og klemmer. Noen uttrykte at dette var noe de var svært bevisst på å gi barna fordi de hadde savnet det i sin barndom. En mor som kom fra Somalia som barn, fortalte om en oppvekst i Norge hos slektninger og senere hos sin egen mor med mye vold og lite kjærlighet. Hun fortalte at hun ønsket å gjøre alt motsatt da hun selv ble omsorgsperson:

Mor: Jeg så jo alt som ble gjort i det huset, og da tenkte jeg liksom 'Nei, sånn skal det i hvert fall ikke være.' Så jeg skulle jo gjøre motsatt av det jeg så i det huset der og ut ifra den måten de behandlet meg på. Så da tenkte jeg at jeg skulle gjøre helt motsatt.

Intervjuer: Hva betyr det da, hvis du skal bruke noen eksempler?

Mor: Ja, det å ikke slå, vise litt mer kjærlighet, for begge hus hvor jeg aldri hadde fått noe kjærlighet, aldri fått en klem eller noe kyss eller noe sånt og da tenkte jeg liksom at 'Nei, okay, det skal jeg i hvert fall vise mine søsken og min datter'. Jeg sliter jo fortsatt med det enda, og datteren min er jo veldig irritert på meg for at det ikke kommer så naturlig at jeg skal klemme henne eller noe sånt, så jeg lærer jo enda. Så jeg tenkte bare at jeg skulle gjøre helt motsatt, og gi dem det jeg ikke har fått da.

For denne moren er kyss og klemmer noe hun tenker på som viktig og riktig å gi til sine barn, selv om det ikke er handlinger som er naturlige for henne og som hun opplever at hun må arbeide for å lære seg.

En annen måte å vise kjærlighet på som foreldrene snakket om, var å gjøre det klart for barnet at det kunne komme til foreldrene med alle slags følelser. Akkurat som i eksempelet med kyss og klem over, kunne det også oppleves som vanskelig når man ikke hadde erfart det i barndommen: En mor som kom til Norge fra Somalia som barn hadde opplevd en krise i sin relasjon til foreldrene som ungdom. Hun forklarer hvordan hennes egen historie preger hvordan hun selv prøver å takle sin sønns vanskeligheter:

Jeg tror at fordi ... etter det jeg har selv gått gjennom, da, hvor jeg ikke hadde mulighet til å snakke med mamma eller pappa om ting. Og ... så det har på en måte lært meg at jeg må snakke med barnet mitt, ikke sant og ... være så ærlig som mulig ... og hvor jeg på en måte, jeg tror liksom det var en dag hvor jeg på en måte følte at ... jeg var så redd for at det skulle skje han noe. Jeg var så redd for at han skulle ta feil valg og feil venner, ikke sant, og (...) Han begynte i åttende klasse. og jeg på en måte satt meg ned med han og sa at ... 'Jeg er jo redd, ikke sant, jeg vet ikke hva. Jeg er alene nå og jeg er så redd for å gjøre feil ikke sant, som alenemor og' (...) (Jeg fortalte) at han på en måte kan fortelle ikke sant, hva han føler. Dette er nytt for oss begge to. Så jeg tror jeg bare var oppriktig og ærlig med han. Som gjorde at han kunne åpne seg og fortelle hva han følte. (...) Så jeg tror liksom det ... jeg vet, jeg forteller han selv at jeg er ikke alltid flink til det. Dette er liksom fortsatt nytt for meg. Fordi jeg har selv ikke opplevd dette her selv, og ikke hatt den muligheten til det med mine foreldre. Men jeg prøver å lære meg. Så det tror jeg også gjorde at han tør også å åpne seg, da. Og være ærlig på ting, da.

Når denne moren ser tilbake på sin egen oppvekst, er savn etter fortrolighet med foreldrene en tydelig erfaring som gjorde oppveksten vanskelig. Hennes ønske er at sønnen skal få en fortrolig relasjon til henne. Som et verktøy for å skape en slik gjensidig relasjon, deler hun sine følelser og erfaringer med sønnen og stiller seg i en posisjon som en som skal lære, med han.

Å vise tålmodighet og mildhet overfor barna, kan også knyttes til kjærlighet. I flere av intervjuene fortalte mødre at de viste kjærlighet til barna på en annen måte enn

fedre, som kunne være mindre tålmodige og stille strengere krav. En mor som kom til Norge fra Vietnam som barn, fortalte om hvordan hun opplevde at den tålmodigheten hun hadde vist sønnen sin gjennom barndommen, hadde gjort deres relasjon og gjensidige kjærlighet sterk:

Da forstår jeg at de årene jeg har vært tålmodig med han, megle mellom far og sønn, snakke, jeg ser at (det har vært) så bra. Hvis jeg er sterk som min mann og bare (går) imot han, da har jeg mistet han. Da trekker han seg tilbake og vil ikke ha noe med oss å gjøre. Jeg er veldig glad for det. Det er ikke lett, jeg ser at... (...) Men når (eldste sønn) sitter sammen med meg på tur, da ble de (familievenner) overrasket at han er så nær sine foreldre. En på 16–17 år som lener seg på moren sin. Ja, så det er veldig bra tilbakemelding.

Moren hadde, slik hun beskrev det, hele tiden vært bevisst på at hennes milde og tålmodige tilnærming ville nå fram til sønnen på en annen måte enn farens kritikk og strenghet. Sønnens ønske om å være nær henne, selv når han var blitt ungdom, var for henne et tegn på at hennes kjærlighet hadde nådd fram.

Foreldre kan også erkjenne at de ikke har vist kjærlighet på en måte de i ettertid skulle ønske at de hadde gjort. En mor som kom til Norge fra et asiatiske land som voksten, fortalte at hun hadde vært sterkt involvert i sønnen sin hele livet, men at hun nå tenkte at noe av det hun tidligere hadde gjort som et uttrykk for kjærlighet, ikke var en god måte å vise kjærlighet på. Hun mente at hun ikke hadde sett han på riktig måte da han var mindre, og at hun hadde presset han for hardt på skolen. Hun angret på det hun formulerte som å ha «brukt makt på den måten jeg hadde med seg fra hjemlandet» og skulle ønske hun hadde vist mer omsorg og kjærlighet i stedet for å være så streng.

Mange av foreldrene fortalte altså om en bevegelse fra en oppvekst med fraværende eller tause uttrykk for kjærlighet til et foreldreskap med et tydelig kjærlighetsspråk gjennom blikk, fortrolighet og fysiske tegn. Denne fortellingen ble knyttet dels til migrasjonen, men også til generasjon. Det er likevel viktig å påpeke at ikke alle fortalte om dette som en endring. Flere snakket om sitt eget foreldreskap som en videreføring av det de selv hadde opplevd. En mor som hadde migrert fra Midtøsten som voksten, beskrev sin egen familie som lite religiøs, åpen og demokratisk med en nær og fortrolig relasjon til sin far. Hun beskrev derimot sin manns familie som helt annerledes, mye mer religiøs, konservativ og mindre åpen. En mor med bakgrunn fra Pakistan beskrev at hun hadde et åpent og fortrolig forhold til sin far som var mye hjemme, mens hun hadde et mindre nært forhold til sin mor, som var ute og jobbet og dermed mindre tilstede i hjemmet.

Å utforme foreldreautoritet

Autoritet defineres gjerne som legitim makt. Ifølge Hennem kan autoritet handle om makt til å styre tanker, ideer og tro, men også makt til å regulere handlinger og atferd ved hjelp av regler (Hennem, 2002, s. 225). Autoritet kan ha grunnlag i

hierarkiske relasjoner, som en posisjonsbasert autoritet, men foreldreautoritet utspiller seg også i kontekster der foreldre–barn-relasjonen forstås som mer egalitær eller demokratiske.

En endring fra barndommens tydelige foreldremakt og myndighet til en mer egalitær relasjon mellom dem selv og deres barn, var implisitt i mye av det foreldrene beskrev som kan knyttes til autoritet. Et eksempel er dette utdraget fra et intervju med en far med vietnamesisk bakgrunn. Han forteller om sin egen far som var annerledes enn han selv er som far:

Intervjuer: Vil du si at din måte å være pappa på er den samme som din far hadde med deg?

Far: Nei, det er annerledes. For min far var nok mere, vil si, ja ... det var vel – ikke kalle det autoritær, men mere myndig. For det var nok mer sånt, husker at foreldrene snakket knapt nok med ungene. Med faren min husker jeg, når jeg var liten så var det lite kontakt mellom meg og faren min. For han skulle ikke forstyrres. Unger og sånne ting. Men jeg tror det har endra seg litt over tid og han har begynt å nærme seg mer oss og snakker mer med oss ungene. Ting har endra seg.

Denne faren beskriver seg selv som mindre myndig og mer tilstede og med mer tid til sine barn enn hans egen far var. I intervjuet knytter han farens væremåte ikke bare til en kulturell norm, men til farens situasjon – han jobbet mye og var sliten, og orket ikke å bli forstyrret.

Endringer i slike hierarkiske relasjoner mellom foreldre og barn kan foregå relativt ubevisst fra de involvertes side, eksempelvis gjennom gradvise endringer i måter å samhandle på, eller gjennom språk. Andre ganger kan en slik endring av verdier skje – eller i det minste forstås og formidles i ettertid – som en svært bevisst prosess gjennom tydelige brudd med tidligere praksis. En far som hadde brutt med et kristent trossamfunn, beskrev hvordan han på et tidspunkt begynte å føle et sterkt ubehag ved den autoritetsformen han følte ble forventet av ham:

Det er vel ikke alt jeg er like stolt av der, selv om vi var nødt til å ha en viss disiplin, fordi vi hadde så mange barn. Så er du nødt til å ha en viss disiplin i hjemmet. (...) Så jeg var nok ikke absolutt den strengeste faren i klassen når det gjaldt menigheten, jeg var nok en veldig forsiktig mann. Men for å opprettholde den fasaden innad i menigheten og ha lydige barn ha barn som fulgte det mønsteret som skulle være i – . Så jeg måtte jo opprettholde den fasaden som en far, som gjorde meg veldig vondt. Jeg fikk jo personlig kvaler om å være så streng.

Det framgår her ikke helt klart på hvilken måte faren har vært streng og om det innebar fysisk straff. Uansett bestemte han seg på et punkt for å bryte med forventningen fra menigheten om at han skulle opptre som en streng og autoritær far. Beslutningen kom etter en konkret hendelse:

Men jeg husker den episoden, det var faktisk i... Da var min eldste sønn 8 år. Da hadde de vært noen rabagaster og kjørt moren sin så beinhardt som de klarte, så hun var jo dønn fortvila og sliten når jeg kom hjem fra jobb. Så da fikk jeg da, som far, og det gjorde meg litt vondt, for da kommer farsfiguren hjem og skal være den strenge og rydde opp, og så skal jeg rydde opp og så hører jeg de snakker til hverandre. 'At hør nå, nå må vi begynne å grine ganske fort, og være lei oss ganske fort for da blir ikke pappa så streng'. Det sto de og snakket med hverandre om ute i gangen. Og da gikk det opp et lys for meg. Dette her er riv ruskende gærent. Sånn kan ikke jeg fortsette lenger. Jeg kan ikke være den store stygge ulven, som skal ta barna for at de ikke har oppført seg med mor. Og det endte opp med at alle satt seg i sofaen, og da satt de i armkroken min, og så snakket jeg alvorlig med dem, på en folkelig måte, i stedet for denne fordømmende ... Og etter det har det aldri vært noe sånt noe. Og da var eldste sønn 8 år.

I det det går opp for faren at barna i fellesskap prøver å finne en måte å minimere skjenn og straff på, bestemmer han seg for å slutte med å ta rollen som streng og straffende far. Han vil i stedet bli en varm og forklarende farsautoritet, selv om dette bryter med forventningene i menigheten. Faren er blant de eldste i materialet med nå voksne barn, og fortalte at holdningen til denne typen foreldreautoritet innad i menigheten hadde endret seg i løpet av de siste par tiårene.

Å ønske å være mindre autoritær enn sine egne foreldre, behøver ikke bety at man ønsker å forlate alt ved den autoritetsformen man selv vokste opp med. En kvinne som kom fra Somalia som barn fortalte hvordan hun selv forholdt seg til dette med lydighet i sin rolle som oppdrager:

Mor: Men i forhold til måten jeg har oppdratt søsknene mine så har de vært litt friere, og har fått lov til å utvikle seg selv og finne ut av hvem de er, og utforske. Men samtidig krevde jeg også, da jeg var yngre, at de skulle være lydige, det gjorde jeg.

Intervjuer: Hva tenker du på når du sier at de skal være lydige, for eksempel?

Mor: At man har ikke en egen stemme rett og slett, bare, 'Når jeg sier noe skal du bare bukke og nikke og gå og gjøre det, og tenke at det jeg sier er riktig er riktig uansett hva'.

Intervjuer: Og hvis man sier imot så?

Mor: Hvis man sier imot så blir man veldig sint, det er veldig irriterende, og med mine søsken har jeg vært ... Det er jo ikke noe jeg kunne gjort mot dem sånn sett, så da ble jeg forbanna og irritert, og sa 'Men da gidder ikke jeg å ta vare på dere, da kan dere gå til morra deres'.

Moren beskrev at hun selv hadde opplevd et absolutt krav om lydighet da hun var barn. Hun var nå kritisk til dette, samtidig som hun også opplevde at hun ønsket

lydighet fra sine yngre søsken, og etter hvert også sine egne barn. Hun mente at dette ønsket var noe som lå i henne fra hennes egen oppvekst:

Mor: Nei, jeg vet ikke hvordan jeg skal forklare det, men det er jo på en måte latent, det er mye jeg har lært som ligger i meg på grunn av min egen oppdragelse da, at jeg hele tiden måtte være lydig og gjøre det de voksne sier, så det har jo skapt en viss forventning hos meg også at mine søsken skulle gjøre det. Men jeg hadde en sånn ekstrem indre konflikt når det kom til lydighet, for jeg husker jo når jeg ble beordret og så tenkte jeg at jeg ikke skulle gjøre det samme, men så tenkte jeg at det var veldig viktig at de hørte etter fordi det var viktig for dem. Skjønner du?

Intervjuer: Ja.

Mor: Jeg ville at de skulle være lydige fordi det var noe som var noe bra for dem.

Intervjuer: For du visste at du ville deres beste, og du visste hva som var best?

Mor: Ja, og jeg sliter jo med det i dag også med min egen datter. For jeg vil jo så gjerne at hun skal høre litt mer på meg da, men så er hun så sta og veldig argumenterende så hvis jeg liksom sier, ja hun vokser veldig fort og er veldig høy, så hun har ikke hatt så god motorisk kontroll på kroppen, så når jeg sier 'Bare gå sånn' eller 'løp på den måten' så faller du ikke, for hun går sikksakk, eller løper sikksakk, og hun sier bare 'Nei, det går ikke' og så argumenteres det. Og jeg prøver jo å gjøre det på den måten at hjernen skal lytte til da, og da er det sånn at hvis du bare gjør det så vil den lære seg det. Og da kommer den delen som ønsker at hun skal være lydig, altså bare gjør det jeg sier så går det bra, mens hun vil ha forklaring, hun vil liksom argumentere for og imot, så jeg sliter enda med det.

For moren blir lydighet noe ambivalent. Hun ønsker det fra datteren – fordi det er bra for barnet å følge hennes råd – samtidig ønsker hun at datteren skal vite at hun får lov til å si sin mening og bli hørt.

En mor som kom fra Vietnam som barn var inne på noe av det samme. Hun hadde opplevd moren som altfor streng da hun selv var liten, noe som hadde gjort hennes egen oppvekst vanskelig. Nå innså hun at hun på mange måter var like streng som moren hennes hadde vært:

Jeg får jo høre at jeg er veldig lik min mamma, da. På måten jeg er, streng og sånne ting. Når jeg var den alderen så var ikke det sånn, det skal jeg i alle fall ikke være, ikke sant! (ler) Men det er jo ... Men min mamma er kjempeklok kvinne, hun.

Kvinnen tenker nå at noe av den strengheten hennes mor hadde vist overfor henne, handlet om å lære å gjøre ting ordentlig, og om å bli robust. Hun forteller at hun har tatt med seg disse verdiene videre som noe positivt, selv om hun ikke

hadde opplevd dette som positivt i sin barndom. Dette illustrerer en måte autoritetsformer kan være koblet til verdier på. Å utforme en ny måte å vise foreldreautoritet på, kan være vanskelig, nettopp fordi man ikke nødvendigvis ønsker å ta avstand fra alle verdiene man også forbinder med sin egen oppdragelse.

Å sette grenser for barn

Når vi snakker om foreldreautoritet, er det ofte grensesetting, og grensesettingens legitimitet vi sikter til. Å sette grenser er å definere rammene for hva barn og unge kan gjøre. Det å sette grenser for barn kan forstås som en side ved foreldres autoritetspraksis og som et uttrykk for foreldrekjærlighet (Hennum, 2002, s. 265). Samtidig kan grensesetting være begrensende og hemmende hvis det hindrer barn i å gjøre noe de ønsker og som er viktig for deres livsutfoldelse, eller hvis det innebærer urimelige sanksjoner eller straff.

Hvilke sanksjoner eller former for straff som regnes som urimelige, varierer som kjent både historisk og kulturelt. Et godt eksempel på det er forbudet mot å bruke fysisk straff som et ledd i oppdragelsen. I Norge kom et slikt forbud mot å «refse» barn i 1972. Det var imidlertid uklart hva nøyaktig som lå i begrepet «refs». Barneloven fikk et tillegg i 2010 for å presisere at alle former for vold mot barn er forbudt – inkludert som et ledd i oppdragelsen (Stang, 2011).

En del av debatten rundt og kritikken mot minoritetsfamilien dreier seg nettopp om hva foreldre skal kunne begrense og hvordan – for eksempel bruken av fysisk straff som ledd i oppdragelsen (Hofman, 2011). I intervjuene kom mange av foreldrene uoppfordret inn på fysisk straff som ledd i oppdragelsen. Flere hadde selv opplevd fysisk straff i oppveksten og brukte dette som et utgangspunkt når de reflekterte over hvilke grensesettingspraksiser de selv ønsket å bruke.

Barndomserfaringer med fysisk straff

Noen av foreldrene som hadde blitt slått i barndommen, opplevde at det hadde vært en naturlig del av oppveksten. En mor som hadde kommet til Norge fra et afrikansk land da hun var ungdom, fortalte at hun opplevde det som en helt normal ting at hun ble slått:

Intervjuer: Men hvordan var det når ...? Var det et problem, for deg, for at du ble slått av mammaen din, da? Var det sånn, fordi, så hørte du kanskje på skolen, eller, at det ikke var lov eller. Var det noe sånn at du måtte passe på å ikke fortelle det til noen eller?

Mor: Nei, ikke da. Fordi, i og med at jeg vokste opp i Afrika, da. Og der er jo bank en del av det. Så du tenker at jaja, det får man jo. Så ... tenkte jeg ikke at det var noe annerledes. Jeg visste at gjør du noe feil, gjør du noe galt, så får du bank. Sånn er det bare.

Intervjuer: Og da trenger du jo kanskje ikke engang få, for da holder den trusselen på en måte også?

Mor: Ja, ikke sant. Så da var det ikke noe ... mer enn det. Men jeg tror at kanskje hvis jeg hadde vokst opp her, eller hvis jeg hadde kommet mens jeg var mindre enn 15 år. Kanskje hvis jeg var 6 år da jeg kom, så hadde jeg sikkert reagert på at jeg ble slått, da. Men det gjorde jeg ikke da.

Denne moren mener at hun ikke hadde reagert spesielt negativt på den fysiske straffen hun fikk som barn fordi det var normalt i det samfunnet og i den tiden hun hadde vokst opp. Hun mener derimot at hun ville ha reagert annerledes på å bli slått i Norge, dersom hun hadde kommet hit mens hun var liten.

Flere av foreldrene som hadde kommet til Norge som små barn hadde erfart å bli slått etter at de kom til landet. Samtlige fortalte om dette som en vond erfaring som hadde preget forholdet deres til foreldrene på en negativ måte. En far som kom fra Vietnam som barn, ble slått av foreldrene, både mens han bodde i Vietnam og etter at han kom til Norge.

Far: Det er sånn oppdragelsen er i Vietnam og han fortsetter sånn i Norge. Så det var ikke sånn vi ville oppdra våre barn.

Intervjuer: Fordi dere visste om at det var andre måter å gjøre det på liksom?

Far: Min far var veldig streng, men det var ikke noe ... Jeg følte det var ikke noe sånn, ikke den riktige måten å oppdra barn på, å bruke vold som straff.

Utvikling mot mindre fysisk avstraffelse kan imidlertid gå i rykk og napp. En mor fra et afrikansk land fortalte om hvordan hennes foreldregenerasjon hadde brukt fysisk straff, mens at hennes generasjon ikke gjorde det:

Hvis jeg ikke ville flette så fikk jeg en klaps på rompa. Det var andre som ble slått med pinner og sånne ting. De som kom på 90-tallet, vi fikk alle barn samtidig og vi kjenner hverandre, jeg tror ikke det har vært et så stort problem det med fysisk avstraffelse.

Den nye generasjonen fra samme land, brukte etter hennes oppfatning, i større grad fysisk straff. Hun koblet dette til disse nye flyktingenes bakgrunn fra landsbyer og problemene i både det gamle og nye hjemlandet:

De siste årene med disse nye flyktingene så ser jeg at det er mer og mer sånn fysisk avstraffelse. Det er fordi de kommer fra landsbyer og har litt hardere vei for å komme til Norge. De har opplevd veldig mye på vei, de har mye frustrasjoner, mye som har gått galt i Norge. Jeg kjenner mange som ikke ønsker å gjøre det men de gjør det, de har ikke noen annen måte. Masse forskjellige ting. Og barna blir tatt fra dem og sånne ting.

Denne moren fortalte at hun hadde bestemt seg for å ikke videreføre mønsteret med fysisk straff. Likevel kunne det glippe av og til mens barna var små:

Hos oss har det ikke vært så mye, det er mer sitte i 5 minutter om du har gjort noe galt. Men det har vært veldig sjelden. Men det har hendt at, når de var mindre, da. At jeg har fått den der ... Det er litt flaut å si det, men av og til så har du sånne ting som sitter, ikke sant. At barn gjør det. 'Ikke gjør sånn!' (illustrerer klask med hånda) Ikke sant. Men det er sånn.

En mor som hadde flyttet fra Polen til Norge som voksen arbeidsmigranter, var ikke like kritiske til mild fysisk avstraffelse. Hun mente at norske foreldre utviste altfor lite tydelig grensesetting overfor barn som var ulydige:

Det er ikke noe som heter at et barn må gjøre noe fordi det må (her). Det er akkurat som et barn skal bestemme hva det har lyst til å gjøre. De (voksne) har ikke noen særlig innflytelse på det. De kan ikke rope, de kan ikke slå. Jeg er helt mot å slå, men ingen har noen gang dødd av et dask. Og disse barna – noen av dem, du kan ikke si at det gjelder alle – de er for det meste ulydige barn. Vi oppdrar barna våre ulikt måten de gjør det på her.

Denne moren mener at et lite «dask», til forskjell fra juling, kan være en effektiv måte å få barn til å være lydige på, og at dette ikke er fysisk skadelig. Prisen norske foreldre må betale for at de ikke gjør det, er ulydige barn som gjør akkurat som de vil.

Å ta i bruk nye former for grensesetting

På spørsmål om hva foreldrene oppfattet som kjennetegn på «den norske» tenåringsoppdragelsen, var mange opptatt nettopp av friheten norske tenåringer fikk. Noen hadde også blitt introdusert for dette gjennom profesjonelle modeller: En mor som kom fra et afrikansk land som barn, fortalte at hun hadde sett en framstilling av forskjellen mellom «norske» og «minoritetsfamilier» på en forelesning:

Jeg har vært på en forelesning hvor de viste oss en pyramide av hvordan vi oppdrar barna. Han viste at norske foreldre hadde en pyramide hvor de har mye grenser i øverste pyramiden og så blir det friere. Mens innvandrerfamilier har motsatt, hvor de ikke har grenser når de er små men når de blir tenåring (ler) så blir det mer og mer. Prøver å holde barna, ikke treffe noen, ikke treffe gutter om det er jente. Jeg tenker at er det liksom det å være norske foreldre og innvandrerfamilie? Så forskjellig? Det er en svensk forsker som har tegna de pyramidene. Så har jeg tenkt ... det kan være en del sannhet for jeg ser også hvordan vi har det selv om vi har hatt en del grenser og veldig redde når de blir ungdommer.

Moren refererer her til en modell som sirkulerer i en del sammenhenger, blant annet på foreldreveiledningskurs. Modellen skal illustrere forskjellige oppdragelsesmodeller. «Den norske» modellen er mye grenser og mindre handlingsrom tidlig i barndommen og mer frihet i ungdomstida. Den andre «omvendte» modellen gir stor frihet til barn mens de er små, men strammer inn og legger flere begrensninger, særlig på jenter, når de blir eldre. Denne moren syntes at modellen var

gjenkjennelig. Samtidig stilte hun spørsmål ved om kontrasten virkelig var så stor, og lurte på om det ikke, både for «norske» og «innvandrerfamilier» handlet mye om hvorvidt barna hadde lært seg forskjellen på rett og galt som barn.

Moren fortalte videre om hvordan hun har erfart forskjellen mellom grensestillingen hun selv fikk i barndommen og hvilke normer hun oppfattet som norske:

Mor: Jeg og mannen min hadde det veldig strengt og disiplin og høre på foreldre.

Intervjuer: At man ikke skal protestere?

Mor: Ja, sånn vi er oppdratt i (hjemland). Når jeg kom til Norge etter videregående skole så begynte jeg å jobbe i barnehage, så leste jeg bøker om barneoppdragelse, da hadde jeg liksom 'oi er det sånn ja, skal man høre på et barn', begynte å tenke litt. Et selvstendig barn som kan tenke selv og at man kan høre. Jeg begynte å tenke hvordan man blir oppdratt i Norge. Når jeg fikk barn, selv om noen ganger så har man liksom akkurat som moren min og være litt sånn 'jenter skal gjøre sånn og sånn', men så husker jeg plutselig, ja men hun kan prøve seg, det er ikke farlig om hun gjør det.

Intervjuer: Hva kunne det være?

Mor: For eksempel, dattera mi var veldig vanskelig å få håret stelt på. Jeg måtte alltid ha håret pent, men aldri jeg har greid det på henne (ler), å sitte og gre håret hennes. Når jeg var barn måtte jeg sitte og bli gredd og fletta på uten å si et ord. Jeg husker det. Jeg ble litt slått og måtte sitte ned, gråt, det gjorde vondt ikke sant, det gjør veldig vondt. Så jeg tenkte at kanskje hun har vondt av å bli fletta, så hun hadde alltid håret løst, jeg har latt henne være sånn (ler). Hvis det var fester så måtte jeg sette henne, da må vi gjøre penere. Men man får liksom en del forventninger fra de som er fra ditt land, hvordan du skal være og hvordan du skal se ut og sanne ting. Da er det vanskelig om du ikke har pent hår og pent kledd.

Intervjuer: Jentene skal ha flettet hår?

Mor: Ja, stelt. Fin kjole. Jeg husker at dattera mi hun likte ikke å gå med fine sko heller (ler). Hun tok av seg skoene og gikk barbeint på fester, bare jaja ok. Hvis jeg var i hjemlandet så hadde jeg blitt. Ja, ta på meg skoene og ja fått veldig mye ... det er mye strengere.

Morens tolkning av synet på barn i Norge er at det er selvstendig, kan tenke selv og skal høres. Når datteren protesterer på å bli flettet, blir løsningen for moren å godta at datteren ikke liker det. Hun oppfatter også at normene for hvordan barn skal være pyntet er løsere i Norge og at det derfor ikke var problematisk at datteren ikke er så stelt på håret til daglig. Når hun skulle være sammen med andre fra hjemlandet, derimot, prøver hun å få datteren til å godta pynting, slik at hun skulle framstå mer i tråd med det de andre i nettverkets mente om saken.

Å sette grenser gjennom å forklare konsekvenser, var også noe en del foreldre oppfattet som norsk og som de hadde begynt å bruke i Norge. En mor som hadde kommet fra et afrikansk land som voksen fortalte at det å snakke med barn om konsekvenser av handlinger til de ble «øre i hodet» kan være en form for straff.

Sånn at ... og (mannens navn) pleide ikke å bli slått. Så han slår heller ikke. Så han er liksom. Men han kan snakke og snakke helt til du blir helt ør i hodet. Så han bruker den måten å straffe på, da. Det er det. Mens nå, vi er jo, jeg tror vi har tatt den norske måten, da, å gjøre det på, at du forklarer konsekvensene av at gjør du dette her, så kan det og det skje og det er farlig fordi du bør ikke gjøre det, ikke sant. Og det er jo veldig rart. For det viser seg at det er litt særnorsk det og.

Moren fortalte videre at deres families praksis brøt med det som var vanlig for andre i deres nettverk, og hadde erfart at slektninger syntes at deres metode med å snakke med barna var underlig:

For jeg var jo i (annet europeisk land) og besøkte kusina mi. Og hun synes det var så forunderlig hvordan jeg snakket med sønnen hennes, da. At han har gjort noe. For hun hadde sånn '(navn på kusinens sønn), Jeg skal slå deg! Jeg skal gjøre ditt, jeg skal gjøre datt!' Og jeg bare, 'Jammen, du må jo snakke med og forklare og sånn.' Og de synes jo det er helt merkelig. Hvordan kan man sitte og snakke med et barn? Og det, jeg ser jo at det er noe forskjell. Men det er den metoden som har funket best for oss, da. Fordi vi opplever at barna kanskje er flinkere til å overveie konsekvensene av handlinger, da.

Moren begrunner sin måte å oppdra barna på med at det fungerte – altså en pragmatisk begrunnelse. Ettersom moren har positive erfaringer med det å forklare barn konsekvenser av handlinger, prøver hun å overtale slektningene sine i utlandet til å prøve ut samme metode.

En mor, også fra et afrikansk land, opplevde denne forklarings- og samtalestrategien som utfordrende – noen ganger kom den rett og slett til kort:

Ja, men jeg prøver jo å ... hva skal jeg si. Jeg prøver jo å gjøre det beste ut av det, da. Jeg kan ikke noe annet. Så jeg har ... jeg synes det er veldig hyggelig å snakke med ungene. Og høre hvordan de har det. Også prøve å finne måter vi har det på. Men samtidig så merker jeg jo at jeg er veldig sånn ... jeg vet ikke, alt for streng, kanskje, noen ganger. Jeg vil prøve å få dem til å gjøre ting som de ikke vil, men som de må gjøre. Og da kan kanskje litt kompromissløs (ler). Jeg vet ikke, det blir ... jeg synes det er vanskelig å finne den balansen fordi man må være liberal og få ting gjort samtidig. Fordi du skal jo ... ting må gjøres, man skal sitte og gjøre leksene sine, man skal ut av huset om morgenene, sant. Det er begrenset hvor mye du kan snakke om det. Selv om man lager avtaler på forhånd så er det stress.

Denne moren har i likhet med mange andre, erfart at det ikke det å være streng og det å snakke med barna ikke er gjensidig utelukkende tilnærminger. Man gjør begge deler, avhengig av hva situasjonen krever.

Flere fortalte om situasjoner der grensesetting overfor større barn hadde vært problematisk og at de hadde hatt behov for sanksjoner. Konflikttema her var gjerne dataspilling og skolearbeid. I slike situasjoner beskrev foreldrene at de måtte prøve seg fram med ulike tilnærminger, og at de internt i familien ikke nødvendigvis var enige om hva som var best.

Et eksempel er fra intervjuet med en mor som kom fra Vietnam som barn. Hun beskrev at de hadde hatt utfordringer med den ene sønnen. Han spilte mye og tok ikke skolen alvorlig. I første omgang hadde strategien vært å bygge et tillitsforhold til sønnen og inngå avtaler, men det virket ikke. Når sønnen brøt avtaler, prøvde foreldrene etter hvert med sanksjoner, som å gi husarrest. I familien var det to sønner, og moren beskrev også hvordan de tilpasset strategien til barna, som var ulike.

Andre beskrev det å ta i bruk nye grensesettingspraksiser som noe som handlet om å finne balansen, både innenfor den enkelte «foreldreskapslogikken», og mellom ulike logikker. En mor med somalisk bakgrunn var inne på begge deler:

Jeg tror ikke jeg gjør, nei, ikke helt. Men det jeg har liksom, jeg føler, jeg driver og lærer opp selv fordi ... både av det jeg selv har gått gjennom, hvordan jeg ble oppdratt. Men også, jeg ser hvordan vennene til barna mine, hvordan de oppdrar også liksom, fordi jeg tenker vi er alle veldig forskjellig, uansett bakgrunn. For jeg tenker selv en norsk oppdrar kanskje noen ganger enten for strengt eller for lett, ikke sant. Og det er heller ikke riktig, ikke sant. Så jeg prøver hele tida å finne den der balansen, midt imellom, ikke sant. Hva funker for oss? (...)

Jeg er veldig opptatt av at barna skal ha både frihet, men at også skal ha en viss ... regler, ikke sant. Sånne ting er veldig viktig for meg, at de vet at det er jeg som er den voksne her. Ikke sant, at de kan på en måte ha meninger, de kan komme med forslag. men det er jeg på en måte skal ... er ansvarlig for, at de er under 18 år, ikke sant. De er, de står jo under mitt ansvar hvis det skjer dem noen ting. Sånn at de vet det. Sånne ting. Og i forhold til innetider og utetider, sånne ting at ... at de vet det. Den tydeligheten med grensesetting ... at de kan på en måte forhandle, selvfølgelig, med sånne ting. Så jeg prøver liksom å ta litt av begge kulturer, da og leser mye og tenker (...) Hva er det som er bra? Hva er det som ikke er bra, ikke sant? Og prøver å følge med i tiden også, da. Hva som er riktig.

I beskrivelsene av nye grensesettingspraksiser, er altså et hovedfunn at foreldrene som har opplevd fysisk straff som barn ikke selv ønsker å videreføre en slik praksis. Det er særlig foreldrene som har kommet til Norge som barn som forteller at de ønsker å endre praksis. Foreldrene som har kommet til Norge som voksne forteller i mindre grad slike endringsfortellinger. Samtidig beskriver foreldrene at

heller ikke de nye måtene å sette grenser på er uproblematisk. Noen ganger er det ikke så effektivt som man skulle ønske, og det er uansett en utfordring å finne riktig balanse mellom forhandling og fasthet.

Gutter og jenter – Ulike eller like grenser?

Et tema som flere av foreldrene snakket om fra sin barndom, var ulike grenser for gutter og jenter. En mor som kom fra Somalia som barn forteller om at hun som jente ble behandlet mye strengere enn sine brødre.

Ja, absolutt, og i forhold til at min mor var veldig streng ovenfor meg. Hun har jo på en måte prøvd ... Vi er jo somaliere og har en religion som på en måte farger litt av vår oppdragelse, hvor hun har vært veldig streng ovenfor jentene og guttene har vært frie. Og så har den mentaliteten av at du skal være lydige uansett hva, og det har jo på en måte preget, altså enda også.

Denne moren var en av flere som var opptatt av at denne forskjellsbehandlingen var noe de ikke ønsket å videreføre. Vi har flere eksempler på at mødrene i materialet er opptatt av dette. En mor som kom fra Afghanistan som tenåring fortalte for eksempel at hun skulle ønske hun hadde en datter, slik at hun hadde fått sjansen til å oppdra henne annerledes enn hun selv blitt oppdratt, og behandlet henne likt med brødrene.

Et eksempel på hvordan forhandling om grensesetting for gutter og jenter kan utspille seg, er fra et intervju med en voksen kvinne med en stor søskenflokk som kom til Norge fra Somalia i tenårene. I oppveksten og tidlig voksen alder fikk hun nærmest foreldreansvar i perioder for yngre søsken mens foreldrene var i utlandet. Dermed føler hun seg også berettiget til å innta en foreldrerolle ovenfor de yngste brødrene, som fortsatt bor hjemme hos moren hennes. I oppveksten hadde hennes mor stilt ulike krav til dem som jenter og gutter, en praksis hun som storesøster hele tiden hadde forsøkt å endre. Nå når hun selv har etablert sin egen familie, men fortsatt engasjerer seg i oppdragelsen av sine yngste brødre, opplever hun at moren faktisk har endret praksis:

Mamma var alltid sånn 'går du rundt og gjør noe galt med andres døtre? Da får du store problemer'. Det har hun vært veldig streng med. Men andre områder ikke sant, som guttene har hatt lett tilgang til, som jentene ikke har hatt. Ikke komme for seint, å være hjemme, hjelpe til og være i hjemmet. Mens guttene har vært litt utenfor, de har hatt lettere regler for å si det sånn, i forhold til det. Og det går jo igjen utover guttene egentlig fordi de tar jo ikke ansvar for noe som helst. Og mamma ser det. Nå tenker jeg mamma er strengere med de yngste guttene enn det hun har vært med de to tidligere. Man ser jo resultatet av det ikke sant, veldig fort. De guttene som har vært hos oss er sånn 'vi skal bare tulle, vi har fritidsaktiviteter 24/7' mens jentene må gjøre alt ikke sant.

Moren forteller at det er uaktuelt for henne å videreføre en sånn type forskjellsbehandling til egne barn. Hun beskriver seg selv som «somalisk feminist»

og er opptatt av at kjønnsrollene i somalisk kultur må endres til beste både for mennene og kvinnene:

Alle skal være hjemme på samme klokkeslett og alle skal ha sine vaske-dager og alle skal klare å gjøre det de skal. Mine døtre skal ikke lage mat for guttene. Det skjer ikke. Det er liksom.. det er ikke rettferdig.

Andre informanter pekte på at slike endringer, selv om det var noe de ønsket, ikke alltid var så lett å få til i praksis. En mor som kom fra Somalia som barn, fortalte at det var lett å videreføre gamle mønstre, som en vane, selv om man ikke ville:

Jeg opplever også nå, dattera mi sier til meg 'dere er ikke sånn mot broren min', ofte har jeg tenkt at vi har vært strengere mot henne enn han. Men kanskje det har kommet uten at jeg tenker, jeg bare gjør det...

Sitatet illustrerer at en ting er hva man er bevisst på og klarer å endre, en annen ting er hva som sitter i kroppen og gir seg utslag i ubevisste handlinger man ikke er helt klar over konsekvensene av.

Andre fortalte om at det ikke alltid var så enkelt å gjennomføre ambisjonen om ikke lære opp jenter til å gjøre mer husarbeid enn gutter. En mor som hadde kommet fra et afrikansk land som voksen beskrev et slikt dilemma. Hun og mannen ønsket ikke at datteren deres skulle varte opp brødre, fedre og gjester fordi de mente det var urettferdig. Samtidig syntes hun det var vanskelig at datteren da ikke framstod som godt oppdratt:

Intervjuer: Du sier at dere har en del venner (fra hjemlandet), i forhold til andre her, hvordan vil du beskrive hvordan dere ser på barna? Er dere like?

Mor: Vi er litt sånn, nesten likt, når jeg snakker med de venninnene jeg har da. Og vi har nesten samme om for eksempel hva de skal gjøre hjemme, hva gutter og jenter skal gjøre. Og ofte jeg ser hos noen, fjerne slektninger, jentene lager mere mat og vasker. Da føler jeg at dattera mi, kanskje jeg ikke har oppdratt henne så godt (ler). Tenker hva kommer de til å si, de slektningene. Døtrene deres er eldre, er mellom 21–22, de er veldig flinke til å oppdra som (folk fra hjemland) skal oppdras. Veldig flink å lage mat, vaske, når gjestene kommer så kommer de med te og kaffe og sånne ting. Og dattera mi lager ikke noe (ler). Bare tenker at det blir flaut når de kommer hos meg og dattera mi ikke vil lage noen ting.

Moren beskriver to motstridende hensyn: Kjønnsrettferdighet i søskenflokket på den ene siden, og på den andre ønsket om at barna skal vurderes positivt av andre mennesker – vurderinger som faller tilbake på foreldrene og kanskje for barnas muligheter på et framtidig ekteskapsmarked (jf. Aarset, 2015).

Flere av foreldrene var opptatt av at det noen ganger kunne være gode grunner til å ha ulike grenser for gutter og jenter. Hensynet til å beskytte barn fra fare og

hindre dem i å utsette seg for risiko kunne være en slik grunn. Jenter kan ha behov for å bli beskyttet mot uønsket seksuelle relasjoner og voldtekt, mens gutter må beskyttes fra å havne i problemer knyttet til rus og kriminalitet. I intervjuet med en mor som også var storesøster til tenåringsbrødre (jf. utdraget over) kom det fram bekymring for de yngste brødrene i familien:

Intervjuer: Hva tenker du om – de to guttene er 14 og 10 (yngre brødre), i en alder hvor etterhvert de kommer i det miljøet hvor de må forholde seg til de gutta som lager bråk. Hva tenker du og du om det? Bekymrer dere dere for det miljøet her?

Mor: Ja, jeg bekymrer meg for det. Jeg er veldig bekymra, men samtidig ser jeg etter løsninger og prøver å gjøre det jeg kan for at de skal ikke komme inn i det miljøet. Hos oss har det vært veldig – vi har familiemøter og middager hvor vi snakker med guttene om hva er det som skjer, hva gjør dere ute, mamma er veldig streng med at de skal være hjemme til det klokkeslettet og liksom har full kontroll på hva de har på seg og ikke. Hun er også livredd for at det skal være noe narkotika, hasj i huset ditt, og du har ikke peiling. Så ja... undersøkt rommene og sekkene deres uten at de oppdager det også. En form for kontroll. Det er bedre enn at politiet kommer på døra og finner det hjemme hos deg.

Begrensningene og kontrollen av sønnene var her knyttet til bestemte typer risiko i nabolaget. Risikoen for å havne i problemer på grunn av narkotika mente hun var mye større for gutter. En annen mor, fra et afrikansk land, formidlet et ønske om at datteren skulle si nei til sex og alkohol fordi hun kunne bli utnyttet i relasjoner hun ikke var moden for.

At foreldre bekymrer seg for ulike ting når det gjelder gutter og jenter kjenner vi igjen fra andre studier. I en rapport om foreldreskap i en migrasjonskontekst, fant Aarset og Sandbæk (2009) at foreldrene bekymret seg på ulike måter og i ulik grad for sønner og døtre – henholdsvis for hva som kunne hende med sønnene (rus-avhengighet, dårlige venner, vold) og hva andre kunne komme til å si om døtrene (knyttet til ærbarhet). Sammenliknet med foreldrene i Aarset og Sandbæks undersøkelse, fremstår foreldrene i vår studie som mindre opptatt av hva andre mener om hva barna deres gjør. Noen av våre foreldre gir i intervjuene veldig klart uttrykk for at de er opptatt av at andres mening ikke skal styre hvordan de selv setter grenser for barna sine, særlig når det gjelder døtrene. Det som imidlertid viser seg å stemme godt overens med Aarset og Sandbæks funn, er at foreldrene relativt sett uttrykker større bekymring på vegne av sønnene enn døtrene. Vi kommer nærmere tilbake til dette i neste kapittel.

Oppsummering

I intervjuene forteller mange av foreldrene at de ønsker å være en annen type foreldre enn det de opplevde at deres egne foreldre var for dem. De beskriver nye måter å vise kjærlighet til barn på – gjennom involvering, fortrolighet og et blikk for barnets følelser til enhver tid. Flere av foreldrene framhever også kontinuitet

mellom dem selv og foreldregenerasjonen, som for eksempel når det gjelder et ønske om lydighet. Intervjuene viser også at dette kan være utfordrende i en kontekst der hierarki mellom foreldre og barn er mindre framtrædende.

I foreldrenes beskrivelser av grensesettingspraksiser, er bruddet med fysisk straff et viktig tema i flere av intervjuene. Foreldrene begrunner ønsket om å ikke videreføre fysisk straff med egne negative erfaringer fra barndommen, og med at det bryter med deres idé om hva som er en god måte å oppdra barn på. Foreldrene beskriver også hvordan de grensesettingspraksisene de tar i bruk, kan være utfordrende, om enn på andre måter.

Flere av foreldrene er opptatt av å ikke forskjellsbehandle gutter og jenter – for eksempel at døtre må gjøre husarbeid mens sønner slipper. Det kan noen ganger være utfordrende, både på grunn av vane og forventninger fra andre i minoritetsgruppa. En del av foreldrene er opptatt av at det kan være grunner til å sette ulike grenser for gutter og jenter for å beskytte dem for ulike typer kjønnet risiko.

Et viktig funn når det gjelder endring, er at ønsket om å bruke nye verktøy i foreldreskapet er særlig sterkt hos de av våre informanter som har kommet til Norge tidlig i barndommen. De forteller hvordan de har vokst opp med et stort språk mellom syn på barn og oppdragelse i familien, og utenfor, i oppvekstinstitusjoner og jevnaldersmiljø.

Dette med å ha kjennskap til barnets indre, og til barnets følelser, gjennom det Hennem (2002) omtaler som å ha «et blikk» for barnet, er et eksempel på vår tids normative uttrykk for foreldrekjærlighet. I dette kapitlet har vi ikke kunnet trekke like mye på hele materialet. Det handler dels om hvilke temaer foreldre har ønsket å snakke om, hva som har ligget dem spesielt på hjerte. Vi antar også at foreldre i ulik grad er komfortable med å snakke om oppdragelse på denne måten. Foreldres evne til å vise og gi uttrykk for foreldreomsorg gjennom et emosjonelt språk, inngår i vurderinger av foreldres omsorgsevne, for eksempel i barnevernet. Problematisk ved dette er diskutert i nye studier av minoritetsforeldre i barnevernet (Aarset & Bredal, 2018; Fylkesnes mfl., 2017). Vi kommer tilbake til dette temaet i avslutningskapitlet.

4 Nabolag, skole og foreldrenettverk

Nabolag og nærmiljø utgjør en sentral del av barn og unges oppvekstmiljø, og blir dermed også en betydningsfull arena for foreldre. I Norge lever barn og unge ofte lokale liv, blant annet på grunn av prinsippet om nærmiljøskolen og fritidsaktiviteter som organiseres lokalt, i forlengelsen av den. Forskning viser også at barn og unges livssjanser og fremtidsmuligheter påvirkes av hva slags nabolag de vokser opp i (Brattbakk & Andersen, 2017). Nabolaget blir en viktig arena for sosialisering og læring av kulturelle koder, på godt og vondt. Eksempelvis innebærer det å bo i et område med mange naboer som har dårlige levekår, lav inntekt og utdanning, reduserte livssjanser. Barn fra familier med lav sosioøkonomisk posisjon påvirkes forøvrig mest av hva slags nabolag de bor i, og gutter påvirkes også i større grad enn jenter.

Naboskap og lokalsamfunn gikk også igjen som et viktig tema i intervjuene vi gjorde med minoritetsforeldrene om familiens og barnas hverdag og tilhørighet. Flere foreldre med migrasjonsbakgrunn beskriver forholdet mellom det norske og det «utenlandske» de selv representerer med utgangspunkt nettopp i nabolag. For de av informantene som er født i et annet land handler det å bli integrert i det norske samfunnet mye om å bli integrert i det lokalsamfunnet hvor familien tilbringer mye av sin tid. Prosessen foregår ofte indirekte gjennom barnas deltakelse i skole, barnehage og lokale formelle eller uformelle fritidsaktiviteter. Noen av foreldrene med majoritetsnorsk bakgrunn vektlegger også betydningen av at barna går i «vanlige skole» og leker med barn i nabolaget som ikke er en del av menigheten. På den måten lærer de seg å omgås med folk som ikke har samme religiøse overbevisning som familien og folk i menigheten. Betydningen av nettverk med utgangspunkt i nærmiljø er noe som jevnt over i intervjuene fremheves som avgjørende i familiens hverdag.

Foreldrerollen beskrives ofte med utgangspunkt i den daglige oppfølgingen av barnas skole og fritidsaktiviteter. Gjennom skolen knyttes også de kontaktene som skal til for å oppleve tilhørighet lokalt og til et større fellesskap som foreldre. I vår undersøkelse har vi intervjuet både foreldre som har valgt sitt nabolag med omhu, og foreldre som beskriver hvordan de endte opp der de bor mer tilfeldig. En del omfavner nærmiljøet og det sosiale nettverket som potensielt vokser ut av det å tilhøre et nabolag, mens andre er bekymret for om nærmiljøet kan ha negativ innvirkning på barna. Det finnes også foreldre som av ulike årsaker i veldig liten grad forholder seg til nabolaget, utover at det er der de bor. I det følgende skal vi se på eksempler på foreldrestemmer posisjonert i litt ulike deler av dette landskapet.

Nabolag i by og bygd

Det store flertallet av foreldrene vi har intervjuet i denne undersøkelsen er bosatt i urbane områder, men flere har erfaring både med å bo i en stor by og i en liten kommune i mer landlige omgivelser. En av dem er en mor som forteller at hun nå

har tilbrakt halve livet i Norge, etter at hun kom som flyktning i tidlig voksen alder. Familien bestod på det tidspunktet av mor og far og tre barn, ytterligere fire barn er født i Norge. Familien etablerte seg først i en liten norsk kommune hvor de trivdes svært godt og opplevde at de ble godt mottatt av lokalbefolkningen, da nærmest som de eneste på stedet med utenlandsk bakgrunn. Mor beskriver hvordan naboene kunne komme med nybakte boller på døra og at folk der alltid stilte opp for hverandre når det trengtes.

Etter en del år bestemte de seg for å flytte til Oslo for at foreldrene skulle få litt bedre jobbmuligheter. Det var med tungt hjerte at familien forlot lokalsamfunnet, og i ettertid har de som foreldre angret mye på den avgjørelsen. I dag bor familien i en drabantby med høy andel etniske minoriteter og mange naboer med samme landbakgrunn, og den overgangen ble for familien litt sjokkartet. I tillegg til det mor beskriver som kritiske vurderinger og sladder internt blant folk med samme landbakgrunn, oppleves nabolaget til tider som utrygt på grunn av ungdomskriminalitet, rus og sosiale problemer. Samtidig berømmer mor den lokale skolen, moskeen og de mange engasjerte foreldrene på stedet som bidrar til et trygt oppvekstmiljø for barna på tross av det som oppleves som vanskelig.

Mor forteller at hun ofte anbefaler andre familier med samme landbakgrunn å la være å flytte til Oslo fordi folk der etter hennes oppfatning ofte ender opp med å holde seg for seg selv og aldri lære språket skikkelig. Dermed får de heller ikke jobb og mulighet til å bidra i samfunnet. Både hun og mannen har fast jobb, snakker godt norsk, og har flere barn som er i gang med høyere utdanning. Mor har også siden hun kom til Norge gått fra å være analfabet til å gjennomføre utdanning med fagbrev. Skal man lykkes med alt dette bør man bo på et mindre sted med flere majoritetsnordmenn, er denne morens klare oppfatning.

En annen mor med langt kortere botid i Norge med bakgrunn fra Midtøsten, forteller på sin side om hvordan hun og mannen har angret på sitt svært bevisste valg om å flytte fra et flerkulturelt middelklasseområde på Oslo vest til et «skikkelig norsk» middelklassenabolag i landlige omgivelser utenfor byen:

Intervjuer: Så den første perioden (i sentrumsområde Oslo vest) gikk egentlig ganske bra?

Mor: Veldig lett. Veldig lettere enn her. Ja. Også denne miljø som vi bor der hadde f.eks. barn fra forskjellige nivå på grunn av økonomi eller bakgrunn. Mange barn hadde en av foreldrene deres var norsk. Derfor (navn datter) kan komme litt lettere inn denne gruppe. Her. Nei, veldig annerledes. Har du, du spurte til meg, hva tenker du da du skal flytte. Vi tenker, ok, vi skal kjøpe hus i en ekte norsk område, som mest er norske familier. Barna mine kan lære veldig fort norsk. De kan f.eks. lære norsk ikke med denne ... uttrykk som vi har, norsk-kebab. Hun kan snakke veldig flytende og sånn. Ja, det er bra. Men første to år, spesielt jeg, tenkte det er stor, det er feil bestemmelse som vi hadde.

Intervjuer: Etter at dere flyttet hit?

Mor: Jeg tenkte sånn. Fordi f.eks. mange av barna som bor i dette området, fra barnehage, hadde vært sammen (lenge).

Intervjuer: Så hun var den eneste som kom fra et annet sted?

Mor: (...) Også i Oslo, barna hadde forskjellige ansikt og hårfarge. Hun kommer her. Alle er typisk norsk hudfarge og øye og sånn.

Mor beskriver her hvordan hun opplevde det miljøet i Oslo sentrum vest som langt mer inkluderende enn deres nåværende nabolag, utenfor byen. For datteren som skulle tilpasse seg en helt ny tilværelse som tenåring, ble det vanskelig å finne seg til rette i et nabolag som var så dominert av majoritetsungdom som hadde vokst opp sammen og kjent hverandre siden barnehagen. For sønnen som gikk i småskolen gikk overgangen imidlertid langt mer smertefritt.

En viktig forskjell i disse to mødrenes fortellinger om å flytte mellom urbane og rurale nabolag, er at foreldrepåret i det første tilfellet kom som flykninger med stort hjelpebehov, mens foreldrepåret i dette siste tilfellet kom til Norge gjennom mannens arbeidsvisum, var begge høyt utdannet og snakket flytende engelsk. I det første tilfellet flyttet familien *til* et urbant lavstatusområde, mens familien i det siste tilfellet flyttet *fra* et urbant høystatusområde. Forskjellen mellom de to historiene handler altså ikke bare om forholdet mellom majoritet og minoritet eller forholdet mellom urbane og rurale nabolag, men også om klasseforskjeller. I begge tilfellene tillegger imidlertid mødrene nabolagets kvaliteter svært stor vekt når de beskriver barnas hverdag og sin egen vei inn i det norske samfunnet.

Mulighetsrom i valg av nabolag og skole

Det at noen av ulike grunner har valgt en annen skole for barna enn nærmiljøets grunnskole(r) og ungdomsskole(r) vil nødvendigvis føre til at familiene har svakere tilknytning til lokalsamfunnet til fordel for andre typer felleskap. Dette gjelder eksempelvis for familier hvor foreldrene har valgt andre skoler for barna med utgangspunkt i språk, religiøs overbevisning, alternativ pedagogikk eller tanken om at man i andre skolekretser vil finne skoler eller oppvekstmiljøer som forstås som mer fordelaktige. I noen tilfeller er poenget å søke seg til skoler og miljøer som oppfattes som mer fordelaktige, mens det i andre tilfeller kan handler mer om å søke seg bort fra en vanskelig skolesituasjon og bestemte relasjoner.

Noen av informantene i vårt materiale er privilegerte i den forstand at de har hatt mulighet til å velge å bosette seg i nabolag med høye boligpriser eller å velge relativt kostbare privatskoler for barna. Familiehverdagen blir på noen måter dermed litt annerledes, sammenliknet med de andre foreldrenes hverdagsfortellinger. Andre foreldre opplever tvert imot å ikke være posisjon til å velge det de opplever som det mest fordelaktige for barna, eksempelvis å flytte til et mer velfungerende nabolag, men forsøker å få til en best mulig situasjon for barna gitt de mulighetene de opplever å ha. Foreldre er ofte særlig opptatte av barnas

skolemiljø, både med tanke på faglig kvalitet i undervisningen og kvalitetene i de sosiale omgivelsene, og her henger skole og nabolag nøye sammen.

En mor forteller at hun sammen med sin norske mann valgte å ta med barna og flytte fra en hektisk storbytilværelse i et europeisk land til en helt ny hverdag i et villaområde utenfor Oslo. Fra hennes perspektiv handlet det om at hun ønsket å redusere barnas utsatthet for press og stress i hverdagen:

Mor: Det var mye press på barna, akademisk sett. Det, igjen, var ikke noe mannen min hadde tenkt så mye over, siden han var fra Norge og hadde vokst opp på et tettsted der det bare var en skole og ikke noe press. Men jeg kunne se at presset var der, og det presset (eldste datter) var utsatt for. Jeg ønsket ikke det, akademisk.

Intervjuer: Hard konkurranse, lekser?

Mor: Lekser, men jeg tror også det var den delen av byen vi bodde i, barna gikk på privatskole og, det var jo vårt valg, så klart, men det var litt sånn, det er flott hvis du er 8 og du har en lesealder som om du var 10. Alle har samme lesealder når de er 16, uansett. Men når du er omgitt av alle som gjør det samme, så føler du at du ikke gjør det beste for barna dine hvis du ikke gjør det. Så jeg ville ut av det.

For denne moren handler altså både avgjørelsen om å flytte til Norge, og mer spesifikt valget av nabolag, om å gi barna en trygg og rolig oppvekst uten unødig stress og press i hverdagen. Først og fremst er hun opptatt av at barna i mindre grad skulle utsettes for det akademiske presset og konkurransementaliteten som preget privatskolene barna gikk på. Hun fremhever i den sammenheng ideen om at «alle norske barn går på skole i sitt nærmiljø» som spesielt verdifull. Etter å ha bodd i Norge i halvannet år konkluderer hun også med at barna hennes har fått en helt ny tilværelse med tanke på deres trygghet og selvstendighet i hverdagen, igjen sammenliknet med den tidligere tilværelsen. Der de nå bor kan barna gå hjem fra skolen selv, og mor lar dem også være alene hjemme uten tanke for om noe kunne tilstøte dem. Å la barn gå rundt alene eller å etterlate dem hjemme, var derimot helt uaktuelt i deres tidligere bosted, men også i mors egen oppvekst i en asiatisk storby. Den tryggheten hun selv føler i sitt nabolag, og ikke minst den friheten hennes trygghet gir barna, blir for mor en bekreftelse på at hun gjorde et riktig valg på familiens vegne da hun insisterte på å flytte.

Et annet foreldrepar som motsatt vurderer å flytte ut av landet på sikt, har valgt å sende barna på en privatskole et stykke unna der familien bor, og som er kjent for å stille høye akademiske krav til sine elever. Her foregår all undervisningen på et verdensspråk, og foreldrene har til sammen bakgrunn fra store deler av verden. Begge foreldrene i denne familien har høyere utdanning og jobbsituasjoner som tilsier at de på et tidspunkt kanskje vil velge å flytte til et annet land. Skolevalget handlet derfor ikke utelukkende om det høye akademiske nivået på skolen, men også om muligheten for barna til å fortsette sin utdanning i en annen nasjonal kontekst. Samtidig gir mor i dette tilfellet uttrykk for at hun setter stor pris på de

høye forventningene skolen stiller til barna hennes, eksempelvis forventningen om å beherske og benytte flere ulike språk i skolen. Valget av skole innebærer her også at barna i familien stort sett tilbringer det meste av sin våkne tid utenfor lokalsamfunnet. Familiens foreldrenettverk er dermed spredt over hele byen, men altså orientert rundt skolen og de fritidsaktivitetene som springer ut av miljøet der. Når familien i tillegg deltar aktivt i etnisk og religiøst baserte nettverk i fritiden, blir nabolaget som en potensiell base for sosial nettverksbygging overflødig. Begge disse relativt sett privilegerte foreldreparene har søkt barnas trygghet og mest-ringsfølelse på nye og alternative arenaer, men altså med litt ulik tilnærming til hva som er til barnas beste.

En somalisk far til fire beskriver, i motsetning til i de to foregående eksemplene, en situasjon hvor det å flytte til beste for barna ikke oppleves som en reel mulighet. Både han og kona jobber i lavtlønnsyrker som ikke krever høyere utdanning og har av økonomiske årsaker valgt å bosette seg i en drabantby hvor det har vært en del episoder med voldsbruk og narkotikasalg blant lokal ungdom. Før de flyttet til Oslo bodde de i en mindre norsk by. Faren savner å bo på et mindre sted, og opplevde at lokalsamfunnet og de lokale etniske nettverkene var mer velfungerende der. I nabolaget hvor de nå bor opplever han at barna i mye større grad er overlatt til seg selv, og ser ut til å ha foreldre som ikke følger opp barna særlig tett. Selv er faren opptatt av å ha kontroll på hvor barna er til enhver tid, og bruker det meste av sin fritid til å hente og bringe barn mellom skole og fritidsaktiviteter.

Hans store bekymring, som også blir hovedtemaet i intervjuet, er situasjonen rundt sønnen som nå går første året på videregående skole. Forhistorien var at sønnen over tid hadde havnet i konflikt med noen litt eldre gutter i nabolaget som begynte å true han. Det førte til at sønnen sluttet å gå ut og nektet å gå på skolen. Til slutt bestemte faren seg for å ta sønnen på alvor når han sa at han var nødt til å bytte skole og flytte ut av nabolaget:

Han sa vi skulle flytte fra der (...) For i begynnelsen, han likte ikke Oslo, det er mye som påvirket han. Det er mye kriminalitet. Så jeg sa, det stemmer det, men byen er størst i landet, det er det største universitetet, det er mange muligheter. Men det kan vi (flytte), jeg er jo faren din, jeg tenker på deg.

Problemet var bare det at familien hadde begrenset økonomi, og det ble vanskelig å finne et godt alternativ tilstrekkelig langt unna, som ikke førte til for store omveltninger for resten av familien. Løsningen, som på ingen som helst måte oppleves som optimal, ble at sønnen flyttet inn midlertidig hos en venn av familien like utenfor byen. På den måten fikk han anledning til å gå på en skole med et litt annet ungdomsmiljø, og da også tilstrekkelig langt unna det gamle. Foreldrene vil gjerne at sønnen skal bo hos dem i helgene, men det har vært vanskelig å få til fordi sønnen fortsatt er veldig redd for å møte på dem som har truet han. Den detaljerte fortellingen om problemene rundt sønnen er også en fortelling om en far som forsøker alt som står i hans makt, gitt det mulighetsrommet han har til rådighet, for at sønnen skal ha det best mulig. Far er her fortvilet både fordi han opplever at

han ikke hadde økonomi til å velge et bedre nabolag i utgangspunktet, og for at han også opplever å ha begrensede muligheter til å løse den vanskelige situasjonen som oppstår rundt sønnen i nabolaget.

Etnisitet, klasse og den delte byen

Flere av foreldrene i denne studien bor i Oslo-området, og Oslo omtales ofte som en klassesdelt by, en påstand som for øvrig er godt dokumentert gjennom forskning (Ljunggren, 2017). Hver femte barn i Norge som vokser opp i det som defineres som fattige familier bor i Oslo, og da oftest på østkanten av byen. Majoriteten av disse har også etnisk minoritetsbakgrunn, og mange av dem vokser opp i nabolag med til dels stor opphoping av sosiale utfordringer, og hvor bekymring for ungdomskriminalitet preger både foreldrenes og de offentlige hjelpenes hverdag. Flere av våre informanter er for eksempel bosatt i delbydeler hvor etniske minoriteter utgjør majoriteten av befolkningen, og hvor andelen barn som vokser opp i hushold med vedvarende lavinntekt samtidig ligger på mellom 30 og 40 prosent (Hyggen mfl., 2018, s. 43).

Fortellingen om den delte byen, om «problemområdene» på østkanten og mer «ordnede forhold» på vestkanten, går igjen i flere intervjuer i dette materialet. Et foreldrepar som kom fra et afrikansk land som voksne hadde bosatt seg i Oslo sentrum vest med sine to tenårings sønner som begge er født i Norge. Familien har normal inntekt og bor i en selveiet leilighet i et nabolag dominert av familier tilhørende øvre middelklasse. Mor beskriver nærmiljøet som veldig trygt og ordnet, men siden de bor i sentrum og sønnene begynner å utvide sin radius bruker hun stadig mer energi på å bekymre seg for dem. Begge sønnene er veldig aktive i ulike typer av idrett, noe de som foreldre hele tiden har oppmuntret sterkt til:

Mor: Jeg prøver å ha det sånn som nå, han som er ute nå, han har jo basket som han driver med. Den er jo bare i (sentrum vest) på skolen der. Så det er to ganger i uken. Og nå har han fått seg ny (nevner idrett), jeg skal prøve å se om det er noe for han. Og eldstemann har jo ... han er veldig mye med trening. Men har også driver med kampsport. Men det er liksom hele tiden å prøve å få dem inn i ... aktiviteter som gjør at ikke blir drivende rundt da, på gata. Jeg skjønner jo at det koster. Det er ganske dyrt å ha dem på så mange aktiviteter og da ... da er jeg takknemlig for at jeg har råd til det. Eller at jeg kan prioritere det.

Intervjuer: Fordi at du tenker det er trygt for dem?

Mor: Ja, jeg tenker at det er trygt og det å få sånne riktig ... hva kaller man det, sånne ... forbilder. Ikke sant, er veldig, veldig viktig for meg. Ja, så jeg er litt streng. De får lov å gå ned til byen. Men ikke på Jernbanetorget, hvis du skjønner. De får lov å gå til Nasjonalteateret (T-bane stasjon).

Som mange andre foreldre på vestkanten er denne moren skeptisk til at sønnene skal bevege seg for langt i retning sentrum øst eller utover i Groruddalen og Oslo Sør. Hun forteller i den sammenheng om en spesifikk episode hvor hun forsøkte

å nekte sin sønn på 14 år dra på besøk til noen gutter han hadde blitt kjent med i en drabantby på Oslo øst med dårlig rykte. Selv begrunnet hun dette med at han kunne havne i trøbbel, for eksempel at han kunne bli stoppet av politiet mens han var sammen med «feil folk». Sønnen ble svært opprørt over hennes tilnærming, og hun beskriver leende hvordan han anklaget henne for å være rasist som ville nektet ham å reise til et sted «bare fordi det bor mange utlendinger der». Mor forklarer at selv om nabolaget denne familien bor i også er «internasjonalt», har de fleste bakgrunn fra vestlige land og sosiale problemer er lite synlig. Når sønnene beveger seg ut av den delen av byen hun selv kjenner blir hun engstelig, mens faren deres, forteller hun, er mer avslappet.

En annen mor med afrikansk bakgrunn som selv bor i en drabantby med problemstempel, bekymrer seg langt mer for sine to tenåringssønner enn hun har gjort for deres eldre søstre. Det har vært flere skyteepisoder i nabolaget og det er mye narkotika i omløp blant lokal ungdom. Flere ganger har hun og mannen vurdert å flytte, men har fått tydelig beskjed av sin sønn på 15 år om at hvis de flytter blir han værende igjen alene. Hun gjengir hvordan sønnen argumenterer i møte med deres uttalte bekymring for at han skal bli rekruttert inn i kriminell virksomhet: «Jeg er da ikke så dum at jeg begynner med sånne ting! Jeg gidder ikke å sitte i fengsel, jeg har ingen planer om å ødelegge livet mitt sånn!». Denne moren opplever å ha en nær relasjon til sønnene sine og at de tar hennes bekymrede formaninger på alvor og oppfører seg deretter. Likevel er hun bekymret for hva det gjør med dem å se alt som skjer rundt dem. Familien har gjennom sitt lokalmiljønettverk relasjoner til flere unge menn som har vært involvert i svært grove voldsepisoder i løpet av sønnenes ungdomstid.

En far med bakgrunn fra Latinamerika i et tilsvarende nabolag, er også bekymret for sine to sønner som nærmer seg tenårene. Foreløpig går det fint med begge to, de deltar begge i organiserte fritidsaktiviteter, har mange venner og trives på skolen. Samtidig hører faren at de får med seg hva de eldre ungdommene på stedet holder på med, at de snakker om «gønnere» og blir oppdatert på snapchat, for eksempel når noen har satt fyr på en utstyrsbod i nærheten. Selv beskriver faren det som at han er dobbelt bekymret, både basert på hva han ser og hører rundt seg og de erfaringene han selv bærer med seg fra en trøblete ungdomstid:

Når jeg skulle få barn så sa jeg at jeg alltid har ønsket meg jente. Men så er det det da, jenta blir sammen med en psykopat, det kan jeg leve med – da kan jeg banke han (gestikulerer og gjør til stemmen for å understreke at han spøker, før han fortsetter i en mer alvorlig tone) ... Det er verre med gutter fordi de kan få seg 17 kompiser i en gjeng som alle er psykopater, da er det verre.

Som far i et kriminalitetsutsatt nabolag gjør denne faren alt han kan for å være et positivt forbilde for andre og sørge for å ha best mulig oversikt over sønnenes sosiale omgivelser. Han sitter i FAU på skolen, trener fotballaget og bidrar frivillig i en rekke lokale organisasjoner. Det at ikke alle foreldre i dette nabolaget stiller opp på denne måten blir tydelig i foreldremøtene på skolen:

Det er mange som ikke møter opp, tipper det er max 50 prosent som møter opp, hvis det er så mye. Jeg har sittet noen ganger når vi har vært fem foreldre, så er det kanskje mellom 20–26 elever. Det er ganske lite. (...) Møter du ikke opp på møter, vet du ikke hvem sønnen din trener med. Hvis han i det hele tatt trener da, kanskje han bare sier at han trener. Det er noe som har blitt sagt på møter her, at alle går rundt i treningsdress fordi 'ghettolooken' er treningsdress, og helst drakten til Paris Saint Germain som mange muslimer i Frankrike går med. Så vi må sjekke om gutten er på trening, sånn som han sier, mens andre bare regner med at han er der 'for han går jo i sånn treningstøy'. Men når de er svette så er det kanskje fordi de har løpt fra politiet fordi de har banket noen, knust en rute eller tent på en bil. Så man må følge med.

I denne farens beskrivelse av lokale foreldres manglende oppfølging av egne barn i nabolaget, legger han vekt på flere aspekter som språkproblemer, manglende kunnskap eller interesse så vel som sosioøkonomiske forhold. Han har inntrykk av at mange barn i nabolaget ikke får delta i organisert idrett av økonomiske årsaker, og at mange har foreldre som bekymrer seg svært mye for økonomien i det daglige. Både denne faren og den afrikanske moren i eksempelet ovenfor lever i motsetning til mange av sine naboer i to-inntektshushold i selveiet bolig. Deres barn er sånn sett privilegerte sammenliknet med mange av sine venner og skolekamerater, og likevel blir deres hverdag sterkt preget av sosioøkonomiske forhold på nabolagsnivå. Samtidig legger begge disse foreldrene også vekt på andre kvaliteter ved sine respektive nabolag som svært positive for dem som foreldre. For eksempel legger de stor vekt på det sterke samholdet i lokalmiljøet, og opplevelsen av at de er mange foreldre som står sammen i forsøket på å løse de problemene de ser rundt seg til det beste for barna og oppvekstmiljøet deres.

Nabolag og sosiale forbindelser i motgang

En mor med høyere utdanning og bakgrunn fra Asia beskriver hvordan hun i medgang og motgang har gjort sitt ytterste for at sønnen skal få en god utdannelse og en trygg sosial posisjon i samfunnet. Mor kom i dette tilfellet til Norge som voksen, sammen med mannen for å studere, og ble værende igjen alene med sønnen da paret etter noen år ble skilt og eksmannen valgte å returnere til hjemlandet. Etter noen første tunge år med språkvansker og omgangskrets i et internasjonalt studentmiljø, fikk hun leid leilighet i et majoritetsnorsk middelklasse-nabolag dominert av familier som var rike både på økonomiske og andre typer ressurser. Som aleneforsørger i et fremmed land opplevde hun det som helt avgjørende å kunne inngå i et sterkt foreldrenettverk med utgangspunkt i sønnens klassekamerater. Hun beskriver de andre foreldrene fra skolen og nabolaget som åpne, inkluderende og rause, både med hverandre som foreldre og hverandres barn. Samtidig vitner hennes fortelling om at hun selv også har investert betydelig i dette nabofelleskapet, ikke minst gjennom det sterke engasjementet i sønnens skolearbeid og fritid, slik hun opplevde at de andre foreldrene også gjorde.

Denne morens nabolagsnettverk skulle vise seg å bli spesielt viktig i en periode hvor hun selv ble alvorlig syk, og sønnen som enda gikk i småskolen ble nødt til å ta mye mer ansvar hjemme. Mor opplevde i den perioden sine nærmeste naboer i boligblokka som svært støttende, folk stakk innom, hjalp sønnen med å handle og sørget for at det ikke var bråk i oppgangen når hun måtte hvile. Den samme støtten opplevde hun fra foreldrenettverket med utgangspunkt i sønnens skoleklasse:

Ja, de visste alle sammen at jeg var syk. Nå det var bursdagsfest og andre ting, så måtte jeg noen ganger si nei, (sønn) kommer ikke fordi jeg klarer ikke. Men de sa bare vi skal hente og vi skal levere. Så det var ikke noe problem i det hele tatt, også de som (sønn) ikke var så god venner med, bare klassekamerat. Når det var fest, eller bursdagsfest, så inviterte og inkluderte alle (sønn). Han mistet ingenting. Fordi alle foreldre, ikke bare til de nærmeste kameratene, men alle foreldre stod fram.

Mor forteller videre om hvordan dette nettverket som hadde etablert seg rundt hennes lille familie gjennom skolen og nabolaget, viste seg å være så sterkt at også hennes egen mor som ikke snakket et ord norsk kunne benytte seg av det da hun i en periode kom fra hjemlandet for å ta seg av barnebarnet og sin syke datter. Nå er sønnen langt oppe i tenårene, og hans bestekameraters foreldre er blitt så nære venner av moren at de ofte inviterer hverandre hjem på besøk eller drar på ferie sammen.

Vårt materiale er dominert av foreldre som beskriver store sosiale nettverk og sterkt engasjement i skole og nabolag, så vel som på andre nettverksarenaer. Dette gjelder imidlertid ikke for alle foreldre vi var i kontakt med, og da kanskje særlig for flere av dem som selv har hatt en vanskelig oppvekst eller som på andre måter har møtt motgang i livet. En mor som kom fra et østeuropeisk land som voksen forteller om seks vanskelige år etter å ha avsluttet et forhold med en mann som hun opplevde som psykisk voldelig. Eksmannens kontrollerende og manipulerende oppførsel gjorde henne i perioder så redd at hun ved flere anledninger oppholdt seg på krisesenter med deres to felles barn. Eksmann og far er siden blitt idømt besøksforbud og har samvær med barna under tilsyn. Mens paret var gift bestod omgangskretsen deres mest av hans venner, og mor har ingen slektninger i nærheten. I ettertid har mor flyttet med barna til en større by hvor hun nå håper å få en enklere hverdag som aleneforsørger, med skole og jobb rett i nærheten. At familiens sosiale nettverk fremstår som skrint blir ekstra tydelig i en situasjon hvor barna skal etablere seg på ny, i nytt nabolag og på ny skole.

Denne moren beskriver seg selv som en i utgangspunktet introvert type som ikke ønsker å ha så mye folk rundt seg. I dette tilfellet har mor altså få uformelle relasjoner å spille på som forelder, og fremstår sånn sett som utypisk i vårt materiale. I kontrast til det som i intervjuet fremstår som en litt sår historie om en liten familie som står ganske alene, beskrives imidlertid inngående familiens kontakt med ulike offentlige hjelpetjenester gjennom årene i svært positive ordelag. I intervjuet tegnes det altså opp et bilde av en familie uten noen tydelig nettverksforankring

verken i slekt og vennsksapsrelasjoner, lokalmiljø eller innenfor en etnisk eller religiøs minoritet. Mor ser i dette tilfellet ut til å ha funnet støtte først og fremst hos sine nærmeste i utlandet og gjennom relasjoner med ansatte i det norske hjelpeapparatet.

Oppsummering

I dette kapitlet har vi analysert hva som kjennetegner foreldrenes og familienes tilhørighet i en nabolagskontekst, og hvordan de vektlegger betydningen av ulike sosiale nettverk i sin hverdag. Vi har beskrevet foreldrenes opplevelser av å tilhøre et foreldrefelleskap med utgangspunkt i skole og nærmiljø, på godt og vondt, og måten nabolagsnettverk fremheves både som en ressurs, og av og til som en utfordring eller mangel. Nærmest uavhengig av hvor de bor og med få unntak fremhever imidlertid informantene kvaliteter ved nabolagsnettverk og skolenettverk som svært betydningsfulle for deres foreldreskap og for familien som helhet.

Gjennom skole og nærmiljø får barna venner og foreldre blir kjent med andre foreldre og deres barn. Mange ender på den måten opp med å inngå i gjensidig forpliktende, lokalt forankrede foreldrefelleskap orientert rundt barna og deres oppvekstsituasjon. Innenfor slike fellesskap kan tjenester utveksles i form av gjensidig omsorg, praktisk hjelp og moralsk støtte i hverdagen. Her forhandles det også om barneoppdragelse, om hva som er fornuftige innetider og om hva slags aktiviteter som ansees som passende eller upassende for barna, eksempelvis knyttet til alder og kjønn. Å inngå i slik forhandling bidrar potensielt til å trygge foreldrene i sin rolle, ettersom de opplever at barnas omgivelser på denne måten blir mer forståelige og forutsigbare.

En del av informantene bor i nabolag hvor de med sin etniske og religiøse bakgrunn utgjør en synlig minoritet. Andre bor i nabolag hvor de har minoritetsposisjonen til felles med veldig mange av sine naboer, i noen tilfeller det store flertallet. Denne forskjellen har svært mye å si for hvordan foreldre og barn forstår og vektlegger sin minoritetsposisjonen som mer eller mindre betydningsfull gjennom hverdagen, og da kanskje særlig når man tar klasseperspektivet inn i likningen. Vårt materiale gir likevel ikke noe entydig svar på hva som oppleves som «det beste» fra foreldreperspektiv, å være en av få eller en av mange familier med etnisk eller religiøs minoritetsbakgrunn i sitt nabolag. Disse to ulike posisjonene gir tvert imot ulike fordeler og ulemper, og ulike familier vil nødvendigvis ha ulike preferanser og behov. Denne forskjellen kan likevel få relativt stor betydning for hvordan foreldrene utfører foreldrerollen med tanke på grensesetting og barnas selvbestemmelse. Ikke minst kan det få betydning for familienes erfaringer knyttet til ubehagelige former for sosial kontroll, enten den kommer fra majoritetsbefolkningen eller minoritetene.

Fra vårt perspektiv blir det tydelig at forholdet mellom etnisitet og klasse er av vesentlig betydning for familienes hverdag og foreldrenes ressurser i eget nabolag. Barn med etnisk minoritetsbakgrunn er i Norge sterkt overrepresentert i statistikken over barn som vokser opp i lavinntektsfamilier. Dette forklares gjerne

med utgangspunkt i sysselsettingsnivå, utbredt lavtlønnsarbeid, barnerike familier og utsatthet for helseproblemer (Hyggen mfl., 2018). Noe som også fremgår svært tydelig av vårt materiale er at opphoping av sosiale utfordringer og fattigdoms-problematikk i nabolaget bidrar til stor bekymring for barnas oppvekstsituasjon hos en del minoritetsforeldre, relativt uavhengig av familiens egen økonomi. Foreldre blir i slike situasjoner særlig bekymret for om de lokale skolene er gode nok (Kindt, 2012). Samtidig har vi også eksempler i vårt materiale på foreldre som trekker frem skolen som en svært positiv institusjon som snarere blir som familiens anker i et utsatt nabolag. Som vi har vært inne på, bekymrer foreldrene seg gjerne mer for sønnene enn for døtrene med tanke på negativ påvirkning i nærmiljøet. Dette gjør de altså med god grunn, ifølge forskning om nabolageffekter.

5 Deltagelse i etniske og religiøse foreninger og nettverk

I dette kapitlet skal vi se nærmere på etniske og religiøse foreninger og nettverk for informantene, og måten de fremstilles som avgjørende for opplevelsen av at familien inngår i meningsfylt aktivitet og utveksling av ressurser i hverdagen. Vi utforsker her måten nettverk fra foreldreperspektiv etableres langs de etniske og religiøse skillelinjene som gjøres relevante for informantenes respektive minoritetsposisjoner, både slik de ser seg selv og slik de opplever at andre ser på dem og deres barn.

I migrasjonsforskningen er det skrevet og diskutert mye rundt betydningen av tilhørighet til og deltakelse i etniske og religiøse nettverk i forbindelse med at man etablerer seg som familie i en ny nasjonal kontekst (se for eksempel Alba, 2005). En av kjernediskusjonene var i mange år knyttet til debatten rundt multikulturalisme og hvorvidt det er mest hensiktsmessig å integrere minoritetene på gruppe eller individnivå. I dag ville det eksempelvis vært utenkelig som integreringsstrategi i norsk offentlig skole å tilby tospråklig opplæring i grupper med elever som har felles morsmål, noe som slett ikke var uvanlig i de største byene tidligere (se Sand, 2008). I mange europeiske land har man over tid beveget seg bort fra tanken om integrering på gruppenivå (Vertovec og Wessendorf, 2010), samtidig som det på politisk hold rettes stadig større oppmerksomhet mot individets rett til frihet fra gruppen i en migrasjonskontekst. Et eksempel er fokuset på negativ sosial kontroll, for eksempel i handlingsplanen *Retten til å bestemme over eget liv: Handlingsplan mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse (2017–2020)* (Kunnskapsdepartementet, 2017). På den andre siden kan det også hevdes at deltakelse i foreninger med utgangspunkt i en minoritetsgruppe kan være et trinn på individets vei mot integrasjon i storsamfunnet. Takle (2014) mener at innvanderorganisasjoner kan spille en slik rolle ved at de fungerer som skoler i både demokrati og byråkrati. De bidrar dermed til å kvalifisere innvandrere til deltagelse også på andre arenaer.

Hva gjelder kristne menigheter som står utenfor den norske kirke og sosiale nettverk i forlengelsen av dem har de i langt mindre grad enn «innvandrergroups» trossamfunn, foreninger og nettverk vært gjenstand for offentlig problematisering. Riktignok hender det at verdikonflikter og forskjeller i familiepraksiser blant majoritetsnormmenn løftes frem i offentligheten, eksempelvis knyttet til spørsmål om friskoler, alkohol- og abortlovgivning. I skolen har det over mange år også vært store diskusjoner knyttet til innhold og deltakelse i faget som for tiden går under navnet KRLE – Kristendom, religion, livssyn og etikk. Miljøer som målbærer det som i noen sammenhenger forstås som familieverdier som i stor grad avviker fra «den gjengse norske borgers syn», settes likevel sjelden inn i en større debatt om samfunnsintegrasjon og forholdet mellom minoriteten og minoritetene i det norske

samfunnet. Til tross for at vi i Norge har hatt en statskirke tradisjon, behandles spørsmål knyttet til tro og religiøsitet ofte som et privat anliggende.

I kapittel 8 kommer vi tilbake til en mer overordnet diskusjon om minoritetsstatus, sosial kontroll og relasjonen mellom gruppe og individ. I dette kapitlet vil vi konsentrere oss om hvordan etniske og religiøse foreninger og nettverk fungerer som sosialt lim, verdifelleskap og mer praktisk støtte i minoritetsfamiliens hverdag. Med andre ord, her er vi opptatte av å fremheve det som fra foreldrenes perspektiv løftes frem som positive krefter i slike nettverk og hva slags betydning dette får for foreldre praksis.

Sosialt lim for barn og foreldre

På spørsmål om hva slags relasjoner og sosiale nettverk de som foreldre trekker veksler på utover nær familie, beskriver mange av våre informanter en hverdag preget av to typer av virksomme nettverk rundt familien. For det første har mange, som vi har sett av det foregående, etablert betydningsfulle venne- og bekjentskapsrelasjoner med utgangspunkt i barnas skole- og nærmiljø. For det andre beskriver mange av foreldrene i dette materialet hvordan tilhørighet i foreninger og nettverk med utgangspunkt i religiøse og/eller etniske fellesskap gir mening og struktur i deres hverdag. Vektingen av disse to ulike arenaene for sosial investering varierer mellom familiene, men i mange av tilfellene legges det ned betydelig arbeid og engasjement både i nabolaget og i et etnisk eller religiøst nettverk. Fremstillingen av en slags to-delning av familiens sosiale relasjoner går igjen i mange ulike varianter i intervjuene, eksempelvis når en mor sier følgende om hvem de som foreldre har å lene seg på i hverdagen:

Vi har to miljø – et vietnamesisk miljø, der en del av dem er fra studietiden og venner vi kjenner fra (studiested) som vi fortsatt har kontakt med. Og de nye vennene er de som bor her i området, som har barn i samme alder som våre barn. Så vi har to kretser.

Det etnisk/religiøst baserte fellesskapet består i utgangspunktet av foreldrenes venner, mens foreldrenettverket i nabolaget derimot ofte vokser ut av barnas vennskapsrelasjoner. Ettersom tiden går og barn og voksne blir bedre kjent viskes disse skillene ut, og vennskapsrelasjonene i begge generasjoner forsterkes gjensidig. Mange familier flytter på seg ettersom familien vokser, og det er ikke gitt at de som barna leker med i sandkassa blir klassekameratene deres på skolen. I de etniske/religiøse nettverkene derimot blir barna ofte født inn i årelange vennskap med andre barn gjennom foreldrenes nettverk.

En mor med bakgrunn fra og tilhørighet til en i norsk sammenheng liten etnisk minoritetsgruppe, forteller hvordan hun gjennom aktiv deltakelse i sin forening har oversikt over de fleste familiene med samme landbakgrunn bosatt i Oslo-området. Denne fortellingen om oversiktighet og sterke bånd innad i en etnisk gruppe som helhet, preger flere av intervjuene, og mange trekker denne tilhørigheten frem som en styrke i barneoppdragelsen.

Flere forteller om hvordan menigheten er utgangspunkt for aktiviteter både for foreldre og barn. Sosiale hyggeaktiviteter, sport, språkopplæring og felles måltider, var vevd sammen med religiøse samlinger. Omfattende helgeaktiviteter for familien var det eksempler på i både ulike trossamfunn på tvers av majoritet og minoritet, og i religiøse eller kulturelle foreninger med utgangspunkt i en bestemt nasjonalitet. Flere av foreldrene vi intervjuet tok aktivt del i organiseringen av aktivitetene for barn og unge i sine respektive menigheter eller foreninger. De beskrev sterkt integrerte sosiale nettverk for barn og voksne i fellesskap med faste møtepunkt, oftest i helgene eller hele uka gjennom. Foreldrene understreket hvordan de la vekt på å organisere dette på en måte som gjorde det attraktivt for barna å være med.

Flere fortalte om hvordan nettverket rundt menigheter og etniske nettverk fikk betydning for barna. En mor som kom fra et baltisk land som voksen, beskrev hvordan familiens sosiale liv gjennom alt fra barselgrupper og språkskole til årlige nasjonalfeiringer, har vært orientert rundt foreningen og nettverket av familier fra samme land.

Hun (datter) har jo vært involvert veldig aktivt det (hjemlands) miljøet. Dessverre er det fortsatt litt sånn at jeg har ikke nærhet til norske venner, jeg har veldig mange bekjente, men ikke norske venner. Etter så mange år. Så er (hjemland)miljø som er, som vi er mest i. Så hun har blitt involvert og måtte på språkskole på søndager i ti år til hun sa 'Nei, dette er nok'. (humrer litt) Også feirer vi jo alle våre... alle våre liksom nasjonal dager og alt det der. Så uansett hvor mye hun identifiserer seg som norsk så blir hun på en måte litt på en annen side.

Denne måten å organisere familiens sosiale liv på har ifølge moren påvirket datterens identitetsarbeid uten at det nødvendigvis har vært så bevisst fra foreldrenes side, utover at de ønsket at hun skulle beherske språket. Tilhørigheten til den etniske gruppa befestes kanskje først og fremst gjennom all tiden som legges ned i fellesskap.

En lukket verden?

I eksempelet med det baltiske nasjonale nettverket over, beskriver moren hvordan det kan fremstå for barna som en lukket og hemmelig verden, løsrevet eksempelvis fra skolehverdagen. En etnisk norsk mor som er aktiv i et kristent trossamfunn beskriver en tilsvarende sterk orientering av familiens sosiale nettverk rundt menigheten som skaper en form for avstand til omgivelsene. På samme måte som den baltiske moren ovenfor, gir denne majoritetsnorske kristne moren også inntrykk av at det hun beskriver gir henne et forklaringsproblem, her i møte med oss som forskere, men også i storsamfunnet forøvrig. Om det å investere i aktiviteter utenfor minoritetsgruppen, sier denne moren følgende:

Ja, (barna har) alltid gått i vanlig skole. Det synes jeg er viktig, også at de får lov til å være en del av samfunnet. Og være sammen med klassevenner, komme i bursdager og, ja, det synes jeg, det skal være litt sånn

fritt og godt. Selv om vi tror på noe, så. Det er jo noe vi har inni oss. Men det kan du også ta med videre ut. Og det også lærer barna, det at, selv om du tror på Jesus er det ikke dermed sagt at du ikke skal leke med de som kanskje ikke tror på Jesus liksom, på en måte. Ja, man kan være.. ja, man er jo en del av samfunnet. Man må lære seg det. Også synes jeg det er viktig å... for når man kommer i arbeidslivet, i arbeidslivet så er det jo ingen som spør, ingen som tar hensyn til noen ting der. Så skal man liksom skjermes gjennom hele barndommen, så får man et veldig sjokk når man begynner da, kanskje, på videregående, i arbeidslivet liksom, at det er sånn verden er, det er sånn det fungerer.

Mor understreker altså at hun er opptatt av at det limet som holder gruppa sammen ikke skal gjøre det vanskelig for barna å fungere i samfunnet også utenfor gruppa. For det er de jo nødt til, understreker hun, i skole og arbeidsliv og i mange andre sammenhenger. Derfor har hun vært opptatt av at barna skal gå i vanlig offentlig skole, i stedet for en kristen skole, eksempelvis. Samtidig ser hun at det ikke er så enkelt, ettersom barna selv ofte foretrekker tryggheten innenfor det religiøse fellesskapet:

Ja, vi har også hatt barna på fotball på (lokalt idrettslag) ... men så er det jo barna selv ofte, når (menighetens idrettsaktiviteter) da kolliderer, blir på samme dag eller kamper på samme dag også kolliderer det, så er det barna selv som velger at ja, men de er jo mye mer venn med de som er i menigheten, så da ønsker de å være der. I istedenfor å ... for vi har, når vi har gått da i (lokalt idrettslag) og sånn, så motiveres mye og presses litt, for da er det jo folk fra, det er jo barna fra forskjellige steder som ikke de har noen bånd til. Også kjenner de jo ikke foreldrene og det er litt forskjellig type foreldre og forskjellig type barn og, ja. Så jeg tror de føler seg veldig sånn trygge i menigheten, så da vil de gjerne være der for det er liksom det som er trygt for dem. For da står det kanskje foreldre på siden og skriker høyt og de ... jeg vet ikke, det er ikke så mange som banner så mye. Men det er så mye forskjellig type foreldre. Så barna våre, de blir litt sånn vare for sånne ting. Fordi de er oppvokst veldig sånn trygt og ... ja, sånn gjør vi ikke, liksom. Sånt sier vi ikke og sånt gjør vi ikke også opplever man kanskje andre steder at det er voksne folk som gjør det. Og da føler de seg litt utrygge. Og da velger de på en måte menigheten, for det er der de føler seg trygge. Og de voksne som er der og ...

Det denne moren beskriver er altså hvordan barna, i det minste så lenge de er små, selv foretrekker det kjente og trygge miljøet innenfor en lukket kristen menighet. Antakelig vil det være sånn at dess mer integrerte og tette slike nettverk oppleves, dess sterkere blir kontrasten og dermed også opplevelsen av at man er nødt til å velge det ene eller det andre, mellom aktiviteter og relasjoner innenfor eller utenfor. I ungdomstiden, når barna gjerne blir mer opptatt av å gjøre egne valg og løsrive seg fra foreldrene kan det oppstå uoverensstemmelser og dragkamp mellom foreldre og barn. For noen vil løsrivelse fra foreldrene i alle fall for en periode også innebære løsrivelse fra det etnisk/religiøst baserte nettverket. For

andre vil det fortone seg enklere, ettersom valget om å delta gradvis vil føles mer som ens eget, og man forblir en del av nettverket som voksen (se for øvrig kap. 6 om religiøs selvbestemmelse).

Som vi har vært inne på tidligere, er det få familier med etnisk minoritetsbakgrunn i vårt materiale som beskriver sin hverdag som styrt av storfamilien eller utvidede slektskapsnettverk innenfor en nasjonal eller transnasjonal kontekst. I motsetning til de majoritetsnorske foreldrene med bakgrunn i lukkede trossamfunn, er det mange av disse som har både foreldre og det meste av sin slekt i et annet land. I de tilfellene hvor foreldrene bor i Norge er det ingen av informantene som har etablert seg i storfamiliehushold, og mange beskriver tydelige brudd mellom foreldrenes og egen foreldrepraksis. I de fleste tilfeller er også deres nettverk, slik de beskrives i dette kapitlet, etablert av dem selv i voksen alder. Dermed står de også mer fristilt, sammenliknet med egne barn, i måten de velger å gi disse nettverkene innflytelse på i sin hverdag. En mor som kom fra et afrikansk land som barn beskriver hvordan hun forsøker å begrense påvirkningen fra slektninger og folk med samme landbakgrunn på de avgjørelsene hun tar som mor. Som eksempel trekker hun frem hva som skjedde da datteren ønsket å være med på russebuss:

Vi hadde en stor diskusjon. Venner og andre (fra hjemlandet) var veldig 'nei, nei hun skal ikke være med, for på busser så gjør de det og det, de drikker' (...) Jeg har slektninger i (hjemlandet), de får ikke høre så veldig mye, men hva kommer andre til å si til dem? På en buss med masse gutter og sånn (ler), de forklarer ikke hva det er, bare masse gutter i en buss. De skjønner ikke, de vet ikke hva russ er.

Det kom altså tydelige signaler gjennom hennes nettverk av venner og bekjente med samme landbakgrunn at det ikke var greit å la datteren være med på russebuss. Mor var også bekymret for at hennes slektninger i hjemlandet gjennom de samme kanalene få høre om det hvis hun valgte å la datteren bli med likevel, og at de i så fall ville ha veldig liten forståelse for fenomenet. I tillegg var hun også skeptisk selv, samtidig som hun ønsket å lytte til datterens argumenter for å la henne delta i russefeiringen:

Hele tida jeg har prøvd å ta det beste fra (hjemlands)kultur og norsk kultur, og når jeg bor i Norge så tenker jeg at de får lov til det de norske gjør. jeg hadde veldig dårlig bilde av russebuss, så jeg har lært veldig mye av dattera mi jeg også ikke sant. Man får veldig mye vite om livet hennes, de går på dugnader og jobber og mye. Lærer veldig mye. Fordi de er på dugnad hele tiden, de lærer om økonomi. Hvordan de skal spare, på en måte så har jeg vært negativ, men nå ser jeg det på en litt annen måte.

Mor beskriver her altså hvordan hun gjennom dialogen med datteren endrer syn på russebusskonseptet og til slutt lar henne få delta på russebuss med sine skolekamerater. Denne avgjørelsen velger hun i den grad det er mulig å holde skjult for sitt etnisk baserte nettverk og ikke minst slektningene i hjemlandet. I en

mer generell betraktning mot slutten av intervjuet om det å komme alene og oppdra barn i et nytt land, kommer hun tilbake til russebussekspelet:

Siden jeg kom alene så måtte jeg gjøre mest selv. (...) De som har foreldrene sine her er ikke så frie som jeg har vært. Det positive er at beste-foreldre kan passe barna og kan hjelpe deg. Det negative er at de kan blande seg veldig mye. De er veldig konservative og.. (ler). Jeg sier ikke noe om russebusseks om ingen andre sier noe (ler). De ville sagt jeg var en dårlig mor og at jeg ikke har kontroll på barna mine (hvis de hadde visst om det).

Denne informanten fremhever det altså som en fordel å være i posisjon til å begrense innflytelsen både fra slekt og nettverk med utgangspunkt i felles etnisitet og religion.

Det denne moren beskriver er en form for sosial kontroll gjennom slektskap, vennskap og bekjentskap med folk fra samme land, og måten det i en norsk kontekst også ser ut til å være mulig å frigjøre seg fra slik kontroll. Ut fra hennes beskrivelser kan det se ut som at den aktuelle gruppen for utøvelse av sosial kontroll nettopp går litt opp i limingen i en migrasjonskontekst (noe som for øvrig kan bidra til ytterligere forsøk på å skjerpe kontrollen). En ting er at det meste av slekten i dette tilfellet befinner seg i hjemlandet, samtidig som hverdagen i minoritet setter begrensninger for hvor tett kontroll som kan utøves mellom folk i Norge med bakgrunn fra hennes land. En annen ting er at denne moren lever i et samfunn som i motsetning til det hun forlot fremelsker kjernefamilien som den mest relevante enheten for grensesetting. Kjernefamiliehus og informasjonskontroll ovenfor eget nettverk gjør det mulig for denne moren å avvike fra normen. Som vi skal se, har vi andre informanter som i mindre grad problematiserer den typen kontroll, selv når den helt tydelig fremstår som effektiv. Disse informantene vektlegger snarere minoritetens verdifelleskap som en styrke i deres foreldreskap.

Verdifelleskap som trygghet

Mange av foreldrene i denne undersøkelsen som deltar aktivt i etnisk- eller religiøst baserte nettverk fremhever betydningen av å være en del av et miljø hvor man deler verdier og har de samme målene som foreldre. For eksempel er målet om at barna skal lykkes med å få en god utdanning et eksempel på en slik felles verdi. Der hvor religiøse overbevisninger også er en del av limet i nettverket, blir det å føre den religiøse arven videre til barna et annet eksempel på en slik verdi. I kapittel seks diskuterer vi spesifikt dette med religiøs selvbestemmelse for ungdom i minoritetsfamilier. Her skal vi se mer spesifikt på hvordan viktigheten av å inngå i identitets- og verdifelleskap med andre fremheves blant mange av tenåringsforeldrene i undersøkelsen som svært viktig for dem og deres barn.

En mor som tilhører et kristent trossamfunn beskriver hvordan ungdommene i menigheten fra de er 14 år bruker å delta i bibelseminarer fire dager i uken. Dette foregår tidlig om morgenen før skoletid i mindre grupper hjemme hos folk i

menigheten, ettersom foreldrene bytter på å ta ansvar for undervisningen. Mor understreker hvordan disse seminarene bidrar til å styrke både fellesskapet og den enkelte:

De verdiene og oppfatningene vi har, jeg tenker at det er viktig å komme sammen med andre med de samme verdiene for å kunne styrke sine egne. For eksempel hvis barna føler at de ikke egentlig tror så er det bra å kunne snakke om det sammen sånn at de kan finne ut om de tror eller ikke. Det er viktig for dem. Min eldste sønn sa at han var glad for at han hadde vært gjennom de fire årene med bibelseminarer fordi han opplevde at han hadde lært så mye mer om bibelen og skriftene våre.

For denne moren gir det mening at barna diskuterer spørsmål om tro og verdier med likesinnede, med dem som, i motsetning til folk utenfor menigheten, har forutsetning for å forstå hva de står i. Bibelseminarene gir ungdommene et trygt sted å teste ut og forme sine verdier og overbevisninger i overgangen fra ung til voksen.

Forholdet mellom liv og lære kan være problematisk, også for de voksne. En mor med tilhørighet i kristent trossamfunn sier følgende om hvor viktig det er for henne som forelder å tilhøre et verdifellesskap, og ikke minst det å ha en gud å hente styrke fra:

For meg er det kjempefordel faktisk å være i menigheten og sitte under den forkynnelsen som vi har, da. Fordi det hjelper meg personlig, til å bli et bedre menneske. Og det hjelper meg jo også til å finne, finne hjelp, når jeg føler at jeg strekker ikke til som mor eller jeg strekker ikke til som kone eller at jeg ser i ettertid at jeg gjorde noe feil og liksom, at man kjenner på en måte at man ... ja, det er så mye hjelp å få. For man finner løsning i både Guds ord og på en måte i forkynnelse som man, hvordan man skal ta ting. Det med at man har kjærlighet til barna sine. Jeg har jo fått mange barn, det er jo et valg jeg har tatt. Og man kan kanskje tenke i ettertid at å, det er slitsomt (...) at jeg gjerne skulle liksom hatt litt mere tid, jeg har aldri tid for meg selv og.. skjønner? Det er jo en veldig sånn menneskelig, en veldig menneskelig tanke, da. (...) Men så må man på en måte komme dit at, men kjære deg, det er det du elsker over alt på jord. Hvorfor kan du ikke nyte å være sammen med barna dine? Hvorfor kan du ikke bare kjenne det at du kan slappe av i det at du er så glad i barna dine, ønsker det beste for barna dine. Og legge bort den egoisten, da, som gjør at når jeg blir sånn (...) Også må jeg liksom, også må jeg også be til Gud for å få det til, for jeg trenger også kraft, for jeg er jo bare et menneske. Og det har jeg også merket noen ganger, det virker for meg, da.

Det denne moren beskriver er ikke bare styrken i religionen i seg selv, men også styrken i det religiøse fellesskapet, i å dele denne troen og verdiene som springer ut av den med andre. For henne utgjør det religiøse verdifellesskapet en svært viktig ressurs som forelder, det hjelper henne å være den gode moren hun ønsker å være for barna sine. De relasjonene hun beskriver innenfor menigheten kan forstås med utgangspunkt i begrepet multiplekse relasjoner, altså mellom mennesker

som kjenner hverandre på mange ulike måter og som dermed står i relasjoner preget av sterke forpliktelser og gjensidig utveksling av ressurser, her relativt avgrenset fra samfunnet forøvrig. I slike nettverk basert på den typen relasjoner blir også det moralske fellesskapet og formidlingen av felles verdier nødvendigvis sterk.

Verdifelleskap og identitetsarbeid som beskyttelse

Verdifelleskap i nettverk som fremstår som tette og lukkede kan kanskje virke spesielt kraftfulle, men man skal heller ikke underkjenne styrken og effektiviteten i verdifelleskap som mer løs-maskede nettverk. En mor som kom fra et afrikansk land som voksen, beskriver nettverket rundt hennes familie, utover relasjoner med utgangspunkt i nærmiljøet, som bestående av slektninger og venner «som går i kirka». De ulike familiene tilhører derimot ikke nødvendigvis de samme menighetene, men er aktive i ulike frikirkemenigheter med internasjonal og flerkulturell profil. Flere av disse menighetene har et veldig aktivt ungdomsarbeid. Selv om denne morens tenåringsgutter er lite interessert i å være med på ukentlige møter og samlinger i den menigheten moren selv deltar mest aktivt i, er sønnene ofte sammen med barna til vennene hennes på arrangementer i andre menigheter. Mor opplever dette som en videreføring av hennes nettverk og en forsikring om at de vil bli godt ivaretatt der de er:

Jeg tror det største bekymring for min del i hvert fall, det er jo å ha disse barna drivende på gata, da. Det ser jo man fort hvis man er i byen, i sentrum spesielt på en fredags kveld. Det er skummelt. Og da er det greit for meg å vite at okay, nå er de på (stor menighet med ungdomsprofil) eller nå er de på (nær venninnes menighet). Da er det ordnede forhold, tenker jeg.

Fra mors perspektiv utgjør altså forlengelsen av hennes eget frikirke-nettverk en form for sosialt sikkerhetsnett for sønnene når de utvider sin geografiske og sosiale radius i overgangen fra ung til voksen. Når de deltar på møter eller andre aktiviteter i frikirke-regi, kan hun føle seg trygg på at både ungdommene guttene er sammen med og de voksne rundt dem er «ordentlige». Med dette mener hun for eksempel at hun ikke behøver å bekymre seg for at de skal bli eksponert for rus eller andre problematiske sider av ungdomskultur i det tidsrommet, eksempelvis knyttet til bestemte fritidsinteresser eller utsatte nabolag i byen.

En annen mor vi intervjuet, er med hele sin familie svært aktiv i en menighet som i praksis også er en etnisk forening, ettersom samtlige av medlemmene har bakgrunn fra samme land. En viktig del av det frivillige arbeidet i menigheten handler om å lære barna å lese og skrive på morsmålet. Når vi spesifikt spør om hvorfor denne språkopplæringen fremstår som så viktig i en norsk kontekst svarer hun som følger:

Jo, det er jo vår tradisjon og vår kultur ikke sant, så det er veldig viktig at man har en egen identitet, så ja. Selv om de bor og ble født og oppvokst

her i Norge, så er de ikke opprinnelig fra Norge, så de må ha en egen identitet. Den identiteten er jo språket en del av. Og bokstaver og religion, og forskjellig kultur.

Det de forsøker å lære barna er hvordan de kan leve i et globalt samfunn hvor folk med ulik identitet og kulturell bagasje beveger seg på tvers av landegrenser. Nettverkets og den enkelte forelders investering i barnas språklige og kulturelle opplæring blir et viktig tillegg til den kunnskapen de tilegner seg i skolen og på andre samfunnsarenaer i majoritetssamfunnet:

På den ene siden er det utdanning, og på den andre siden er det din kultur og religion, ikke sant. Så det er din identitet. Så i fremtiden når du blir voksen, når barna blir voksne og når barna går på universitetet, så er de selvstendige. De blir veldig glade. Det er ikke noe forvirring. De vet hvem de er, og må være stolte av hvem de er, ikke sant. Så problemet er noen ganger at barna blir forvirret, eller at de ikke tar tingene til seg på grunn av at de ikke kan sin egen kultur og sin identitet. Så jeg ser på forskjellige minoritetsbakgrunner der barna bare står på gata, røyker eller, ikke sant (...) De kommer jo dit på grunn av at de ikke skjønner hvem de er. Hvis de skjønner 'Ja, jeg er sånn' så blir de stolte. Hvis de skjønner hva globalisering er, hva det betyr. Så det er mange ting som skjer på grunn av at de mangler den viktigste informasjonen fra barndommen. Når de blir store, når de er ungdommer, så forstår de kanskje ikke hva de mener eller hva de synes.

På samme måte som moren i det forrige eksempel, er også denne moren opptatt av nødvendigheten av å forsøke å unngå at ungdom driver rundt på gata. I dette tilfellet tolkes den type rotløs ungdomsaktivitet også som et uttrykk for identitetskrise. Slik denne moren forstår det er det en helt vesentlig oppgave, ikke bare for minoritetsforeldre generelt men også for det etniske/religiøse nettverket hun selv er en del av, å lære barna hvem de er og hvor de kommer fra. Foreldrenes innsats i menigheten handler ifølge henne ikke om å gi barna et språklig og kulturelt *alternativ til* det norske, men snarere om å gi dem noe *i tillegg til* norsk språk og kultur.

I sitatet ovenfor gir mor her også uttrykk for det hun mer personlig ser som målet for en vellykket barneoppdragelse; at barna blir harmoniske voksne som sikter mot høyere utdanning. At unge med minoritetsbakgrunn ender opp med å «bare stå på gata» (underforstått uten jobb og utdanning), tolkes her som et mulig utfall av at foreldre, etniske/religiøse nettverk og/eller samfunnet ellers har forsømt seg. Når barn med etnisk/religiøs minoritetsbakgrunn har fått mangelfull opplæring, både i form av utdanning og kunnskap om egen kulturelle bagasje, bærer det galt av sted, ifølge denne moren. I stedet for å være «både og» ender de unge da opp som «verken eller», som kulturforvirrede unge voksne som ikke forstår hvem de er.

En annen mor i vår undersøkelse har selv muslimsk familiebakgrunn og er gift med en ikke-muslimsk majoritetsnorsk mann. Familien har bodd relativt kort tid i Norge og er heller ikke en del av noe etnisk/religiøst nettverk, og mor beskriver seg selv

som ikke-praktiserende muslim utover at hun ikke spiser svin. Dermed blir det også vanskeligere for henne å videreføre kunnskap om religion som kulturelt referansepunkt og familietradisjon til barna i Norge sammenliknet med i det landet hvor familien bodde tidligere:

Intervjuer: Har barna dine en religiøs identitet?

Mor: Dessverre, og det er min feil, de virker helt låst i den ideen at vi ikke spiser svinekjøtt. (Ler) Innimellom sier sønnen min, mamma, jeg har lyst til å være kristen, slik at jeg kan spise svinekjøtt og jeg sier 'Det hørte jeg ikke!'. Hva de gjør når de blir voksne, er helt opp til dem, jeg er helt komfortabel med det, men jeg føler at de har så lite fra min kultur og min identitet og det er det eneste de har. Jeg ønsker at de skal ha en eller annen følelse av slektskap, for det er jo 50 % av deres identitet. Igjen, det er vanskeligere her. (...) Under id... Det er vanskelig å gå til moskéen, for vi ber ikke og har ikke de de riktige klærne. Så vi dro hjem til noen venner. Jeg har familie i (europeisk storby der de bodde tidligere), de er ikke religiøse, så vi feirer med mat og en fest, ikke bønn. Det er hyggelig, men det er vanskeligere her, for jeg har ikke funnet et slik fellesskap.

På samme måte som i det foregående eksempelet med moren som selv er aktiv i et etnisk/religiøst nettverk, snakker denne moren om sin egen og barnas religiøse (og etniske) tilhørighet som en form for arv, som et spørsmål om hvem de dypest sett er. I dette tilfellet opplever mor moskeen og miljøet der som lukket for henne og familien fordi de har «feil klær» og fordi de ikke ber, med andre ord altså at de opplever å ikke være muslimsk kun i navnet (og ikke i gavnet).

Slik vi forstår denne moren kunne hun ønske seg en mulighet til å feire blant andre muslimer som ikke-praktiserende, lik det en del majoritetsnordmenn kanskje opplever å kunne gjøre dersom de deltar i statskirkelig gudstjeneste på julaften. Slik vi forstår henne er savnet her imidlertid ikke nødvendigvis muligheten til å gå i moskeen under id-feiringen. Det hun gir uttrykk for er vel snarere mangelen på en sosial arena for id-feiring, ettersom hun enda ikke har funnet frem til et nettverk i Norge av ikke-praktiserende muslimer eller folk som er fra samme land som henne. Dermed får heller ikke barna tilgang på det hun oppfatter som sin og dermed også deres kulturarv («50% av barnas identitet» slik hun selv formulerer det).

Mor snakker her altså om religiøs identitet som noe mer enn religiøs overbevisning. Religiøs identitet og tilhørighet er for henne også et spørsmål om kulturell arv, tradisjon og forankring i sosiale nettverk, om å vite hvem man er og hvor man kommer fra. Ettersom hun ikke selv praktiserer sin religion eller omgås med andre fra samme religiøse minoritet, mister barna også kontakt med disse aspektene ved religiøs identitet og tilhørighet. Hun opplever dermed at religiøs tilhørighet for barna reduseres til et spørsmål om å spise eller å ikke spise svin. Dette er altså prisen hun (og barna) må betale, slik hun ser det, for at de skal kunne vokse opp i et trygt og upretensjøs nabolag i en velferdsstat hvor hennes religion knyttes til en minoritetsposisjon. I bytte for å «avstå» fra sin muslimske identitet bli de godtatt på linje med alle andre, med alle fordelene det bringer med seg.

Oppsummering

I dette kapitlet har vi undersøkt måten minoritetsforeldrene vi har intervjuet vektlegger familiens tilknytning og tilhørighet i etniske og religiøse nettverk, og hva slags betydning det har i deres hverdag. Vi har sett på hva slags praksiser som bidrar til å befeste slike nettverk som sosiale fellesskap for både foreldre og barn, og hvordan foreldrene vektlegger tryggheten og styrken det gir i å inngå i verdifellesskap med utgangspunkt i dem. Minoritetsforeldrene i vårt materiale balanserer sine sosiale investeringer i etniske og religiøse nettverk opp mot andre sosiale arenaer og fellesskap på ulike måter. Vi har sett at de ressursene som potensielt kan hentes ut av slike minoritetsfellesskap, kan ha sammenheng med hvor tette og lukkede de fremstår, samtidig som vi også har sett eksempler på hvordan løsere verdifellesskap også tillegges stor verdi som støtte for foreldrene i hverdagen.

I innledningskapitlet diskuterte vi kort hvordan sosial kapital som teoretisk begrep fremhever nettopp verdien av sosiale nettverk. Putnam (2001) er kjent for sin forståelse av sosial kapital som en betydningsfull ressurs, ikke bare for grupper og individer, men også for at samfunnsmaskineriet skal fungere. I den sammenheng fremhever Putnam verdien av det han kaller brobyggende – fremfor forenende – sosial kapital. Mens forenende kapital betegner verdien av sosiale relasjoner innenfor på forhånd definerte sosiale grupper, som i vår studie etniske eller religiøse interessefellesskap, betegner brobyggende kapital verdien av relasjoner som tvert imot beveger seg på tvers av slike sosiale skillelinjer. Det siste er ifølge Putnam mest hensiktsmessig for samfunnet ettersom det styrker kommunikasjonsflyten og samhandlingen på kryss og tvers av samfunnsgrupper. Det samme argumentet benyttes ofte for å problematisere måten folk med etnisk minoritetsbakgrunn «holder seg til sine egne» gjennom å etablere sosiale nettverk innenfor minoritetsgruppen på bekostning av relasjoner ut mot majoritetsbefolkningen. I forrige kapittel om nabolag så vi hvordan flere av våre informanter uttalte seg på måter som støtter en slik hypotese. Flere argumenterte for at det er lettere å finne sin plass i et nytt samfunn når minoritetsfamiliene er i mindretall på hjemstedet, fremfor når de befinner seg i et lokalsamfunn hvor de fleste nettopp har minoritetsstatusen til felles.

I motsetning til Putnams hypotese kan det samtidig hevdes at nettverk som forener folk med samme etniske eller religiøse bakgrunn tvert imot kan ha positiv effekt på integreringen av minoriteter i majoritetssamfunnet, ettersom de tilbyr nødvendig støtte og oversetterkompetanse til familier og enkeltpersoner som sliter med å finne sin plass på et «fremmed sted» i en eller annen forstand. Mange av våre informanter taler også varmt for et slikt perspektiv, eksempelvis når de beskriver hvor effektivt slike nettverk kan fungere som informasjonskanaler og motivasjonsfellesskap i en kontekst som for dem skaper usikkerhet. I kapittel 7, om minoritetsforeldre og hjelpeapparatet, gir vi eksempler på hvordan slike nettverk også kan fungere som en arena for å bygge kunnskap om majoritetssamfunnet og offentlige institusjoner.

6 Ungdomstid, selvbestemmelse og verdikonflikt

I undersøkelsen har vi vært spesielt opptatt av erfaringer med å være mor og far for *tenåring*er i en minoritetskontekst. Mye av den offentlige diskusjonen om foreldrekontroll i enkelte minoritetsmiljøer har denne livsfasen som bakteppe. Å være ungdom i Norge innebærer forventninger om mer selvstendighet og selvbestemmelse i relasjon til familien på en rekke områder: Eksempler er å få lov til å være ute med venner uten foreldreoppsyn og å få kjæreste som kanskje kan innebære en seksuell relasjon. Deler av denne selvbestemmelsesretten er konkretisert i Barneloven, i formuleringer om økt selvråderett med alder, rett til å bli hørt og rett til å melde seg inn og ut av foreninger.

Som vi viste til i kapittel 3, var noen av foreldrene kjent med framstillingen av majoritets- og minoritetsforeldreskapet som «omvendte trekanter» – minoritetsforeldreskapet med mest frihet for barn de første årene, senere større begrensninger, og majoritetsforeldreskapet motsatt. Foreldrene i vårt materiale beskriver likevel ikke at de har drevet med en tilsvarende «innstramning» i friheten i ungdomstida. Derimot finner vi en rekke beskrivelser av foreldrenes håp om at barna deres har fått tilstrekkelig kjennskap til de verdier foreldrene forsøker å formidle til dem gjennom oppdragelsen til at de kan gjøre riktige livsvalg. Spørsmålet vi stiller i kapitlet er hvordan foreldrene forstår sin egen og ungdommens rolle i disse livsvalgene, eller sagt med andre ord – hva er egentlig selvbestemmelse og et selvstendig valg?

I analysen retter vi søkelys mot tre områder der foreldrene er særlig opptatt av barnas livsvalg: For det første håper foreldre at ungdom skal være selvstyrte og skille mellom rett og galt. For det andre håper foreldre som selv er engasjert i trossamfunn, at barna skal holde fast på troen og tilhørigheten i det religiøse og sosiale fellesskapet. For det tredje håper de som identifiserer seg med verdier som seksuell avholdenhet før ekteskapet, at barna skal holde fast ved de samme verdiene. Mens skole og utdanningsdriv er et område der foreldrene deler oppfatning med foreldre generelt, blir spørsmål om religiøsitet og seksuell avholdenhet områder der det kan være verdikonflikter mellom minoritet og majoritet.

Ønsket om en selvstendig tenåring

I ungdomsforskning har selvstendighet gjerne blitt forstått som det å rive seg løs fra foreldre (Smette, Stefansen, & Strandbu, 2017). Selvstendighet kan også handle om identitetsutvikling, og det å «finne seg selv» og «kjenne seg selv», som Marianne Gullestad (1996) formulerer det. En annen betydning av selvstendighet er som evne til selvstyring og til å handle. I de nyere psykologiske tradisjonene som denne forståelsen har utspring i, er løsrivelse ikke en forutsetning for å utvikle selvstyring (Beyers, Goossens, Vansant, & Moors, 2003). Man kan altså både føle

seg bundet til foreldre, samtidig som man er selvstendig og tar egne bestemmelser.

At ungdomstid kan innebære løsrivelse, var noe en mor i et kristent trossamfunn var opptatt av. På spørsmål om hva hun syntes var det vanskeligste med å oppdra tenåringer, svarte hun «følelsen av å miste kontroll» og fortsatte:

Jeg tenker mye på det at de er sin egen person. De er fantastiske. De har så mange flere talenter og så mye mer kunnskap enn jeg hadde da jeg var på deres alder. Som forelder er det min jobb å hjelpe dem med å utvikle det. Men det er ikke lett, for de er veldig ulike. Det er utfordrende at de ikke vil snakke så mye med deg som før, og at de synes du er rar, bare fordi du er forelderen.

Denne moren opplevde at hun ble mer klar over barna som selvstendige personer når de ble tenåringer. Samtidig som hun også ble mer klar over potensialet deres, opplevde hun det også som mer utfordrende å hjelpe dem med å utvikle dette potensialet ettersom de ble eldre. Hun beskrev at barna trakk seg mer tilbake og hadde mindre tiltro til henne – hun følte rett og slett at de så på henne som rar.

Samtidig med denne opplevelsen av å miste kontroll, opplevde også flere foreldre at mer sto på spill: Det var kritisk at ungdom gjorde en skikkelig innsats på skolen. Samtidig kunne det være vanskelig å nå fram med støtte, uansett hvilken strategi man valgte. En mor med bakgrunn fra Vietnam reflekterte over hvordan hun og faren prøvde både det de definert som «norske» og «vietnamesiske» tilnærminger for å vekke sønnen til innsats med skolearbeidet. Hun beskrev forskjellen mellom tilnærmingene og hvordan de hadde kommet til kort med begge:

Det er veldig forskjellig. Jeg syns de norske – jeg har en følelse av de gir ungene mer frihet til å gjøre. De (...) gir ungene lov til å spille så mye som oss da, men de går ikke og kontrollerer og sjekker. (...) (Vi) har kontakt med de som er flinke på skolen da og de er veldig flinke med ungene sine, ungene der greier det selv, de hjelper ikke så mye til med lekser, bare da de var små. Ungdomskolen, da er det slutt med leksehjelp og de styrer det selv. Jeg ser at de greier det, men ikke min sønn! Så da søker jeg hjelp fra vietnamesiske miljøer og ser hvilken erfaring de har, og der har de et annet. Der, de som lykkes med ungene sine, de sier de følger veldig godt med og de hjelper med leksene til og med videregående skole. Ungene har lyst og vil ha hjelp og er veldig motivert, så de hjelper dem. Men (sønnen) vil ikke ha hjelp fra oss. Han er ikke motivert. Så vi må bare være tålmodige

Denne moren oppfatter at de norske foreldrene i liten grad styrer barna, i motsetning til foreldrene med vietnamesisk bakgrunn som drev mer aktiv oppfølging og kontroll. Målet var likevel det samme for begge strategiene – bidra til at ungdommen lyktes i skolen. Utfordringen for denne moren var at sønnen ikke var motivert for å ta imot hjelp fra foreldrene, slik de andre barna med vietnamesiske foreldre var, dermed var det lite de kunne gjøre.

Når det gjaldt ungdoms livsvalg generelt, var noen opptatt av at når myndighetsalderen var nådd, var det lite annet å gjøre enn å håpe at ungdommen hadde med seg en god ballast. Moren (og bestemoren) med bakgrunn fra Somalia som ble intervjuet sammen med sin datter (mor til yngre barn), beskrev hvordan hun tenkte grensene gikk for hvor mye man kan påvirke voksne barns valg. (Hennes refleksjoner om barneoppdragelse nedenfor er gjengitt av datteren gjennom oversettelse fra somalisk til norsk):

Man kan jo prøve å snakke med dem på en god måte og behandle dem på en god måte selv om de gjør noe som foreldre ikke er fornøyd med. Det er ikke noe som er tvang, man må jo velge mellom det forholdet man har til barna og den feilen barna gjør der og da – er det noe jeg kan leve med eller ikke? (...) Når man har blitt myndig så er det ikke noe vits i at foreldre skal sitte der og dirigere barna med hva som er riktig og galt. De blir voksne og da forventes det at de selv kan ta ansvar. Om foreldrene er tilstede eller ei og hvor enn man er i verden, så må man på en måte selv velge det man gjør. Man må ta de valgene selv og man må kunne gjøre det uten å være redd for og ha frykt for sine egne foreldre. Så det er jo holdningene, tilliten i det. At man har blitt oppdratt med hva som er riktig og galt. At alle barn lærer det gjennom sine foreldre, og man klarer å gjøre det uten at foreldrene er til stede også. Det er også bakgrunnen til at man skal være muslim i sitt hverdagsliv, uten at foreldrene må være til stede hele tiden (ler).

For denne moren er det selvsagt at man ikke skulle bruke makt eller tvang over barn på en måte som kunne ødelegge forholdet mellom dem. Her snakker mor helt i tråd med det Hennem (2002) beskriver som et overordnet premiss for en foreldrerolle med inderlighet og følelsesmessig nærhet som absolutte krav: Man kan ikke tvinge gjennom noe som setter relasjonen til barnet på spill.

I tråd med dette betyr det å være voksen at man må ta livsvalg ut fra hva man selv har lært om hva som er rett og galt, ikke ut fra frykt for sine foreldre. Foreldrene på sin side har ikke noe annet valg enn å ha tillit til at man har greid å overføre det det voksne barnet trenger for å gjøre det rette.

De strukturelle rammene og begrensningene i samfunnet kan også være til hjelp for en ungdom som skal gjøre gode valg. En mor som var voksen arbeidsinnvandrer fra Polen, sammenlignet sine erfaringer med tenåringsdøtre i Norge med slektningers erfaringer i Polen, der det var lettere tilgang til skadelige substanser:

Jeg tror svigerinnen min må kontrollere og bry seg mye mer i Polen enn jeg må her. Alkohol, sigaretter, narkotika. Jeg tror miljøet betyr mye, barnas venner. (...) Her er det vanskelig å få kjøpt alkohol, selv for voksne. Du må ha ID for å kjøpe alkohol.

Moren har tillit til datteren og til venninnene hennes, som hun har kjent i mange år. Dessuten visste hun at det var vanskelig for ungdom å få kjøpt alkohol. I denne konteksten kunne hun gi datteren frihet og stole på at hun hadde god støtte – både fra fornuftige venninner og restriktiv alkohol-lovgivning til å ta fornuftige valg.

En sentral del av ungdoms selvstendigjæringsprosess var med andre ord noe foreldrene tenkte på som styrt av ungdommen selv, men som de som foreldre kunne støtte opp om på ulike måter.

Religiøs selvbestemmelse

For foreldrene vi har intervjuet var tro og religiøs tilhørighet viktig i ulik grad. Generelt var vårt inntrykk at i hvilken grad foreldrene selv definerte seg som troende og som del av et religiøst nettverk, hadde betydning for hvor viktig barnas religiøse valg var for dem. Eksempelvis beskrev en mor med polsk bakgrunn seg som katolsk, men ikke spesielt troende. Hun beskrev datterens beslutning om konfirmasjon og tro noe hun fullt og helt overlot til datteren å ta beslutninger om.

Mange foreldre la ned mye engasjement og innsats i menigheten foreldrene tilhørte og hadde et uttalt ønske om at barna skulle utvikle både tilhørighet og religiøs identitet gjennom fellesskapet med både andre voksne og barn i menigheten (jf. kapittel 5).

For noen foreldre som selv var aktive i menigheter var likevel det viktigste at barna fikk kunnskap om mange ulike religioner, slik at de var bevisste på hvilket valg de selv tok. En mor, selv aktiv i en kristen menighet, men gift med en muslimsk mann, uttrykte seg slik:

Mor: Nei, det har vi ikke, fordi jeg har jo prøvd å tvinge barna til kirken, of course (ler). Og det er noe vi har blitt enig om at vi skal ikke gjøre. Men at de skal få lov til å få en sånn naturlig ... forhold, da, til ... ene eller den andre religion. De må velge. Jeg tror ikke (navn ektemann) er veldig sånn klar på det. Men, i min familie, eller der jeg vokste opp, en tante var muslim, en var kristen, en var katolikk, en var baptist (ler litt). Så det var sånn, det ble veldig personlig, da, for den personen. Men hva er det at man måtte, de fellesreglene, de vanlige ikke sant, du skal vise respekt for andre og jajaja, ikke tving andre til å gjøre ... ja.

Intervjuer: Men når du sa at du tvinger barna til å gå i kirken, altså, var det når barna var små eller litt eldre?

Mor: Jeg prøver av og til, når de gjør noe gærent (ler). (Sier med streng tullestemme) Straffen din blir at du skal bli med på kirken med meg, i fire uker og du teller.

Intervjuer: Og da blir de med?

Mor: Da blir de med. Etter fire uker, blir det sånn 'nå har det gått fire uker.' Jeg håper å få på den måten, da, at de får noe ...

Med sin bakgrunn i en svært flerreligiøs slekt og kjernefamilie, er det viktigste for denne moren at barna viste respekt for religiøsitet generelt. Hvilken form for religiøs identitet de så i sin tur kom til å ta, var opp til dem.

Det var også andre grunner til at foreldre var opptatt av at barna skulle kunne bestemme om de ønsket å tilhøre den troen foreldrene hadde oppdratt dem i. En mor i et kristent trossamfunn hadde selv konvertert i ungdomstida og møtt anklager om at hun var hjernevasket fra familien. Hun ønsket ikke at barna skulle oppleve det samme:

Fordi jeg vil ikke at de på noe tidspunkt skal føle at de er hjernevasket. Jeg husker da jeg ble medlem av kirken så trodde foreldrene mine at jeg var hjernevasket. Men jeg prøvde å si 'Dette er meg, jeg er den samme personen'. Det var vanskelig for dem å forstå hvorfor jeg ville bli med i kirken, for jeg hadde aldri gått i kirken før.

I tråd med dette uttrykte denne moren at det var viktig for henne at barna ikke opplevde at de fulgte religiøse påbud fordi foreldrene påla dem det. Hennes ønske var at barna tok sine beslutninger om hva de ville gjøre som resultat av direkte kontakt med Gud gjennom bønn. Moren fortalte hvordan hun hadde sagt at det var opp til sønnen på åtte år om han skulle gå på en bursdagfest i stedet for i kirken, men at han skulle be til Gud og be om råd:

Vi sa til han at 'du kan velge, men vi som familie har et ønske om at vi vil gjøre ting sammen'. Vi oppfordret han til å ta opp dette i bønn og se hva som var rett. Han var 8 år eller noe. Han kom tilbake til oss og fortalte oss at han ikke ville gå på bursdagsfesten: 'Jeg synes det er best å gjøre noe sammen som en familie'. Jeg syntes det var ganske flott at han syntes det var viktig. Selv om vi visste at han gjerne skulle ha gått på den bursdagsfesten.

Denne guttens valg blir definert som mer selvstendig fordi han selv må kjenne etter hva som er rett. Foreldrene har lagt en klar føring på hva de ønsker at han skal prioritere, men de vil at han skal kjenne etter selv – ved hjelp av Gud – hvilket valg som er riktig for han. Eksempelet er, uavhengig av hvordan man tenker om Guds rolle i denne situasjonen, et godt eksempel på hva indre disiplinering handler om, og hvorfor det kan være mer effektivt enn ytre pålegg. Vektlegging av selvbestemmelse var for denne moren også en viktig forklaring på hvorfor tenåringsbarna hennes ønsket å delta på bibelgrupper (beskrevet i kapittel 4) tidlig om morgenen:

Så barnet opplever at det er et valg, det er ikke på grunn av foreldrene. Kanskje det er derfor de vil gå på bibelgruppene, fordi de føler at de kan velge det.

En mor fra et annet kristen trossamfunn var også opptatt av at barna må få bestemme sin religiøse tilhørighet selv:

Intervjuer: Hvordan er det nå i dag tenker du? Hvis et av dine barn f.eks. ikke ville ... være en del av menigheten. Hvordan blir det liksom, er det ... ville det fremdeles være vanskelig for familien eller for det barnet hvis noen ønsket ikke være en del av det. Eller er det forskjellig i dag tenker du?

Mor: Ja, nei, det kan være helt sånn. Det er jo ... det skjer jo veldig mye i menigheten på en måte. Som også kreves litt av en for å være medlem. Så man må på en måte ha veldig sånn hjerte for saken for å kunne være i menigheten og, så hvis et av barna mine velger som ungdom og ikke dra liksom og være sammen med de ungdommene der og kanskje velger andre. Jeg ville fortsatt være veldig glad i barnet mitt. Men jeg vil jo ønske barnet mitt det beste. Også det beste for meg var å være i menigheten, selv om det kanskje egentlig ikke er det beste for barnet mitt fordi ... kanskje ikke helt skjønner det eller. Man kan jo ikke prakke på noen, hvis en ikke skjønner det så kan man på en måte ikke prakke det på dem heller. For det er på en måte noe som må vokse fram i dem. Og jeg tenker at det, egentlig så har man kanskje ikke helt ... man kan ikke definere noen om å være i menigheten eller ikke før de er liksom 18–20 år. For at da er de så voksne. Før det så er de ungdommer som bare er på vei til å forstå liksom. Når man er liksom 16–17 år så skal man liksom ikke ha for mye, man må gi de litt rom, for at det er en tid for å prøve ut litt. Også at man ... men man ville jo fortsatt være veldig glad i barna sine.

Moren er opptatt av at man ikke kan «prakke» en tro på noen, at det må komme innenfra. Hun er også opptatt av at ungdom ikke er voksne nok til å forstå alt det innebærer før de er myndige og vel så det. Hun vil fortsatt være glad i barna sine om de skulle velge noe annet enn menigheten. Samtidig er hun veldig klar på at det å være i menigheten har vært til det beste for henne, og at hun tror det er det for barna også og at de vil velge menigheten når den tid kommer:

Ja, så synes jeg at vi har et så bra nå, at det er nesten sånn ... jeg tenker at barna mine har det så godt i menigheten og i det samfunnet vi har, da. At de vil velge det. For de ser på en måte det at de som ikke, ser at mange av de som ikke er i menigheten, da, at de kanskje ikke alltid har det så greit liksom. Kjenner på ensomhet og ... usikkerhet i forhold til det at de må føle på det presset på kanskje å ta seg ut eller se bra ut. Og det er sånn viktige ting. Sånne ytre, sånne ting, da, som er så viktige for dem, at de blir så slitne og de blir, ja.

Trygghet er et viktig stikkord for å beskrive det menigheten tilbyr, og som man mister om man forlater den. I verden utenfor kan man lett komme til å kjenne på ensomhet og på press som de er forskånet fra innenfor menigheten. Flere av studiene av utbrytere fra lukkede trossamfunn peker nettopp på dette (Nielsen, 2015; Skoglund, 2008).

Når foreldre opplevde barna som trygge på sin tro, var det lettere å gi dem frihet. I et intervju med to generasjoner av mødre med bakgrunn fra Somalia, forklarte moren (mormor) gjennom datterens oversettelse fra somalisk til norsk hvorfor hun hadde gitt datteren så mye frihet da hun var ungdom:

Intervjuer: Men jeg blir nysgjerrig på en ting (henvendt til mor). Fordi (datter) fortalte at hun har hatt en veldig stor frihet som ungdom, hun fikk lov til å reise rundt og studere etterhvert. Hun følte at dere stolte på henne.

Og da ble jeg nysgjerrig, var du redd for at hun skulle bli forelska i en nordmann eller at det skulle skje sånne ting – tenkte du mye på det?

Mormor: (Snakker somali). Nei.

Mor: (Oversetter for egen mor). Hun sier: jeg stolte på henne fordi hun har vist religiøs styrke. Hun visste hva som var riktig og hva som var galt i forhold til islam, og det var det vi lærte henne. Vi visste at hun ikke kom til å finne på å finne seg en mann som ikke er muslim for eksempel på grunn av hvordan vi har oppdratt henne. Derfor hadde vi den tilliten vi hadde.

Mormoren sier her at jo tryggere hun føler seg på at barna vil gjøre livsvalg de synes er kloke, jo større frihet får barnet. Det samme argumentet finner vi i Gullestads (1996) analyse av ungdoms autonomi i norske familier: Jo mer barnas valg er i tråd med det foreldrene vil at de skal velge, jo mer autonomi får barnet.

Noen foreldre beskrev at barnas religiøse selvbestemmelse kunne være et konfliktema mellom foreldre. Et eksempel var en mor til to tenåringsbarn som var skilt fra sin ektemann. Begge hadde somalisk bakgrunn. Moren ønsket ikke at datteren skulle gå med hijab, men faren hadde et annet syn:

Mor: Første skoledag husker jeg, når hun begynte, fordi da hadde han samvær med henne. Da kom hun med hijab og lang kjole.

Intervjuer: Og det var du ikke forberedt på?

Mor: Nei. Ikke i det hele tatt. Så ... ja.

Intervjuer: Hva tenkte du da?

Mor: Nei jeg bare tenkte ... jeg bare følte at, oi, da har han forandra seg så mye siden vi var gift ... gjør han det bare for å markere litt den der at hvordan jeg oppdrar er ikke bra eller riktig. Og at kanskje jeg gikk og følte at oi, kanskje jeg ikke er en bra mor, eller en bra muslim eller ... er det det han prøver å vise meg? Også tenkte jeg etterhvert, ja ... hun minste må få lov til å bestemme dette her selv. Og hvis hun vil gå med det, fint, hvis hun ikke vil, det er også helt greit for meg.

Intervjuer: Hva ville hun da?

Mor: Nei, for når jeg hentet henne den dagen da hadde hun tatt av seg. Så da tenkte jeg, hun får velge. Hun har det hjemme. Hun kan ta ut og ha på seg til kjolen den dagen hun vil liksom. Det er fritt.

For moren framstår det som at det hun oppfatter som farens forsøk på å «dytte» religion på datteren, er det som gjør henne selv bevisst på at religiøs tro og praksis skal være datterens eget valg.

Å stå for andre verdier

De forskjellige trossamfunnene som er representert i vårt materiale står i ulik grad for det vi kan kalle tradisjonelle moralske verdier, som for eksempel seksuell avholdenhet før ekteskapet. I noen trossamfunn er det også viktig å avstå fra rusmidler, inkludert alkohol fordi det blir betraktet som et religiøst påbud. Enkelte slike verdier kan oppfattes som å være i konflikt med majoritetssamfunnets mer liberale verdier. I dette avsnittet diskuterer vi hvordan foreldrene formidler denne typen verdier til barna, og hvordan de håper og ser for seg at barna skal håndtere eventuelle verdikonflikter de kan komme til å stå i. Materialet vi har til rådighet i denne analysen er ikke omfattende, men vi ser at det utkrystalliserer seg to tilnærminger hos foreldrene.

Den ene handler om at foreldrene prøver å få barna til å skjønne begrunnelsen for den verdien trossamfunnet representerer. Deretter kan barnet, og etter hvert ungdommen, møte omverdenen med stolthet over å representere en godt begrunnet verdi. En mor fra et kristent trossamfunn beskrev hvordan hun forklarte barna hvorfor seksuell avholdenhet var viktig:

Men det er jo litt sånn, man skal holde det rent til man har giftet seg. Da, også tror jeg også det er litt sånn sunt for ungdom kanskje, å sette litt sånne regler for seg selv der, at man prøver å holde seg ren. For man blir jo besmitta hvis man har hatt fem kjæresten før man gifter seg, så vil jo kanskje alltid tankene falle litt tilbake til noen av de andre de har vært sammen med, når man har giftet seg. Det tar jo aldri helt taket, fordi det er jo noe man alltid bærer med seg, på kanskje et nivå dypere enn bare en venn liksom, fordi man har vært ordentlig sammen. Hvis du skjønner hva jeg mener. Det er på en måte noe sånn, jeg har prøvd å fortelle barna mine at hver gang du kanskje er kjæreste med noen, sånn går sånn inn i et forhold, så gir du en sånn liten bit av hjertet ditt. Så hvis du har hatt mange kjæresten kanskje før du gifter deg, så har du veldig lite hjertet igjen før, til han du skal gifte deg med.

Denne moren forteller at hun forklarer verdiens begrunnelse til barnet. I dette tilfellet konsekvensene det ville ha for et menneske og senere kjærlighetsrelasjoner å bryte det.

Foreldrene uttrykte generelt stolthet og glede når et tenåringsbarn framstod som trygge på sine verdier. En mor fra et kristent trossamfunn fortalte om hvordan sønnen, nå 18, forklarte for andre at han ikke drakk alkohol:

Spesielt den eldste, han har alltid vært veldig stolt, det er kanskje feil ord, men han er på en måte veldig trygg på seg selv. Kanskje ikke mens han var i barnehagen, da var han veldig mot at jeg skulle gå fra han, det tok litt tid. Men med en gang han følte seg trygg, så ble selvsikkerheten hans tydelig. Så nå, hvis noen sier at han skal gjøre noe, og han føler at det ikke er riktig, så gjør han det ikke. Han er alltid i stand til å holde seg til det han synes er riktig. Det er en beundringsverdig side ved han, det er ikke alle som kan

gjøre det. Han har alltid gjort et poeng ut av at han er medlem av kirken og ikke drikker alkohol, han forteller folk om det. Han har alltid vært sånn.

Moren beskriver her hvordan det å tørre å vise at man skiller seg fra andre på noen områder, er en viktig side ved den religiøse identiteten og troen. Hvilke elementer man har til rådighet for å vise forskjell, kan imidlertid forandre seg over tid. Moren i sitatet ovenfor fortalte at i hennes trossamfunn hadde reglene når det gjaldt alkohol og sømmelig klesdrakt blitt myket opp siden hennes oppvekst. Når andre ikke lenger kunne se at man tilhørte menigheten, ble det desto viktigere å vise andre og seg selv hvilke verdier man står for:

Nå tror jeg heller folk tenker på at de kanskje møter ... kanskje de møter en ungdom av oss, da, tenker de bare at oi, det var veldig koselig å være sammen med henne, det var noe godt med henne. Sånn tenker jeg liksom. Det er jo det nivået det skal være på, når man møter et menneske som er troende, at man merker at det er noe, det var noe godt med deg på en måte, det har noe i seg.

Å stå for andre verdier, eller på andre måter gi uttrykk for at man er troende i møte med andre, gir anledning til å vise andre hva troen en har gjort med en som menneske, som de som står utenfor trossamfunnet ikke opplever på samme måte. For de to mødrene vi har vist til her, blir det å stå for noen verdier som skiller seg fra majoritetssamfunnet en ressurs, for dem selv, og slik de ser det, for barna.

Den andre tilnærmingen innebærer å formidle verdien, og samtidig erkjenne at tilpasning er både uunngåelig og (eller) ønskelig når det er stor avstand mellom religiøse verdier og praksis i majoritetssamfunnet. Et eksempel på en slik tilnærming er en mor som hadde bakgrunn fra et afrikansk land og som identifiserte seg som katolikk:

Intervjuer: Det du sier... hun vet at dere ønsker at hun skal vente med sex?

Mor: Ikke til ekteskapet, men til hun er moden for det. Jeg tenker hvis hun er moden for det så vet hun det. Men under atten år så er det vanskelig å vite hvem de er.

Intervjuer: Du tenker at hun skal ha en fast partner eller kjæreste?

Mor: Ja.

Intervjuer: Katolikker mener man skal være gift? (Ler)

Mor: Ja vi er litt halve der (ler).

Intervjuer: Er dere enige du og mannen din?

Mor: Nei han er mye strengere. Og han vet at vi bor i Norge så vi kan ikke forvente at de skal være gift.

Den samme erkjennelsen av at samfunnet kan påvirke om en person greier å etterleve et religiøst påbud, var også tilstede hos mor/bestemor med bakgrunn fra Somalia som vi har referert til over. Datteren oversetter morens forklaring:

Mamma sier: jeg har oppdratt mine barn i forhold til islam, og de vet hva grensene er ut ifra det. Hva enn samfunnet gjør og hvor enn de bor så har det ikke noe betydning for det å være muslim, det er det som er gjeldende hvor enn man er i verden. Det er gjeldende for alle mennesker. (datteren går over til å snakke selv, om moren fra eget perspektiv) For henne var det viktig at hun stolte på at hun hadde oppdratt oss i forhold til islam. Og da vet hun at vi ikke går rundt og finner oss kjæresten. Men den bekymringen sitter hun jo også med og deler med alle foreldre. Hun vet jo at barnet blir påvirket av samfunnet, det er ikke mye man kan gjøre med det heller i dag.

Mor og datter gir her begge uttrykk for at det er urealistisk at barn ikke skal bli påvirket av samfunnet.

Noen av foreldrene ga uttrykk for at de var motstandere av synet på for eksempel seksuell avholdenhet i menigheten. En tilnærming til dette var å formidle kunnskap om den religiøse verdien, men samtidig kommunisere at man aksepterte at ungdommene brøt den: En mor med bakgrunn fra et afrikansk land og tilhørighet i en kristen menighet fortalte:

Intervjuer: Men hvordan er det i kirken og sånn, der du går da? Er det?

Mor: Kirke er som kirke er. Ganske konservativ. Og da er det ingen sex før ekteskap og alt det der, da. Men de tar jo, de skjønner jo at ungdommer både møtes og er kjæresten og alt det der. Men man må jo lære disse prinsippene som det står, ikke sant. (...)

Intervjuer: Du sa at i kirken så er det liksom 'ikke sex før ekteskapet'. Men det er ikke en verdi som du deler på samme måten?

Mor: Det er ikke en verdi som jeg deler. Og ... jeg vet ikke. Jeg synes det er bare tull (ler). Jeg synes virkelig det. Jeg tenker at ... assa ... Jeg tenker min datter, og hun har jo ... kjæresten og har hatt kjæresten og er veldig seksuell aktiv. Og hvis jeg skal gå og tro på det, at nei, ingen sex før ekteskap, så er jeg egentlig dobbeltmoraliserende. Fordi jeg aksepterer at hun gjør det, men. Og jeg aksepterer mer enn gjerne at sønnene mine, når de kommer på riktig alder, at de kan være med de jentene og liksom ha sex.

I materialet var det også eksempler på foreldre som reagerte på at ungdommene satte strengere grenser enn foreldrene. I intervjuet med to generasjoner mødre med bakgrunn fra Somalia, forklarer den yngste av dem:

Mor: Det er noen som er veldig opptatt av – og det er en stor forandring som skjer i det somaliske miljøet nå, og spesielt blant de unge, er at man ikke skal date. Det er *haram* (gisper) ikke snakk om det, ikke sant. Der står vi, gutter som er 27 år gamle, jentene som er ferdige med sin mastergrad,

25–26 år. 'Mamma skal finne en mann til meg, ferdig'. (Ler) mamma skal ikke finne en mann, du er ikke pakistaner, vi er fra Somalia og vi har datet hundrevis av menn. Du kan bare glemme det! 'Hæ, men det er jo ikke lov å date'. Du tuller nå!

Intervjuer: Det er interessant da. Der skjer det en endring og det blir strengere på en måte.

Mor: Man blir veeeldig streng plutselig. Jeg tenkte det der er farlig, vi har en kultur av å date og gå ut egentlig, som barn, gå ut på ferie sammen, folk gjør ting sammen uten at det betyr at man ligger sammen i det konseptet. Men nå, det er ikke snakk om, gutter og jenter separert overalt. Det har jeg diskutert med høyskoleelevene da, vi har jo en studentforening. Når de skal ha samlingen så har det alltid vært at jentene sitter for seg selv automatisk, og guttene for seg selv. Jeg bare, hva er det som skjer her, er vi i moskeen? Hvorfor? Vi er jo i en helt normal, somalisk setting, hva er det som skjer? De bare ja det er sånn det er. Ok, fint, lykke til med det. Da vet jeg at dere kan bli 40–50 år uten å bli gift. Eller dere må dra til Somalia og finne dere en mann.

I dette eksempelet reagerer moren på at ungdommen står for en mer konservativ praksis enn det foreldrene stod for. Generasjonskonflikten kan altså gå motsatt vei enn det man vanligvis forventer, noe som understreker at endring ikke nødvendigvis er lineær i retning av mer liberale holdninger (se også Jacobsen, 2006).

Vi har også eksempler på uenighet mellom foreldre om hvordan man skal forholde seg til religiøse påbud. En mor med bakgrunn fra Pakistan beskrev uenighet rundt normer for både seksualitet og alkohol:

Det er en av de tingene hvor jeg er født og oppvokst i en muslimsk familie der alkohol er skikkelig forbudt. Jeg drikker jo ikke selv, men han drikker. (...) Så jeg vet jo ikke hvilket forhold (barna) kommer til å ha til alkohol, men jeg ønsker jo at de ikke drikker sånn. Jeg vet ikke, jeg ønsker jo ikke at de har noe sånt, fordi jeg har jo sånn.. Det miljøet jeg har vokst opp i så har man et forhold til en mann/gutt når man er gift, ikke noe.. Noen av søsknene hans (ektemannen) har vært samboere, for meg så synes jeg at de familiene er jo som å komme til en norsk familie, så jeg føler meg veldig i mindretall når det gjelder min egen kultur. Nå har jeg prøvd veldig å integrere meg i det norske samfunnet og sånn, men akkurat det med alkohol og kjæresteforhold synes jeg er veldig vanskelig å svelge. Jeg har diskutert det en del med – også, hvordan det kommer til å bli og sånn. Hun sier jo også 'Hva skal du si da, hvis ungen din kommer hjem med kjæreste'. Akkurat det synes jeg er veldig vanskelig å sette meg inn i, selv om jeg ikke føler at det er lenge til da.

Sitatet illustrerer at spørsmål knyttet til overføring av verdier i barneoppdragelsen kan være komplisert fordi det berører grunnleggende identitetsspørsmål for foreldrene.

Oppsummering

I dette kapitlet har vi diskutert hvordan foreldrene i undersøkelsen forstår sin egen og ungdommens rolle i viktige livsvalg, knyttet til utdanning, tilhørighet til trosfelleskap og å stå for verdier i konflikt med majoritetssamfunnet. Overordnet finner vi at foreldrene vi har intervjuet ønsker at ungdommene skal utvikle selvstendighet i den forstand at de greier seg selv i voksenlivet, særlig med tanke på utdanning og arbeidsliv, og at det vekker bekymring når en ungdom ikke virker selvstendig nok på disse områdene.

Når det gjelder spørsmålet om tro og tilhørighet til trossamfunnet, finner vi at foreldrene generelt mener at tro er noe som må springe ut av barna selv. Mange av foreldrene er imidlertid opptatt av å legge til rette for at barna får kunnskap både om seg selv og om troen, slik at de har et godt grunnlag for det valget de skal gjøre.

Vi har også analysert hvordan foreldrene formidler verdier som er i konflikt med majoritetssamfunnets normer. Vi har identifisert to tilnærminger hos foreldrene: I den ene er det å stå for en verdi som skiller seg fra majoritetssamfunnet noe som gir mening og gir styrke til den religiøse identiteten. Den andre tilnærmingen innebærer å vektlegge at tilpasning og endring nødvendigvis vil skje når en verdi står i stor kontrast til verdier og praksiser i majoritetssamfunnet.

7 Minoritetsforeldre og hjelpeapparatet

Kritikken mot det offentlige hjelpeapparatets måter å gripe inn i minoritetsfamilier på, utgjør et bakteppe for vår studie. Det er særlig barnevernet som får kritikk, og tjenesten har i de senere årene blitt gjenstand for motdemonstrasjoner og mer eller mindre organiserte svertetekampanjer i flere land (Czarnecki, 2018). I dette kapitlet skal vi ikke gå inn i debatten om hvorvidt barnevernets inngripen er berettiget eller ikke. I stedet vil vi analysere eksempler på ulike måter hjelpetjenestene blir involvert i minoritetsfamilier på, og hvilken betydning dette har for hvordan hjelpen oppleves av foreldrene, i noen tilfeller også barna.

Foreldrene hadde erfaring med flere ulike offentlige hjelpetjenester (utenom helse-tjenester) i forbindelse med utfordringer med barna, barnevern, BUP, særskilt samarbeid med skolen og PPT om barns faglige eller sosiale utfordringer. En mor hadde erfaring med krisesenter. Vi definerer i denne sammenhengen barnevernet som en hjelpetjeneste, selv om barnevernet også er et kontrollerende og makt-utøvende myndighetsorgan (jf. Fylkesnes mfl., 2017).

Det er verdt å merke seg at vi ikke aktivt har søkt etter foreldre som har erfaring med hjelpetiltak eller hatt et spesifikt fokus på dette i intervjuene. Slik vi ser det, er dette en styrke ved materialet, fordi det sannsynligvis har medført at vi har fått eksempler på andre typer hjelpeerfaringer enn vi ellers ville ha fått.

Foreldrene forteller både om gode og dårlige erfaringer. For noen av de, har en viktig motivasjon for å stille til intervju vært at de har hatt gode erfaringer som de ville fortelle om for å balansere det negative bildet av forholdet mellom hjelpeapparatet og minoriteter.

I det følgende presenterer vi eksempler som illustrerer hvordan ulike aktører kan ta initiativ til at barnevernet, evt. andre tilgrensende hjelpetjenester, blir involvert i minoritetsfamilien. Vi er spesielt opptatt av å få fram hva slags problemer som gjør at noen tar kontakt og hva slags forståelser av barnevernets mandat og myndighet som kommer til syne gjennom saken.

I eksemplene kommer initiativet til å involvere hjelpetjenester fra ulike aktører: fra barnet selv, fra foreldrene og fra barnehage og skole. Vi har organisert framstillingen etter hvilke aktører som tar kontakt med en hjelpetjeneste. Vi analyserer først eksempler på at barn tar kontakt med en hjelpetjeneste. Her diskuterer vi også eksempler på voksne som forteller at de som barn bestemte seg for ikke å ta kontakt med hjelpetjenester, selv om de vurderte det på grunn av en vanskelig livssituasjon. Deretter analyserer vi eksempler på foreldre som selv tar kontakt med en hjelpetjeneste. Til sist analyserer vi eksempler der hjelpetjenester har grepet inn i familier.

Avslutningsvis diskuterer vi hvordan etniske og religiøse foreninger som inviterer offentlige hjelpetjenester til å presentere seg og sitt arbeid innefor rammen av

minoritetsgruppen, kan forstås som å drive en form for brobygging mellom minoritetsfamilier og hjelpeapparatet.

Barn som tar kontakt med barnevernet – eller lar være

I kapittel 4 viste vi at flere av foreldrene vi intervjuet hadde opplevd å bli slått eller sterkt kontrollert av foreldrene i oppveksten. Spørsmålet om å involvere barnevernet ble tatt opp i to av disse intervjuene. En kvinne beskrev at hun hadde tatt initiativ til å få hjelp til å flytte hjemmefra da hun var ungdom. Bakgrunnen var at hun opplevde at foreldrene ikke forstod hvordan det var å være ungdom i Norge og stilte krav til og la begrensninger på henne som etter hvert ble umulige å leve med.

Denne moren kom til Norge sammen med mor og søsken fra Somalia da hun var rundt 10 år gammel. Familien ble etter hvert bosatt i en mindre by, etter at de hadde bodd flere små steder der det var få eller ingen fra samme hjemland som dem. Faren kom også etter hvert til Norge og bodde sammen med dem.

Kvinnen forteller at hun og søsknene raskt ble en del av nærmiljøet og fikk nye venner. Hun tror at hennes mor opplevde det som å miste kontrollen når barna så raskt kom inn i det norske miljøet. Foreldrene var spesielt redde for å gi barna, og da særlig jentene, for stor frihet. Det hun selv ønsket seg mest av alt, var at foreldrene skulle stole på henne:

Så jeg tror ikke det at de ville være strenge med vilje. Men det var bare mer at de visste ikke hva som var på den andre siden. Så i stedet for å gå ut og lære om det og bli kjent, så bestemte de bare å si nei. Ikke sant, for da visste de at da er du på en måte innenfor disse fire vegger og det skjer ikke noe med deg. Eller du gjør kanskje ikke noe galt liksom. Ja. Og det var det tror jeg, jeg utfordret mine foreldre på at jeg ... ville på en måte at de skulle stole på meg. Og tenke at jaja, kanskje dra på en fest, men det betyr ikke at jeg drikker eller røyker. Jeg er der fordi jeg vil være med venner. Ikke sant, og ... så, ja.

Hun forteller videre at selv om hun etter hvert fikk lov til å gå på bursdager og fester, så ble det vanskeligere igjen da hun begynte på videregående:

Så da ble de ekstra beskyttende. Og da tror jeg også det var da jeg bestemte, i hvertfall i, at jeg ikke taklet det mer, da. At jeg følte at jeg ble veldig sånn sperret. At jeg liksom ikke fikk lov til å være meg selv. At de ikke klarte å stole på meg. Følte at jeg gjorde alt det de forventet av en somalisk jente. Å være flink på skolen, gjøre mitt husarbeid hjemme uten å bli bedt om ... så da bestemte jeg faktisk å flytte.

Kvinnen beskriver at hun følte seg «sperret» – hun fikk ikke være seg selv, og hun fikk ingen tillit, til tross for at selv mente hun oppførte seg på en måte som burde være deres tillit verdig. Hun følte at hun ikke fikk lov til å være ungdom, slik som vennene hennes, og dermed gikk glipp av mye.

På et tidspunkt fikk hun nok og bestemte seg for at hun måtte flytte. Hun fikk hjelp til å kontakte barnevernet av venner. Hun foralte at beslutningen hennes var dramatisk for foreldrene:

For dem så tror jeg det var veldig dramatisk. Det var liksom første gang jeg har sett foreldrene mine gråte faktisk, når de satt på det møtet (med barnevernet). Men for min del, det var bare ett møte egentlig. (...) Men det var bare vondt for meg å se at foreldrene mine gråt og ... følte at jeg hadde sviktet dem, eller ... For dem så tror jeg det var et sjokk. At jeg kunne gjøre noe sånt tror jeg. De hadde ikke forventet det av meg.

Foreldrene synes det er skamfullt, og hun føler at hun har sviktet dem. Etter noen måneder bestemte hun seg for å flytte hjem. Selv om relasjonen til foreldrene var vanskelig en stund, mente hun at det som skjedde førte til at de yngre søsknene hennes fikk mer frihet.

Det er viktig å huske at dette er en fortelling i retrospekt. Med dette forbeholdet er vår tolkning at hun har oppfattet barnevernet som en tjeneste som kunne hjelpe henne til å få betingelsene hun trengte for å kunne utfolde seg og være seg selv. I fortellingen tegnes det opp et bilde av en situasjon der foreldre og barn i en forstand lever i atskilte verdener, foreldrene i et somalisk nettverk, hun i et hovedsakelig norsk jevnaldersmiljø. Hennes beslutning om å flytte i fosterhjem fører til at foreldrene og hun konfronteres med hverandres virkelighet. Det er smertefullt for begge parter. Barnevernstjenesten blir her et verktøy for å få presset fram et slikt møte, uten at kvinnen selv nødvendigvis var bevisst på hva det å bruke dette verktøyet ville føre til.

I et annet eksempel der det ble brukt fysisk vold som et ledd i oppdragelsen, var spørsmålet om å melde til barnevernet noe søsknene i familien var uenige om. Faren vi intervjuet var den eldste i denne søskenflokket. Han hadde kommet fra Vietnam til Norge som barn. Dette utdraget er hentet fra avslutningen av intervjuet, der han blir spurt om det var noen spesiell grunn til at han sa ja til å delta i undersøkelsen:

Jeg har også tenkt på det her med, skriverier i avisa, om somaliske ungdommer. Har skjønt at i den kulturen så bruker man også vold eller ris i oppdragelsen da, det ligner på den vietnamesiske kulturen. At man mister styringa over ungene da, når man ikke har den muligheten lenger i Norge. Min far klagde også på det når vi kom til Norge. At her er det ikke lov å slå unger. Men han gjorde det likevel, mente at det var det beste for oss ungene. Selv om vi er uenig med han i det, vi gikk ikke til noe anmeldelse eller noe ... vi ønska han ikke, vi ønska ikke å eskalere konflikten, det var jo også noe jeg tok en meglersrolle i, i forhold til mine yngre søsken. For de var jo klar til å anmelde faren min, fordi de fikk juling. Da måtte jeg forklare, konsekvensen blir vel at far må i fengsel og mor blir lei seg, er det det vi ønsker? Prøver å roe ned konflikten da, så vi unngår slike konfrontasjoner. Og det tror jeg han er nok i en vanskelig situasjon, både for den eldre og yngre generasjonen. Når det er så stort gap.

For denne faren hadde det vært viktig at han – i egenskap av å være storebror – ikke bidro til å eskalere konflikten og splitte familien. Med utgangspunkt i sin egen erfaring, var han opptatt av hvordan gapet mellom den eldre og den yngre generasjonen kan reduseres og forståelsen mellom dem økes:

Jeg vil tro at hvis man skal hjelpe innvandrerefamilier som har kommet til Norge, for å få til en god barneoppdragelse, så tror jeg man må jobbe på begge sider, både på foreldregenerasjonen og den yngre generasjonen, sånn at begge forstår hverandre og kan nærme seg hverandre. Det tror jeg er nøkkelen. Å bare bruke loven og si at det er forbudt og sånt, det tror jeg ikke... men å forklare begge to hvordan ting er for å få en forståelse, og kanskje heller... bør på en måte, ja, vise forståelse for hverandre og dempe konfliktnivå. Det viktigste er nok å gi hverandre den kunnskapen og forståelsen, hvordan samfunnet er. Mine foreldre skjønnte jo ikke hvordan mine yngre søsken tenker, fordi de veit ikke hva som skjer i ungdomsmiljøet og det presset de blir utsatt for. Fordi de leser ikke aviser og de er ikke i samfunnet med andre foreldre, sånn at de forstår hvordan det er. Så det gapet var ganske stort, så da ble konfliktnivået mye mer. (...) Ja, om man hadde mer forståelse så kunne man vært mer forståelsesfull. Så når broren min kom hjem med ring i øret og farga hår så er det ikke så ille likevel. Det er ikke så farlig som han tror.

Hans oppfatning er at å bruke loven – for eksempel anmelde foreldre for vold – kan bidra til å skape mer konflikt i familien, ikke mindre. Det var også hans erfaring fra andre familier han hadde sett i sin barndom:

Far: Jeg husker, jeg hadde et par vietnamesiske venner der jeg vokste opp. En av de valgte å anmelde faren sin, og kom på fosterhjem. Og det tror jeg ikke var noe god løsning. For det endte med at han ikke fikk muligheten til å nærme seg sine søsken igjen. Søsknene ble jo sure på han da, for at han ødela familien ved å anmelde og gjøre sånn at faren måtte sitte i fengsel en periode. Mista nesten all kontakt med familien, det var ikke det han ønsket heller.

Intervjuer: Ville bare at han skulle slutte å slå?

Far: Ja.

Intervjuer: Var det derfor du rådet dine yngre søsken til å –

Far: Ja, eller jeg forklarte for dem. Og de er ikke noe – i tenårene og sånt noe så har man mye frustrasjon og sånn. Det som var viktig for dem den gangen var at de hadde noen å støtte seg på og snakke med. Så jeg var den personen som hadde de samtalene med dem og kunne være litt sånn bindeledd mellom dem og mine foreldre og spesielt min far.

I likhet med mange av våre informanter som har hatt hele eller deler av oppveksten sin i Norge, beskriver denne faren hvordan han som tenåring gikk inn i en slags brobyggerrolle mellom foreldrene og sine yngre søsken. Når foreldrene gjør feil og

ikke evner å tilpasse seg den nye situasjonen på en måte barna og hjelpeapparatet oppfatter som hensiktsmessig, blir minoritetsbarna selv tvunget inn i noe som fra et norsk perspektiv kan se ut som en voksenrolle. I et vietnamesisk perspektiv, der det er en større differensiering av roller, er det å passe på at småsøskenene tas godt vare på, en del av eldre søsken sitt ansvar. I motsetning til moren i det første eksemplet, som selv involverte barnevernet og på den måten tvang frem en dialog med foreldrene, blir det i dette tilfellet barna som ordner opp selv. De velger å la være å anmelde faren til politiet eller på andre måter trekke inn offentlige instanser for å få slutt på volden, i frykt for at dette skal føre til en enda vanskeligere familiesituasjon. Like fullt tar gutten med seg sine vonde erfaringer inn i voksenlivet og lar dem bli avgjørende for måten han selv ønsker å være far på, slik vi har vist i kapittel 3.

Foreldre som involverer hjelpetiltak

I materialet vårt var det også eksempler på foreldre som selv hadde oppsøkt hjelpetjenester i en vanskelig situasjon. Vi analyserer to eksempler på dette her.

Det ene eksempelet er fra intervjuet med en mor som var kommet som arbeidsinnvandrere fra et land i Midtøsten. Da hun opplevde at datteren ikke håndterte møtet med ungdomsliv i Norge, involverte hun på eget initiativ en rekke hjelpetjenester, inkludert barnevernet. Foreldrene, begge med høyrere utdanning, flyttet til Norge som arbeidsmigranter da datteren var 10 år. En av grunnene til at de flyttet til Norge, var at de ønsket at datteren skulle vokse opp i et mindre konservativt samfunn. For foreldrene hadde overgangen til et nytt samfunn og arbeidsliv vært vanskelig, og moren opplevde at de ikke hadde greid å være tilstrekkelig oppmerksomme på datterens utfordringer i denne fasen.

Familien hadde bosatt seg i et område med få innbyggere med innvandrerbakgrunn. Moren fortalte at datteren i den forbindelse ble veldig opptatt av at hun så forskjellig ut fra klassekameratene. Hun ville blant annet bruke fargede linser for å få blå øyne som de andre. Hun begynte også å snakke veldig mye i timene, og skolen mente hun kunne ha ADHD, noe som var helt ukjent og uforståelig for moren. Moren tenker i ettertid at dette handlet om at jenta prøvde å få oppmerksomhet fra de andre for å vise at hun var flink nok. I starten hadde hun likevel tolket hun datterens atferd på en annen måte, som at hun ikke brydde seg om å arbeide hardt på skolen. Derfor fortsatte moren å presse datteren med å spørre hvorfor hun ikke forsøkte å konsentrere seg og hvorfor karakterene ble så dårlige.

Datteren var sårbar i en situasjon der hun var ny i miljøet og strevde med å være en som skilte seg ut med et annet utseende enn de andre. Moren nevner også at det var utfordrende for jenta – som kom fra et samfunn med kjønnssegregering og konservative kjønnsnormer – å forstå og orientere seg i et liberalt Norge, der blant annet en av lærerne på skolen var åpent homofil. Hun mente at denne åpenheten om homofili for eksempel førte til at jenta ble usikker på sin egen seksuelle legning og at dette var noe av det som utløste hennes krise. Så skjedde det noe som fikk

moren til å forstå at noe var alvorlig galt: En kveld mens datteren gikk på ungdomsskolen stakk datteren av. Hun ble funnet og brakt tilbake til hjemmet av politiet.

Mor forteller at hendelsen var et sjokk for henne og for faren. Morens respons var umiddelbart å kontakte både skole, barnevern, fastlege og psykolog. Moren beskrev i intervjuet hvorfor hun hadde kontaktet barnevernet:

Jeg hørte masse negative ting om (barnevernet) fra andre. Både innvandrere og norske om barnevern. Barnevern, spesielt for dere som har ... andre bakgrunn. Gi opp, de skal komme og gi barna din, også de dømmer, fordømmer om deg, veldig negativ. De hører ikke (på) deg, de hører ikke (på) barna dine. F.eks. bare dattera ditt skal få en (...) negativ merking. Du må ikke prate med skolen hennes. Men jeg (fortalte) alle tingene som skjedde (til) lærerne.

På tross av råd fra andre hun snakket med, forteller altså moren alt som har skjedd til jentas lærere. Hun beskriver også at hun mobiliserte det hun kunne av andre hjelpetilbud. Hennes mann var mer skeptisk og ønsket ikke at hun skulle ha kontakt med for mange andre om saken, men selv følte hun seg trygg på at hun gjorde det riktige:

Jeg sier ikke jeg kan stole på alle nordmenn. Men, det er min følelse og min opplevelse. Jeg er veldig ... glad med det norske systemet. Jeg tror at systemet vil hjelpe meg. Kanskje noen folk i dette systemet gjør feil eller de forstår ikke meg. Men system er bra, system er lurt. Systemet hjelper meg å tenke på masse ting som jeg ikke kunne tenkt på selv. Systemet bruker masse fagpersoner, flere spesialister. Derfor må jeg ikke være redd for å prate med dem. Min kontakt med og vår kontakt med BUP, med ... barnevern, var veldig positiv. De hørte (på) oss (...)

Foreldrene hadde noen møter med barnevernet, som kom og snakket både med foreldrene og datteren. Deretter hadde de noen møter med psykolog. I følge moren var situasjonen nå i ferd med å bedre seg.

Vår tolkning er at moren hadde tillit til at de profesjonelle i systemet kunne avdekke noe hun selv ikke så, men som var årsaken til jentas problem. Hun hadde også tillit til at hun ikke selv ville bli mistenkeliggjort av hjelpeapparatet, ettersom hun mente at de som foreldre ikke hadde gjort noe bevisst feil som skulle tilsi at de skulle bli lastet for det som hadde skjedd. Moren opplevde rett og slett at systemet var til for henne og datteren – selv om hun var ny i landet. Likevel skulle hun ønske at hun som arbeidsinnvandrere hadde fått mer hjelp til å forstå det samfunnet hun var kommet til, blant annet kunne hun ønske seg mer hjelp fra skolen.

Et annet eksempel på at foreldre selv tok kontakt med barnevernet og annet hjelpeapparat, ble beskrevet av den somaliske faren omtalt i kapittel 4, som hadde en sønn som ble truet av noen eldre ungdommer i nabolaget. Gutten fortalte noe, men ikke alle detaljene i det som skjedde til faren, til tross for at far beskriver sin relasjon til gutten som god. Sønnens situasjon gjorde han veldig fortvilt, og han

prøvde det meste for å hjelpe. Han prøvde å snakke med politiet, de gikk sammen til legevakten og de fikk oppfølging fra skolen. Siden fikk han også sønnen med til fastlege og psykolog.

Selv om både mor og sønn var skeptiske, valgte faren i tillegg å kontakte barnevernet i håp om at de kunne hjelpe. Der fikk han til sin overraskelse beskjed om at denne situasjonen var noe de ikke kunne hjelpe til med. Uten annen hjelp, ble løsningen at sønnen byttet skole til et sted utenfor byen, og delvis flyttet til venner av familien der. Situasjonen ble veldig krevende for familien, som savnet sønnen, og ikke minst for far som endte opp med svært mye kjøring.

Dette eksempelet viser en far som har tillit til systemet. Han forteller at han aldri har vært redd for barnevernet, til forskjell fra både hans ektefelle og mange andre i det somaliske miljøet. Hvorfor har han tillit når andre rundt han ikke har det? En mulig forklaring er at han også har tillit til seg selv som en god far i majoritetens øyne – slik også moren i eksempelet over hadde det. Han har en fortrolig relasjon med sønnen, og han er opptatt at av foreldre må følge opp barna tett og bruke mest mulig av sine ressurser på det. Han møter dermed barnevernet uten å frykte at hans evner som far blir trukket i tvil.

I likhet med i historien over, har denne faren en oppfatning om at barnevernet er til for han og sønnen. Når barnevernet ikke kan hjelpe, blir han skuffet. Det kan se ut som far i dette eksempelet hadde et bilde av barnevernet som et hjelpetilbud med langt bredere mandat knyttet til barns oppvekstsituasjon. I motsetning til mange av sine somaliske landsmenn reagerer han altså på at barnevernet gjør for lite, snarere enn for mye, for barns oppvekstsituasjon.

Når andre melder bekymring

Det var flere av foreldrene i materialet som hadde opplevd at noen hadde sendt bekymringsmelding til barnevernet som gjaldt deres barn. Et eksempel dreide seg om en familie der mor hadde vært utsatt for partnervold og barnehagen var bekymret for situasjonen til barna. Mor hadde vært på krisesenter og var svært fornøyd med hjelpen hun hadde fått der. At barnehagen siden meldte bekymring for barnas situasjon, og at barnevernet så ble trukket inn for å undersøke, bidro bare til å styrke den tilliten hun hadde til hjelpeapparatet i utgangspunktet. Barna og hun selv var jo i en vanskelig situasjon, og det føltes trygt at offentlige instanser engasjerte seg for å sikre at barnas omsorgssituasjon var tilstrekkelig god. Mor poengterte samtidig at dersom hun som forelder ikke hadde møtt hjelpeapparatet med en slik tillit, så er det sannsynlig at erfaringene, eksempelvis med barnevernet, ville vært annerledes.

To ulike foreldre fortalte om situasjoner der en ungdom i familien eller slektninger hadde sendt falsk bekymringsmelding om vold som et pressmiddel for å oppnå økonomisk støtte. Den ene historien ble fortalt av en mor som hadde kommet fra Somalia til Norge (som voksen). En ung mann med samme klan-bakgrunn hadde bodd hos dem en periode fordi han ikke hadde noe sted å bo. Moren fortalte at

ordningen fungerte dårlig ettersom familien hadde lite plass fra før av, og den unge mannen heller ikke var særlig interessert i å bidra økonomisk eller med husarbeid. Da den unge mannen fikk beskjed om at han måtte flytte ut, reagerte han med sinne. Etter en tid lot han sin misnøye få utløp på en for familien svært overraskende måte:

En dag fikk mor i familien en oppringning fra barnevernet med beskjed om å innfinne seg på sitt lokale barnevernkontor umiddelbart. På forhånd hadde barnevernet vært i barnehagen og på to ulike skoler for å snakke med barna og de ansatte der, uten at foreldrene var klar over det. Paret hadde aldri vært i kontakt med barneverntjenesten før og reagerte begge med frykt. Vel framme på kontoret ble de informert om at barneverntjenesten hadde mottatt en detaljert anonym melding om familievold og urimelig kontroll fra foreldrenes side ovenfor deres barn fra en som kjente familien. Ut fra beskrivelsen fikk de umiddelbart en idé om hvem som måtte stå bak og forklarte situasjonen for barnevernets ansatte. Dette forhindret ikke mor fra å bli lammet av redsel og panikk i det det gikk opp for henne at de allerede hadde vært i kontakt med barna. Hadde de kanskje allerede tatt barna ifra dem?

Både mor og far klarte imidlertid å beholde roen i situasjonen. Etter noen samtaler med saksbehandlerne og et enkelt hjemmebesøk, bestemte barneverntjenesten seg for å avslutte sin undersøkelse før det hadde gått tre måneder. Mor oppsummerer med å si at for henne var dette en god erfaring med barnevernet. De gjorde jobben sin, hun opplevde dem som lyttende og er ellers glad for at de tar bekymringsmeldinger om barns situasjon alvorlig.

Samtidig sier mor at hun forstår hvorfor så mange foreldre er redde for barneverntjenesten ettersom de, etter hva hun kan forstå, ikke alltid evner å gå frem på denne ryddige måten. Hun spør seg hva som ville ha skjedd hvis hun selv hadde reagert med sinne og aggressivitet, eller hvis hun ikke hadde forstått ordene de brukte og hvordan hun skulle møte dem. Hun forteller i den sammenheng om en episode med en familie i nabolaget hvor noen hadde meldt bekymring om mulig planlagt omskjæring av to unge jenter i forbindelse med en ferietur til hjemlandet. Selv om dette også var en alvorlig bekymring var familien «tross alt ikke på flyplassen», som hun uttrykker det. Hun ble selv vitne til at to jenter ble dratt ut av familiens leilighet med makt, mens de desperat forsøkte å gjøre motstand, foran en stor mengde naboer og tilfeldige forbipasserende. Når er det virkelig nødvendig at barnevernet går frem på denne måten, spør denne moren seg, med politibiler og det hele? Og hvordan veies bekymringen her opp mot konsekvensene av de tiltakene som settes inn?

Det annet eksempel på at andre har meldt bekymring til barnevern, handler om en mor som hadde kommet fra et afrikansk land til Norge som voksen og hadde blitt fratatt barna på grunn av anklager om vold. Denne historien illustrerer noe av det moren over er inne på: At språkproblemer og lite kunnskap og forståelse om det norske samfunnet kan gjøre at foreldre har vanskelig for å forstå hva som skjer når de møter barnevernet og anklages for vold eller omsorgssvikt.

Intervjuet ble gjennomført med autorisert tolk til stede. Hennes norskkunnskaper var så begrensede at det var utfordrende å lage avtaler over telefon for gjennomføring av intervju. Moren ønsket selv å fortelle sin historie fordi hun mente at hun var blitt utsatt for grov urett, og ønsket å bidra til at andre foreldre skulle slippe å gå gjennom det samme som henne. Omsorgsovertakelsen var behandlet av fylkesnemnda. Vi tar i vår analyse ikke stilling til om omsorgsovertakelsen ble gjort på riktig grunnlag. Det vi ønsker å vise med analysen er hvordan mors erfaringer med hjelpeinstanser og barnevern bidrar til opplevelsen av at de ikke er til for henne og barna hennes – slik vi motsatt har argumentert for at foreldrene i eksemplene over opplever. Fokuset i analysen er derfor på hvordan vi skal forstå den manglende tilliten hun her uttrykker til de ulike offentlige institusjonene som har vært involvert i hennes sak.

Mor kom som flyktning i begynnelsen av 20-årene og blir bosatt på et tettsted i Norge. Hun har med seg to barn. Mor beskriver at begynnelsen på problemene er samarbeidsproblemer med barnehagen. Mor uttrykker at hun ikke hadde tillit til barnehagen fordi hun opplevde at de ikke passet godt nok på barna eller på klærne og utstyret hun sendte med dem. Etter vedvarende konflikt med personalt tok hun barna ut av barnehagen i perioder og brukte den bare når hun ikke hadde mulighet til å passe dem selv, enten på grunn av skolegang eller ærend. Moren forteller at hver gang barna uteble fra barnehagen sendte barnehagen bekymringsmelding til barnevernet.

Mor blir først tilbudt hjelpetilbud i form av avlastning i helgene som hun takker nei til. Hun sier at det er i helgene hun har anledning til å være sammen med barna og lære dem somalisk, hun ønsker ikke å sitte hjemme alene. På et tidspunkt kommer det inn en bekymringsmelding fra skolen om at mor slår sønnen. Mor forklarer dette med at sønnen var sjalu på søsteren, som han mente ble favorisert av henne. Dette førte til gjentakende krangling dem imellom. Dagen etter en stor krangel med moren, utløst av at hun nektet han å se på TV, fortalte sønnen til en lærer at moren brukte å slå han. Mor legger til:

Han var sur når han gikk ut (den dagen). Han var sur da han snakket med damen (barnevernet). Det er viktig å høre på barna, men man må sjekke om det er riktig eller uriktig.

Etter å ha mottatt bekymringsmeldingen fra skolen fatter barnevernet midlertidig akuttvedtak om plassering utenfor hjemmet og sivilkledd politi kommer til hjemmet og henter barna, ifølge mor uten at det er tolk tilstede. Slik moren framstiller det, har omsorgsovertakelsessaken kommet opp for retten. I følge moren, setter saken moren i en vanskelig situasjon der hele hennes tilknytning til Norge står på spill. Hun risikerte å bli sendt til hjemlandet og at barna skulle bli igjen i Norge:

Barna mine er (fra hjemlandet) og ikke norsk, vi kom hit for å få trygghet, hvor er tryggheten? Så jeg føler meg skadet, jeg ble utsatt for urett, barna ble også utsatt for urett. Det er vanskelig.

Morens opplevelse av at barnevernet røver barna bort fra deres kulturelle identitet blir også tydelig i hennes bekymring over at de er plassert i «kristne» fosterfamilier «som vil at de skal spise svinekjøtt». Hun er også fortvilet over at barna har blitt fortalt at de ikke er ekte søsken bare fordi de ikke har samme far. Dette bryter med den forståelsen av slektskap som hun selv har formidlet til barna.

Moren opplever altså, i kontrast til foreldrene i de andre eksemplene, at det offentlige hjelpeapparatet, og barnevernet ikke er for henne og barna på den måten som hun mener er riktig. Det er i for seg naturlig, ut fra den situasjonen hun står midt oppi. Vi mener likevel det er noen momenter i denne fortellingen som kan være interessante å analysere nærmere. Helt fra starten av fortellingen, i samarbeidsproblemer med barnehagen, opplever moren at representantene for oppvekstinstitusjonene ikke er der for henne, men for barna, mot henne. En observasjon er at språkproblemene må ha vært store og at det hun forteller vitner om at mye av konfliktene og misforståelsene her rett og slett kan ha handlet om språkproblemer og mangelfull informasjon.

En annen observasjon er at moren åpenbart har oppfattet barnehagen som et sted som man kan velge å ha barna når man ikke kan passe dem selv, altså at barnehagen er til først og fremst som et tilbud til de voksne. Forståelsen hennes bryter med barnehagens forventning om at tilbudet er rettet mot barna, med en regelmessighet og forutsigbarhet i bruken av tilbudet på barnas premisser.

En tredje observasjon er at moren opplever at de offentlige institusjonene og tilbudene blir barnas alliansepartner mot foreldrene. Moren refererer til at noen barn effektivt truer foreldrene med å melde dem til barnevernet hvis de ikke kjøper ting til dem – for eksempel en ny mobil. Hun kjenner selv foreldre som gir etter for slike trusler av frykt for at barna skal bli tatt fra dem. Denne moren oppfatter at barn kommer i en maktposisjon overfor foreldrene i kraft av deres allianse med hjelpeapparatet, og at dette gjør oppdragerrollen for foreldrene særlig vanskelig. Slik blir altså barnevernet og andre hjelpetilbud instanser som setter barna opp mot foreldrene og som splitter familier.

Brobyggere – ressurspersoner og foreninger

Eksemplene over illustrerer blant annet betydningen av tillit mellom hjelpeapparat og foreldre for hvordan hjelpeapparat brukes og oppleves. I våre eksempler er det tydelig at noen foreldre har tillit i utgangspunktet, og dette kan handle både om tillit til systemer generelt og tillit til sine egne evner som foreldre. Andre kan ha lite tillit til de samme institusjonene basert på hva de får høre av erfaringer fra venner og bekjente med samme bakgrunn som dem selv. Manglende språkkompetanse kan gjøre det vanskelig for foreldrene å forstå hva som foregår, men ikke minst å vise og formidle til de offentlige hjelperne at de er gode omsorgspersoner.

I intervjumaterialet har vi flere eksempler på at minoritetsforeldre som selv har ressurser i form av språkkompetanse og profesjonskunnskap, bruker etniske og

religiøse foreninger som de vi har beskrevet i kapittel 5, til å øke andre minoritetsforeldres tillit til hjelpeapparatet. En del av dette arbeidet innebar også å drive holdningsendring innad i minoritetsmiljøet – for eksempel når det gjelder likestilling eller oppdragervold.

En mor som er aktivt engasjert i en forening for familier med bakgrunn fra samme land i Asia, forteller hvordan de jevnlig inviterer foredragsholdere fra hjelpeapparatet eller andre offentlige instanser for å gjøre sine medlemmer bedre kjent med hvordan den norske velferdsstaten fungerer. Under slike foredrag kan det komme opp til hundre personer å høre på og mange av deltakerne bruker å stille spørsmål underveis.

Tidligere i år hadde vi seminar om barnevern. Hva betyr barnevernstjeneste? Fordi minoritetsfolk, jeg føler sånn at alle er litt redd for barnevern. Fordi de mener at barnevern er som ... ja, som kidnapper, så alle er veldig redd. 'Å nei, hvis vi gjør sånn og sånn, så barnevernet skal ta barna våre' eller. Men det er ikke sant. Så man må vite at dette er en hjelp for oss. Det er for bedre liv. Ikke for å ødelegge livet. Så (ler litt), det er egentlig motsatt. Så derfor tenkte vi at dette er viktig tema for våre medlemmer. (...) Noen foreldre, de har aldri vært på foreldremøte. Og det er vanligvis med minoritetsbakgrunn fordi de er litt redd. Redd for å snakke norsk eller kanskje engelsk. Jeg vet ikke hvorfor. Men de er kanskje litt skeptiske for å delta. Men vi mener det er viktig, så gjennom foreningen kan vi bidra. Jeg personlig synes at integrering er veldig viktig. Når man er integrert i samfunnet blir alt lettere. Både for barn og foreldre, begge deler.

Denne foreningen er ett av mange eksempler i vårt materiale på minoritetsnettverk som forsøker å skape dialog med det offentlige for å bryte ned misforståelser og gjøre medlemmene sine litt mindre engstelige for offentlige institusjoner. Flere av informantene beskriver denne dobbeltheten av frykt og vilje til å skape dialog i sine nettverk. En mor som selv kom til Norge som ungdom og er aktiv i en frikirke med stor andel etniske minoriteter, sier følgende:

Jeg har ikke selv erfaring med hjelpetjenester, men jeg hører jo i kirken spesielt. Der er det mange foreldre er fortvilte over barnevernet. Det er sånn ... og det, det er sånn, barnevernet tar barn og fra deg og sånn. Men jeg tror mange av dem har den samme misforståelsen, da. Eller, i noen tilfeller, så har jo barnevern vært kjent for å over reagere. For det viser jo seg at de er hardere mot innvanderforeldre enn nordmenn-foreldre. Fordi norske foreldre kanskje, den måten de snakker på eller kulturen, at det virker kjent.

Fra hennes perspektiv kan foreldrene altså ha grunn til å være engstelige ettersom barnevernet ifølge henne er kjent for å over reagere, eller snarere å reagere sterkere i møte med det som fra majoritetsperspektiv ikke er kjent. I dette tilfellet tok moren, som en av flere i administrasjonen, initiativ til å invitere barnevernet på besøk sånn at de kunne fortelle hvordan de jobber, uten at det nødvendigvis bidro til å dempe foreldrenes frykt i nevneverdig grad.

Men ... disse kvinnene, da, som opplever at barna blir tatt fra dem. Mange av dem, det er vel berettiget, tror jeg. Den ene, det var faktisk det at datteren sa til skolen at hun ble slått hjemme. Og at hun måtte vaske opp tallerkener og hun måtte lage mat og hun ... og moren kunne ikke skjønne det, vet du. Ja, men det er jo jeg som lager maten, sa hun. Altså det blir kulturelt, da. Fordi hun kanskje, de mente sikkert bare at jenta var bare lei av at, kanskje hun fikk ikke gå ut fordi hun må hjelpe til i huset eller noe.

Vår informant tar her ikke stilling til om det denne datteren har fortalt om at hun er blitt slått hjemme er sant eller ei. Som mange andre i menigheten har vår informant vokst opp i et lokalsamfunn i hjemlandet og i en familiekontekst hvor fysisk avstraffelse som en del av barneoppdragelsen var normen. Slik vi forstår henne, er poenget i historien at det her antakelig er snakk om mindre alvorlige uoverensstemmelser mellom foreldre og barn, men at barnevernet like fullt er involvert. Hennes forståelse er at mange av disse sakene handler om kommunikasjonssvikt begge veier mellom barneverntjeneste og minoritetsforeldre:

Det har vært flere saker om det i kirken. Men alle mødrene, eller alle foreldrene som barna blir tatt fra eller barnevernet blir involvert i, du ser jo at de er veldig redde. Ordentlig redde fordi de skjønner ikke hva dette her er for noe og ... barnevernet klarer ikke å forklare godt nok tenker jeg, og, altså ... det får være måte på hva du kan forklare og, ikke sant, hvis ikke man har det samme utgangspunktet

Mor beskriver her en menighet hvor frykten for barnevernets innblanding til stadighet tematiseres. I kirken kan foreldrene søke støtte hos andre, og de kan også få informasjon direkte fra den tjenesten som de frykter aller mest, altså barnevernet. At de kommer på besøk og forteller om sitt arbeid, demper imidlertid ikke foreldrenes frykt i nevneverdig grad. Til det er tilliten i utgangspunktet for lav, og det er for mye som står på spill hvis foreldrene og barna har ulike perspektiver om hva god omsorg er. Dialogarbeidet er vanskelig, for som moren i dette tilfellet selv uttrykker det, hvor mye kan du egentlig få forklart når utgangspunktet er så forskjellig?

I det foregående har vi altså sett at etniske og religiøse foreninger og nettverk legger ned betydelig innsats og engasjement for å bidra til å løse utfordringene, både i enkeltsaker og på gruppenivå. Flere steder i dette kapitlet har vi sett at informantene beskriver utfordringer i møtet mellom barnevern og minoritetsforeldre først og fremst som et *kommunikasjonsproblem*. Også de av foreldrene som selv har høy tillit og positive erfaringer med barnevernet, gir uttrykk for at de kan ha forståelse for at mer skeptiske og redde minoritetsforeldre nødvendigvis vil ha helt andre erfaringer enn dem selv.

Czarneckis (2018) nyanserte beskrivelse av det norske barnevernet, sett fra Polen og med polske migrantforeldres blikk, gir et godt innblikk i hvordan slike kommunikasjonsproblemer kan utspille seg. Et viktig poeng som kan leses ut av hans beskrivelser av polske foreldres erfaringer med barnevernet, er måten foreldrene også strekker seg langt for å være kultursensitive i dette møtet. Rugkåsa løfter

frem denne betraktningen i forordet til den norske oversettelsen (Rugkåsa i Czarnecki & Staum, 2018, s. 9) og skriver følgende:

For å komme noen vei med barnevernet som polsk forelder må man bruke dets egne våpen og argumentere rasjonelt og positivt. Man må være behersket, innrømme feil og vise seg rede til å samarbeide, kort sagt ta noe beroligende før man møter opp, som en mor i boken uttrykker det.

Dette er også en god oppsummering av det bildet vi sitter igjen med av en del av våre informanternes forståelser og erfaringer. På den andre siden har vi også flere informanter som tvert imot vektlegger hvordan de opplevde å kunne være helt seg selv i møte med barneverntjenesten, nettopp fordi de stolte på seg selv, barnevernets vurderinger og på at de var der til beste for barna. De av foreldrene som selv har erfaringer med barnevernet fra oppveksten, beskriver også hvordan barneverntjenesten først og fremst ble et verktøy for dem til å løse kommunikasjonsproblemene med egne foreldre.

Oppsummering

I dette kapitlet om minoritetsforeldre og hjelpeapparatet har vi gjennom eksempler vist hvordan hjelpeapparatet fra et foreldreperspektiv kan oppleves både som en alliansepartner for, og som en motstander av, minoritetsfamilien. Vi har fokusert særlig på eksempler der barneverntjenesten har vært involvert, ettersom det er den tjenesten våre informanter har vært mest opptatte av.

I retrospektive fortellinger fra foreldre har vi sett at *barn* kan oppfatte hjelpeapparatet, inkludert barnevernet, som en alliert og hjelper som kan bidra til å få realisert sentrale rettigheter, som retten til å ikke bli utsatt for vold, eller til å leve et liv utenfor sterk kontroll. Å aktivere denne alliansen kan imidlertid også fra barns side oppleves som å innebære en stor kostnad, fordi den truer båndet mellom foreldre og barn.

Vi har også sett at *minoritetsforeldre* kan oppfatte hjelpeapparatet som en alliansepartner for dem når de opplever strev og bekymring i forbindelse med barns tilpasning. Foreldrene som hadde tillit til at de selv kunne bygge en slik allianse, ga uttrykk for at de i utgangspunktet følte seg trygge på sine egne evner som foreldre.

Å bli fratatt omsorgen for egne barn plasserer hjelpeapparatet, og barnevernet spesielt, i en selvfølgelig posisjon som motstander, sett fra foreldrenes perspektiv. Opplevelsen av barnevernet som motstander, forsterkes når en forelder har problemer med å forstå hva som skjer, og oppfatter at omsorgsovertakelsen også innebærer å fjerne barnet fra mulighet til å bevare og utvikle sin kulturelle og religiøse identitet.

Når ressurspersoner driver arbeid for å spre kunnskap om hjelpeapparatet i minoritetsmiljøer, kan det bidra til økt tillit og til å dempe minoritetsforeldres frykt, eksempelvis for barnevernet (Næss, 2018). Dette kan leses som et viktig reformarbeid fra innsiden av minoritetsnettverk som utgjør et betydningsfullt støtteapparat i minoritetsforeldres hverdag.

8 Minoritetsfamilier i majoritetssamfunnet

Hittil har rapporten handlet om ulike aspekter ved minoritetsforeldreskapet knyttet til familienes hverdag og erfaringsverden, både med utgangspunkt i informantenes egne foreldreerfaringer og erfaringer med foreldre fra egen barndom. I kapittel 3 så vi på hvordan minoritetsforeldre forsøker å lære seg nye verktøy for barneoppdragelse i en ny nasjonal kontekst, eller under påvirkning av en foreldregenerasjon med mer tradisjonelle verdier og verktøy i foreldrerollen. I kapittel 4 og 5 har vi sett på betydningen av nettverk langs, eller på tvers av, etniske og religiøse grenser, og ikke minst hvordan nabolaget også påvirker foreldreskap. I kapittel 6 viste vi hvordan foreldre håndterer selvbestemmelse og verdier i konflikt i ungdomstida. I kapittel 7 så vi på minoritetsforeldrenes erfaringer med å søke eller bli tilbudt hjelp fra det offentlige når det av ulike årsaker blir utfordrende å være far og mor. Alle de nevnte aspektene ved foreldreskapet som vi har vært innom gjennom de foregående kapitlene, bidrar potensielt til opplevelsen av å være – eller tvert imot ikke være – en del av det norske samfunnet. Samtidig kompliseres tilhørigheten hele tiden av forholdet mellom foreldrene og barna, som kanskje tilpasser seg til et nytt samfunn litt i utakt. Det kompliseres også av forholdet mellom majoritet og minoritet i det norske samfunnet, både i familienes nære omgivelser og på mer strukturelt nivå. I dette kapitlet samler vi trådene fra de foregående kapitlene og tegner opp et større bilde av minoritetsfamiliens posisjon i majoritetssamfunnet. Vi diskuterer særlig hindringer knyttet til det å bli oppfattet – eller å se på seg selv og sine barn – som en del av det norske samfunnet.

For at et samfunn skal kunne fungere godt for borgerne, må det gjennom sine institusjoner og på mer uformelt vis også evne å integrere samfunnsborgere fra etniske og religiøse minoriteter. Mens systemisk integrasjon handler om hvor effektivt samfunnet sosiale institusjoner fungerer, uavhengig av aktørene, handler sosial integrasjon om borgernes relasjonelle tilhørighet og sosiale kapital (Eriksen, 2010). Dess større forskjellene oppleves å være mellom majoritet og minoritet, dess mer prekær blir integreringsoppgaven. Særlig viktig blir den i møte med individer og grupper av borgere som i tillegg til sin etniske og religiøse minoritetsstatus har begrenset med sosiale forbindelser og kunnskap om norsk språk og samfunn.

Å være integrert i samfunnet som enkeltmenneske i betydningen «å være norsk», handler på den ene siden om de sosiale aspektene ved livet i Norge (naboskap, vennskap, foreningsmedlemskap, arbeidsfelleskap etc.) og på den andre siden om å snakke norsk, forstå sosiale koder og kulturelle referanser blant majoriteten. Å føle seg norsk kan videre betegne både situasjonelt bestemte opplevelser og en dypere og mer overordnet og identitetsmessig erkjennelse. Når det er sagt, så er ikke det å bli norsk nødvendigvis noe man bare kan velge. Sosial identifikasjon handler både om egen identifikasjon og om identitetskategorier som tilskrives fra andre.

Etniske og religiøse grenser forstås ofte som kulturelle grenser, altså som en måte å begrepsfeste kulturelle forskjeller på. Slike grenser er imidlertid også sosiale, i den forstand at folk på begge sider av grensene er i konstant forhandling om hvor de skal trekkes opp og hvem som til enhver tid befinner seg på den ene eller den andre siden. Denne forhandlingen foregår blant annet gjennom sosial kontroll, et begrep vi nevnte i innledningskapitlet.

I den første delen av dette kapitlet skal vi spesifikt se på sosial kontroll av grensedragningen mellom norsk og ikke-norsk, og hvordan denne kontrollen foregår både fra majoritetens og minoritetens side. I den siste delen av kapitlet, skal vi utforske ulike typer av minoritetsposisjoner som vokser frem som en konsekvens av denne forhandlingen, henholdsvis synlige og mer usynlige minoritetsposisjoner. Avslutningsvis ser vi på posisjonering som avviser grensedragningen mellom majoritet og minoritet, her gjennom å vektlegge en posisjon som verdensborger og/eller religiøs.

Sosial kontroll av tilhørighet

Minoritetsforeldre lever ofte med motstridende aspirasjoner på barnas vegne. På den ene siden ønsker de at barna skal gli sømløst inn i majoritetssamfunnet og få delta på like premisser som alle andre. På den andre siden ønsker de også at barna skal fortsette å dele deres verdensanskuelser, tradisjoner og verdier som minoritet, slik vi også var inne på i kapittel 6. Så hva er da målet for deres foreldreskapsprosjekt; at barna skal bli norske, eller kanskje en slags bindestreks-norsk (eksempelvis norsk-pakistaner)? Kan det være en fordel som etnisk minoritetsforelder å være kristen, eller kanskje tvert imot å definere seg som ikke-troende, med tanke på å bli inkludert som norsk? Og hva med de majoritetsnorske foreldrene i lukkede trossamfunn? Går deres foreldreskapsprosjekt fra en mer «usynlig» minoritetsposisjon ut på å oppdra barna med utgangspunkt i verdensanskuelser, tradisjoner og verdier som bryter med majoritetssamfunnet? Eller ønsker de tvert imot en tilværelse for barna hvor de kan gli mest mulig sømløst mellom et mer eller mindre sekulært storsamfunn og en religiøs minoritetstilværelse?

I tillegg til å håndtere egne dilemmaer i foreldrerollen, er minoritetsforeldre altså tvunget inn i krysspresset mellom storsamfunnets forventninger til dem om å følge majoritetens normer for foreldreskap, og minoritetsgruppens til tider avvikende verdier og idealer for godt foreldreskap. Vi så det eksemplvis med en mor, presentert i kapittel 5, og hennes vurderinger rundt datterens deltakelse i russefeiring. Vi så det også i eksempelet med moren som vurderte hva slags hjelpeinstanser hun skulle kontakte da datteren ble brakt hjem til henne etter å ha rømt hjemmefra (kapittel 7). Et nøkkelbegrep for dette krysspresset er sosial kontroll. I dette kapitlet skal vi se spesifikt på den sosiale kontrollen i våre informanternes beskrivelser som kan knyttes til forhandlinger om henholdsvis majoritets- og minoritetsposisjon.

Majoritetens konformitetspress

Det norske samfunnet blir ofte beskrevet som et samfunn hvor idealet om likhet står sterkt, ikke bare i betydningen likeverd, men også i betydningen å være lik (Gullestad, 1989). Nordmenn skal helst ikke skille seg for mye ut, og i den grad man gjør det, skal man gjerne forsøke å underkommunisere forskjellene i møte med andre. Hensikten er å bevare en annen betydningsfull kulturell verdi, nemlig ønsket om «fred og ro» – forstått som fravær av konflikt. I kapittel 4 ble vi introdusert for en ikke-praktiserende muslimsk mor som nylig hadde flyttet fra en storby i et annet vesteuropeisk land med sin majoritetsnorske mann og deres barn. Familien bodde i et rolig middelklassenabolag hvor svært få har etnisk minoritetsbakgrunn. Mor beskriver at hun selv på alle måter føler seg inkludert i nabolaget, samtidig som hun understreker at hun tror det handler om at det for dem som familie er enkelt å innrette seg etter de sosiale normene:

Folk her er veldig inkluderende og vi føler oss aldri utenfor. Men jeg tror at det er fordi vi vil gjøre alle tingene, vi vil gå på ski. Hvis mannen min ikke var norsk og vi ikke kunne gå på ski – det er vanskelig å lære det som voksen, vanskelig å kle seg som voksen når du ikke er vant til å gå ut i kulda og mørket på den måten. I så fall tror jeg det ville ha vært vanskeligere, litt avhengig av hvor du bor så klart. For her vi bor gjør alle det samme. Alle har hytte og alle drar på båtturer om sommeren og står på ski om vinteren. Hvis du ikke gjorde det og ikke ville gjøre det så tror jeg det ville være vanskeligere å finne 'sine folk' her. Og for eksempel hvis du er en gutt som ikke liker å spille fotball...

Det denne moren beskriver er altså en type konformitetspress som du først vil merke når du bryter normen, når du *ikke kan* eller *ikke vil* gjøre som de andre. Så lenge du gjør det de andre gjør, enten du er voksen eller barn, vil du ikke ha noen problemer med å skli inn i dette nabolaget. I fortsettelsen gjør hun seg også noen tanker om hvor muslimer i Norge vil bli møtt ulikt av majoritetsbefolkningen, ikke bare avhengig av hvor troende de er, men også hva slags ressurser de ellers besitter i et nytt samfunn:

Mor: Det virker veldig problematisk for muslimer her, men det er jo bare det jeg har lest, jeg har ikke opplevd problemer selv.

Intervjuer: Hvorfor har du ikke det, tror du?

Mor: Jeg regner med at jeg befinner meg i en 'vidunderlig boble' – jeg bruker ikke sjal, jeg er ikke synlig forskjellig bortsett fra at jeg er asiatisk. Jeg tror ikke det hjelper på situasjonen at mange muslimer her kommer fra veldig fattige bakgrunner og har kulturelle oppfatninger som jeg ikke identifiserer meg med og ikke ville ønske for mine barn. Behandle jenter og gutter ulikt, for eksempel, eller behandle kvinner og menn ulikt. Men jeg snakker jo bare på bakgrunn av det jeg hører, fordi jeg kjenner ikke slike folk. Men jeg vet at jeg ikke liker dobbeltmoral, jeg liker ikke at menn kan date og kvinner ikke kan, jeg mener det er feil. Jeg tror (hjemlandet) er mer

inkluderende, men det har også hatt en lengre historie med multikulturalisme og integrering. Du kan finne din gruppe, uansett hvor du er, og fremdeles være del av mainstream-samfunnet. Det tror jeg er vanskeligere her. (...) Her er forventningen at du skal være akkurat som alle andre. Å gå på ski er bra, å være norsk er å gå på ski og å gjøre alt som alle andre gjør. Men det er jo fordi dere er et veldig lite og homogent samfunn.

Slik denne moren forstår det, er det altså ikke tilstrekkelig for å bli akseptert som en del av majoriteten at man knytter relasjoner, forstår språk og kulturelle koder, og ikke minst ønsker å bli en del av samfunnet. Du er i tillegg nødt til å delta i symboltunge norske ritualer som å gå på ski, og det er ifølge henne tvilsomt om det å bære sjal og praktisere Islam, lar seg kombinere med å kalle seg norsk i møte med andre, enten det er snakk om andre muslimer eller majoritetsnordmenn. Til sammenlikning har muslimer i mer heterogene samfunn det lettere, slik hun ser det, med tanke på å tilegne seg en plass på linje med alle andre i samfunnet.

Denne morens analyse av hva som skal til for å bli inkludert som fullverdig medlem av det norske samfunnet, bærer utvilsomt preg av hva slags nabolag familien bor i. Fra vårt perspektiv handler dette eksempelet ikke bare om hvor terskelen går for etniske og religiøse minoriteters inngang til majoritetssamfunnet, det handler også om en betydelig høyere terskel for tilgang til den øvre middelklassens majoritetsfelleskap.

I sterk kontrast til denne fortellingen fra en ressurssterk, bemidlet og høyt utdannet mor om mer eller mindre problemfri tilpasning til det norske hverdagslivet, står fortellingen fra forrige kapittel om alenemoren som opplevde «det verste man kan oppleve», nemlig å bli fratatt omsorgen for egne barn. Denne moren kom til Norge med få midler og traumatiske erfaringer både fra oppvekst i et krigsherjet land, og et liv på flukt i tidlig voksenalder. Hennes sosiale nettverk i den lille norske byen familien ble bosatt i, var svært begrenset. Fra mors perspektiv, fremstod gruppen av offentlige hjelpere og kontrollmyndigheter som på ulike tidspunkt ble involvert i familien nærmest som en konspirasjon mot henne på vegne av barna. Fra hennes perspektiv snakket de alle sammen med hverandre, og over hodet på henne, på et språk – og i en kulturell kontekst hun ikke forstod:

Mor: Barna begynte på skolen og en dame som jobbet der var i slekt med den damen som jeg hadde vært i konflikt med i barnehagen. At omsorgen ble overtatt er noe som ble planlagt, det er et lite sted, alle kjenner alle og de er fettere og kusiner (...)

Intervjuer: Alle du var i kontakt med, som du sier du var i konflikt med, en i barnehagen som kjente en på skolen, var de norske alle sammen, og fra samme sted?

Mor: Ja. Familie, liten by, det er en liten by, alle er i familie. Enten er de i slekt på morsside eller på farsside eller gode venner som har kontakt og som kjenner hverandre godt.

Ikke bare foregikk den sosiale kontrollen av hennes foreldreskap her gjennom et lokalt fellesskap som hun som fremmed og utenforstående stod utenfor. Hun opplevde det også som om hun fikk et helt lokalsamfunn vendt mot seg, basert på tette bånd som hun i utgangspunktet ikke hadde forutsetning for å se. Noe som fra hennes perspektiv startet nærmest som en bagatell, som kommunikasjonsproblemer og misforståelser i møte med barnehagen, vokste seg på denne måten til noe langt større.

Poenget fra vår side er, som nevnt i forrige kapittel, ikke å gå inn i bakgrunnen for omsorgsovertakelse i denne spesifikke saken, men heller å vise hvordan mor her opplevde at det var lokalsamfunnet snarere enn enkeltpersoner, enkelttjenester eller staten som bidro til at hun mistet barna. Hennes livserfaring forut for de få vanskelige årene hun hadde tilbrakt i Norge, var fra krigsherjede land hvor det var slekten og landsbyen som i noen grad garanterte hennes trygghet, mens offentlige myndigheter var noen man skulle passe seg for. I det perspektivet ga det også mening når hun sa at det her i Norge ikke var noen som stod på hennes side. Samtidig som hennes barn forble plassert i norske fosterhjem risikerte hun å bli sendt ut av landet. I fremtiden vil de altså kanskje befinne seg på hver sin side av grensen mellom majoritet og minoritet, mellom posisjonen som norsk borger og posisjonen som utvist av landet.

Minoritetens konformitetspress

En omsorgsovertakelse begrunnes ut fra majoritetssamfunnets formelle lover og vurderinger basert på mer uformelle normer for god omsorg. Konformitetspress hva gjelder god omsorg og barneoppdragelse kan oppleves som sterkt også på innsiden av etniske og religiøse nettverk, men da med utgangspunkt i litt andre maktmidler. En mor beskriver for eksempel hvor vanskelig det er å gi datteren mer selvbestemmelse i tenårene når hun vet at andre fra samme land kan tolke dette som at hun og mannen bryter minoritetsgruppens og hjemlandets tradisjoner for barneoppdragelse:

Mor: Ut fra den kulturen vi har vokst opp, det er en del som kommer automatisk og sier nei med en gang. Så tenker man at hun er 16–17 år, da tenker jeg at hun kan prøve å være litt mere selvstendig. Men det kommer automatisk, så tenker jeg alltid 'hva tenker de andre (fra samme land)' liksom. Alltid jeg må tenke, 'hva sier de andre, hva tenker de andre familiedlemmer når jeg sier ja og de andre ikke får lov'.

Intervjuer: Hva betyr det egentlig når du tenker på hva andre vil si? Hva kan skje om du gjør noe – vil de komme til deg?

Mor: De snakker ofte om oss da, det er ikke at de kommer direkte til deg, men om de har hørt det så kommer de og snakker til hverandre. 'Det er ikke bra', hører jeg.

Intervjuer: Får du vite?

Mor: Ja, får alltid vite når noen snakker, at jeg ikke har oppdratt etter (hjemlands)kultur, du må gjøre som (fra hjemlandet) gjør. De kritiserer deg på en måte men de snakker om det, man må alltid si hva skal folk snakke om (ler).

Intervjuer: Påvirker det deg og mannen din?

Mor: Ja, for du må alltid liksom tenke hva de andre kommer til å si, foreldrene våre hva sier de. Alltid tenke på det før du avgjør noe.

Slik denne moren beskriver det, er «hva vil de andre si» blitt som en ryggmargsrefleks hos henne. Hun tar ingen avgjørelser knyttet til barneoppdragelse uten samtidig å vurdere hva andre fra samme hjemland vil mene om temaet, og om det vil få dem til å synes at hennes måte å være forelder på er «for norsk».

En afghansk mor beskriver liknende mekanismer i den første tiden etter at hun selv kom til Norge som ungdom. Hennes egen mor lærte henne å ta spesielle hensyn for ikke å bli oppfattet som «for norsk» av andre afghanere, mens når hun var sammen med egne norske skolekamerater eller familiens nære venner, så var det andre regler:

Det er veldig rart, men når man er blant afghanere er man mye mer påpasselig. Passer på å oppføre seg ordentlig, og måten du snakker på, måten du kler på deg, alt det her skal være sånn som det er akseptabelt i det afghanske miljøet da. Men når vi var sammen med norske venner, vi hadde mange familievenner, og da var vi annerledes. Da fikk vi være oss selv.

Fra ungdomsperspektiv beskrives denne vekslingen mellom ulike roller, avhengig av hvor man befant seg i skjæringspunktet mellom majoritet og minoritet, som både forvirrende og utmattende:

Vi hadde på oss de klærne vi ville, men mamma sa av og til når hun gikk forbi sånn 'hm, kle på deg ordentlig, nå skal vi på en afghansk fest.' Og hun trengte jo ikke si noe, men bare av blikket hennes så skjønnte vi at det var noe med meg som ikke stemmer helt. Av og til så spurte jeg mamma om det var at skjørtet var for kort eller hvis overdelen var for åpen. 'Ja, det er det...' så da måtte vi gå og bytte klær, men det er det som jeg synes er mest utfordrende for ungdommer, å være med på to forskjellige... Være samme person, men i to forskjellige roller, og det er ikke alltid at det er veldig komfortabelt. Det er forvirrende, veldig forvirrende.

Det er gjort mye forskning i Norge på det krysspresset minoritetsungdom står i (blant eksemplene er Bredal, 2011; Fuglerud & Engebriksen, 2009; Prieur, 2004). De senere årene har dette temaet også stadig blitt løftet frem i offentlig debatt, blant annet med Skamløsbevegelsen (Bile, Srouf & Herz, 2017) og det nye engasjementet rundt minoritetsguttenes dobbeltrolle (Ashraf & Nikkerud, 2018). Det har kanskje ikke vært like vanlig å løfte frem det krysspresset som også foreldregenerasjonen her står midt oppe i, når de forsøker å tekkes både majoritetssamfunnets og minoritetsmiljøenes forventninger.

En mor vi intervjuet, spøker med at hun selv har blitt hjernevasket av mannen, som kommer fra en mer liberal familie enn hennes. Han har fått henne til å bli mer avslappet til alkohol, og ikke minst til å droppe de tradisjonelle pakistanske klærne i hverdagen, til fordel for vestlige klær. Det hender at hun får reaksjoner på det, eller i det minste at hun bekymrer seg for eventuelle reaksjoner fra «andre pakistanere», men da tar hun seg ofte i det og bestemmer seg for å «leve livet sitt» uten tanke for hva «de andre» måtte mene. Diskusjonene rundt bekledding fortsetter imidlertid i neste generasjon, når denne moren og venninner med samme bakgrunn velger å følge ulike regler for døtrene:

En av venninnene mine er veldig religiøs, hun spiser kun halalmat, men hun går ikke med hijab. Der går ikke hennes datter med badedrakt f.eks., hun har da en tights under. Jentene mine går i, jeg synes ikke det er greit at de går i bikini, det er mer andre årsaker enn at det viser mye kropp, men de kan bade med badedrakt, og går med shorts og sånn, og det er det ikke alle pakistanske jenter som får lov til, å gå sånn.

Ulik praksis fra foreldre med samme etniske og religiøse bakgrunn, fører i sin tur til at barn i nabolaget reagerer med å utsette hverandre for sosial kontroll. Mor forteller om en slik episode hvor datterens tilhørighet ble utfordret av et annet barn med utgangspunkt i bekledding:

For eksempel gikk datteren min i sommer med magetopp og shorts da, og så var det en annen jente som sa 'hvorfor går du med andre klær'. Det var en pakistansk jente. Datteren min svarte 'fordi jeg liker det' og så sa hun andre 'er du ikke muslim?'. 'Jo, jeg er det', svarte datteren min, 'men muslimer går ikke med sånne klær' sa hun andre. Da fortalte datteren min at hun tenkte seg litt og sa 'ja, men da er jeg kristenmuslim' (latter). Så de har jo fått høre det at de går med for vestlige klær, og det er jo fordi det bor veldig mange fra andre kulturer her. De har fått høre det, men de har så mye selvtillit at de kan svare for seg da. Jeg ble jo veldig imponert og stolt over svaret hennes fordi da fant hun en løsning i stedet for å krympe seg og sånn.

Når datteren i barneskolealder går med «andre klær», klær som bryter med islamske eller mer spesifikt pakistanske tradisjoner for jenters bekledding, setter hennes identitet som muslim på spill. I møte med sosial kontroll fra en jevnaldrende jente med samme minoritetsbakgrunn som henne selv, velger hun å løse situasjonen gjennom å avvise dikotomien mellom muslim og ikke-muslim. Mor er stolt over måten datteren klarer å forsvare seg på en kreativ måte fremfor å «krympe seg» i møte med denne formen for sosial kontroll fra en jevnaldrende jente.

I tidligere studier fra flerkulturelle barne- og ungdomsmiljøer (Rosten, 2015), har vi sett at etniske og religiøse identitetsmarkører gjerne benyttes om hverandre, som varianter over den samme grensedragningen mellom majoritet og minoritet. Den forskjellen som her trekkes opp gjennom begreper som muslim/ikke-muslim kunne også ha vært tematisert gjennom begreper som norsk/pakistansk. I dette tilfellet introduserer den unge jenta i eksemplet altså «kristenmuslim» som en mulig

mellomposisjon. Mens kultur varierer langs et kontinuum, trekkes sosiale grenser ofte opp mer diskontinuerlig, som et spørsmål om enten eller. Dermed tvinges man også hele tiden til å velge side. Som minoritetsforelder blir det en viktig del av barneoppdragelsen å lære barn som befinner seg et eller annet sted «midt mellom» å håndtere en slik mellomposisjon med trygghet og verdighet. Historien som formidles her, fra en stolt mor, kan nettopp leses som et uttrykk for at hun opplever å ha lykket, i noen grad, med denne særdeles utfordrende oppgaven.

Når minoritet blir majoritet

Sosial kontroll handler i stor grad om definisjonsmakt, og om hvem som har makt til å definere det sosiale rommet man befinner seg i. I kapittel 4 om nabolag, skrev vi om en mor som beskriver familiens erfaringer først med å være «den eneste innvandrerfamilien» i den lille bygda de bodde i gjennom mange år, og deretter med å være «en av hundre» somaliske familier i delbydelen de nå har bosatt seg i. Den første tiden fikk hun stadig kommentarer fra folk med samme bakgrunn på at barna ikke snakket somalisk, at døtrene hennes kledde seg «for norsk», og at de syns det var rart at de gikk på kino og at de brukte å feire bursdager hjemme med alle barna «sånn som nordmenn gjør». I en ny setting var plutselig alt det som de hadde gjort «rett» i det gamle nabolaget blitt «feil». Selv om familien trives der de bor nå og setter pris på å ha blitt kjent med flere landsmenn og fått en mer internasjonal omgangskrets, er moren tydelig på at hun ikke vil anbefale folk som er nye i Norge å flytte dit hvor de bor. For dem er det greit, som allerede snakker godt norsk og har fast jobb, men å komme dit forutsetter for henne at man «blander seg mer med nordmenn». Hun skulle riktignok helst sett at barna hennes var mer opptatt av religion ettersom både hun selv og mannen er praktiserende muslimer. Det at barna nå som tenåringer kler seg litt annerledes og snakker dårlig somalisk, anser hun derimot som en liten pris å betale for de verdifulle erfaringene de gjorde tidlig i oppveksten med å bli inkludert i et lokalsamfunn dominert av majoriteten.

Når man bor i et nabolag hvor de fleste av beboerne har til felles at de har etnisk minoritetsbakgrunn, gir det også rom for å ta kategoriene tilbake, eksempelvis gjennom å gjøre «utlending» til en hedersbetegnelse og «norsk» til noe underordnet og negativt. Vi intervjuet en far som er fotballtrener for sønnens lag i en annen av Oslos drabantbyer hvor majoriteten er blitt minoritet. På laget han trener er hjelpetreneren majoritetsnorsk, mens de aller fleste av spillerne har foreldre fra «hele verden». I den konteksten opplever han at det vel så ofte er majoritetsposisjonen som må forsvares:

Vi har hatt så mye problemer med nye gutter på laget som vil tøffe seg. Men jeg har vært veldig konsekvent, hvis jeg hører noe fra noen, uansett om det er ovenfor en norsk en eller en annen utlending, stygge ting aksepterer jeg ikke, da er det rett hjem (...). Så blir jeg spurt da, 'Hvorfor er han ikke her, er han ikke på laget?', 'Jo, men jeg har sendt han hjem' sier jeg da. 'Hva har han gjort?', spør de 'Han ropte jævla potet etter hjelpetreneren', svarer jeg. For meg er det som 'jævla pakkis' og det er uakseptabelt. Da sender jeg dem hjem.

Denne faren har stor forståelse for at minoritetsungdom i utsatte nabolag føler behov for å hevde seg i møte med et majoritetssamfunn som ikke alltid levner dem stor tro på egen fremtid. Ikke desto mindre blir det viktig for han, i kraft av sin egen minoritetsposisjon, å vise seg som en god rollemodell for sønnens medspillere og jevnaldrende. Han ønsker å signalisere at nedsettende og i verste fall rasistiske bemerkninger er uakseptabelt, uavhengig av samfunnskontekst og hvilken retning de går i.

En litt annen problematikk som blir aktuell når etniske og religiøse minoriteter blir i flertall, er det vi var inne på i kapittel 6. Den unge somaliske moren vi refererte til i kapitlet, beskriver det hun forstår som en dreining mot mer konservativ dating-praksis blant unge muslimer i flerkulturelle ungdomsmiljøer. I følge denne moren blir resultatet at mange unge med somalisk bakgrunn ikke lykkes med å finne en passende partner, all den tid det ikke er tradisjon blant somaliske foreldre å finne partnere på barnas vegne. Denne morens analyse av trenden med en dreining mot konservativ dating-praksis og situasjonsbestemt kjønnssegregering blant unge muslimer i flerkulturelle ungdomsmiljøer, er gjenkjennelig både fra vår egen tidligere forskning og fra andre studier (Jacobsen, 2006; Rosten, 2015). Her blir islam ofte et viktig felles identitetsmessig referansepunkt, forsterket i møte med en i all hovedsak ikke-muslimsk majoritetsbefolkning, og en offentlig debatt preget av islam-skepsis. I dette tilfellet er det kombinasjonen av sosial kontroll i foreldregenerasjonen, sosial kontroll mellom jevnaldrende og islam-skepsis i majoritetssamfunnet som bidrar til de unges konservative dreining.

Ulike minoritetsposisjoner

Avslutningsvis i dette kapitlet skal vi presentere en typologi av tre ulike minoritetsposisjoner som trer frem i vårt materiale; en synlig minoritetsposisjon, en mer usynlig minoritetsposisjon og en siste posisjon som verdensborger/religiøs. De to første posisjonene kan leses deskriptivt som beskrivelser av to hovedkategorier av roller minoritetspersoner tildeles av andre, knyttet til synligheten av deres minoritetsstatus. Tilskrivning kan ha utgangspunkt i personlige egenskaper eller mer overflatiske ytre kjennetegn som fargepigmenter i huden eller religiøse symboler. Samtidig kan posisjonene som synlig og usynlig minoritet, i likhet med den tredje posisjonen som verdensborger/religiøs, leses som en form for strategisk posisjonering i en minoritetskontekst.

Synlig minoritetsposisjon

Hvor synlig din annerledeshet er som minoritet, handler ikke bare om det ytre, om forskjeller man kan se utenpå. Synlighet viser her også til hva slags forskjeller som gjøres sosialt relevante i samfunnet. Et eksempel på en person som skiller seg ut som spesielt synlig annerledes i mange ulike sosiale sammenhenger, kan for eksempel være en somalisk mor. For det første har hun antakelig et utseende som skiller seg vesentlig fra det «typisk nordiske», da kanskje forsterket med sjal og skjørt som dekker armer og bein, noe som utad gjerne oppfattes som en bestemt måte å praktisere islam på. Ikke bare er alt dette synlig fra utsiden, det er også

eksempler på former for annerledeshet som i veldig sterk grad synliggjøres i offentligheten. Mer spesifikt handler dette om den rollen som somaliere ofte tildeles i offentlig debatt som en gruppe som er spesielt vanskelig å integrere, eller den oppmerksomheten islam er blitt tildelt blant samfunnsdebattanter som en religion som bryter med «norske verdier». Dersom denne moren i tillegg har kort botid i Norge, snakker begrenset norsk og er analfabet, er det stor sannsynlighet for at både hun og barna hennes vil oppleve at de beveger seg rundt i samfunnet med lyskastere mot kroppen.

I kapittel 5 beskrev vi foreldre som engasjerte seg svært aktivt i språkopplæring og kulturaktiviteter i etniske eller religiøse foreninger, og som sterkt argumenterte for verdien av dette arbeidet både for dem som foreldre og ikke minst for barna. Flere av disse mødrene og fedrene tilhørte det som i norsk kontekst utgjør relativt små grupper av etniske og religiøse minoriteter. En mor med pakistansk bakgrunn var på sin side opptatt av hvordan hennes valg om ikke å vektlegge urdu, islam og pakistanske kulturtradisjoner i oppveksten kunne ha påvirket barnas identitetsarbeid. Selv kom hun til Norge som ungdom, og tok høyere utdanning og gjorde karriere før hun etablerte familie med en mann med samme bakgrunn. For henne har alltid det å også være norsk og å bli inkludert som norsk stått øverst på agendaen, hun har måttet og villet kjempe for sin plass i det norske samfunnet. Dermed opplever hun det også som et slag i ansiktet når hennes norskfødte barn på en «hvit» skole i det høystatusnabolaget de har valgt å bosette seg i opplever å bli pekt ut som annerledes. Hun forteller om en dag for noen år tilbake da sønnen på fem år kom hjem og spurte om de kunne male han hvit.

Jeg vil ikke være brun sa han. Og da skjønnte jeg at han må ha litt mer å stå på enn bare å være norsk, fordi slik oppfatter ikke samfunnet han. (...) Jeg hadde vært opptatt av å bare være lik. Men når du er født her, så har du ikke det samme å stå på. Jeg blir sjokkert når folk spør hvor kommer du fra.

Mor beskriver her hvordan hun gjennom denne og andre episoder i barnas oppvekst gradvis ble oppmerksom på hvor sterkt hun selv hadde arbeidet for å «være lik», samtidig som hun selv, som oppvokst i Pakistan, også udiskutabelt eide sin «pakistanske» identitet. Barna hennes, som ble født i Norge, hadde ikke samme tilgang på «pakistansk» identitet, hverken i form av selvtilskrivning eller andres tilskrivning. Samtidig opplevde de også i en del sammenhenger å ikke ha full tilgang på «norsk» identitet i andres øyne.

Barnas erfaringer gjennom oppveksten med alt fra uskyldige kommentarer om forskjell til mer ondsinnede rasistiske bemerkninger, har endret denne morens holdning til verdien av å styrke barnas kulturelle identitet som «pakistanske». Hennes begrunnelse er likevel en annen enn det å vite hvem man er og hvor man kommer fra, slik mange andre foreldre i vårt materiale legger vekt på. Morens begrunnelse for å lære barna om deres «kulturelle identitet» framstår som å handle primært om at kjennskap til den pakistanske kulturarven kan gjøre barna bedre i stand til å håndtere rasisme og tilbyr en alternativ eller supplerende

tilhørighet. Morens erkjennelse, etter mange år i Norge, går ut på at det gir lite mening å formidle til barna at kulturell identitet og tilhørighet er noe som kan velges, så lenge deres omgivelser ikke nødvendigvis tillater dem å velge å forstå seg selv som bare norske.

En mor med bakgrunn fra et afrikansk land gjør seg liknende refleksjoner:

Siden jeg kom som ung så tenker jeg ofte hva er det de kan gjøre for å være bra borgere, å lære (hjemlandspråk) og norsk kultur, men hvordan komme dit de vil? Det er viktig å begynne tidlig og få dem til å tenke på det, samtidig bli integrert og ta vare på sin kultur. Hvor de kommer fra, identiteten deres. Jeg ser liksom at selv om man er godt integrert så er det ofte, mange sliter med å komme inn på arbeidsmarkedet, mange føler seg utenfor, jeg vil ikke at de skal føle det. De er født her og er norske, men så er de liksom ikke *norske* på grunn av hudfargen. Så jeg tenker ofte på hvordan de skal gjøre om de blir diskriminert, for det skjer helt sikkert. Jeg hører at mange blir det, det kommer de til å oppleve. (...) Det er viktig for meg at de føler at de er en del av det norske samfunnet.

På tilsvarende måte som moren med pakistansk bakgrunn, er denne moren bekymret for hvordan følelsen av å stå utenfor, alle likheter til tross, skal påvirke barnas fremtid. For som foreldre kan man jo ikke gjøre noe med hvordan de ser ut? Når ens barn får tilbud om særskilt norskundervisning i skolen basert på etternavn, eller når man som forelder hører en lærer i ungdomsskolen si til datteren, som er født i Norge, at hun aldri kan få karakteren 5 fordi hun ikke er norsk – hva gjør man da? Den typen retoriske spørsmål ble stilt av mange av foreldrene i vårt materiale. En mor med afrikansk bakgrunn forteller at hun ofte er ganske konkret i sine anbefalinger til sine norskfødte tenåringssønner for hvordan de skal opptre for å unngå trøbbel:

Mor: Passe på, ikke sant. Og når de blir større så må du ta den praten, da. 'Husk at du er mørk i huden. Husk at hvis noen ting blir stjålet, så er det du som blir mistenkt. Husk at når du ser ikke sant, politiet, så kan du bli stoppet, hvis du er der.'

Intervjuer: Så da må du oppføre deg ekstra bra eller ...

Mor: Ikke sant, ikke utsette deg for liksom ... forberede de, da. Sånn at de ikke møter uforberedt. Og etter det jeg har sett, så er det ikke bare meg som gjør det. Jeg ser det også med mine venner. Også de som bor på (drabantbyer i Oslo øst). De gjør det samme med barna sine. 'Forsiktig, husk at du er mørk, husk at du er sånn. Så det er sånne ting som vi må ta.'

Denne moren beskriver altså hvordan hun anbefaler sønnene å hele tiden ta forhåndsregler når de beveger seg rundt i samfunnet fordi de, med utgangspunkt i hvordan de ser ut, automatisk risikerer å bli beskyldt for ting de ikke har gjort. Hun anbefaler dem samtidig å jobbe ekstra hardt med skolearbeidet for å kompensere for den ulempen ved å være mørk hud i et land hvor lys hud er

normen. Hun forsøker også å skjerme dem fra måten verdensdelen hun og mannen kommer dekkes i norske medier:

Vi ser ikke så ofte på NRK og TV2 fordi ... informasjonen er alltid det, åh, stakkars Afrika, der nede åh ... der er det krig og forferdelig. Det er en av grunnene til at vi prioriterer å reise dit annethvert år. Sånn at de skal forhåpentligvis få seg et litt mere variert bilde, da. Fordi du må lete for å få noe ... om Afrika eller noe som skjer utenfor Norge, ikke sant. Fordi vanligvis de nyhetene som du får her i Norge om minoriteter, det er jo bare åh, de er fattige og de er på trygd og, og den nye fattige klassen og ikke sant, sånne ting. Han yngste spurte meg da han var mye yngre, mamma, er vi fattige? Jeg bare, eeh, hva mener du? Da hadde han hørt det på TV og bundet sammen fordi jeg er mørk, da må jeg være fattig. Og jeg sa nei, du er jo ikke fattig.

I dette tilfellet, når foreldrene kommer fra en verdensdel som ofte relativt unyansert beskrives som «fattig» i en vestlig kontekst, får barnas synlige minoritetsposisjon en ekstra ubehagelig dimensjon. Problemet med å være synlig som minoritet handler ikke bare om hvor synlig du er for andre, men også om hva denne synligheten gjør med hvordan du ser på deg selv. I det ligger det et vanskelig dilemma for minoritetsforeldrene. For hvordan skal man ruste barna sine for å tåle å bli pekt ut som annerledes, slik denne moren forsøker å gjøre, uten samtidig å bidra til deres opplevelse av å ikke være som alle andre?

Usynlig minoritetsposisjon

I kontrast til de synlige minoritetene, har vi i Norge også betydelige grupper av minoriteter som hverken synes eller gjøres synlige på tilsvarende måter i samfunnet. For eksempel er det lett å glemme at polakker utgjør den største gruppen av utenlandske borgere i det norske samfunnet, og gitt at de lærer seg norsk vil de ha muligheten til å bevege seg rundt i samfunnet uten å automatisk å bli kategorisert som minoritet. Andre eksempler er de store gruppene av arbeidsinnvandrere fra de baltiske landene, som av utseende kan likne mer på majoritetsbefolkningen. Det å tilhøre det vi her har valgt å beskrive som en usynlig etnisk minoritet, kan også by på litt andre utfordringer fra minoritetsforeldreperspektiv. En mor med bakgrunn fra et baltisk land beskriver hvordan datteren som ungdomsskoleelev født i Norge har problemer med å identifiserer seg både som norsk og fra hjemlandet:

På en måte har hun blitt norsk. Men hun identifiserer seg ikke som norsk fullt. Og det er også litt vanskelig, for vi snakket litt om det, og hun... jeg tror ikke hun klarer å forklare det helt. Men hun føler seg litt. Hun føler seg både som de andre norske barn, men samtidig så er hun en annen bakgrunn, et annet språk hun bruker, andre ting, (...) andre dager hun feirer og til og med jul feirer vi på en annen måte, nå, vi er katolikker, da, og ikke protestanter, så vi feirer jo litt forskjellig. Hun har jo vært involvert veldig aktivt i (det baltiske miljøet). (...) Så uansett hvor mye hun identifiserer seg som norsk så blir hun liksom på en måte litt på en annen side. (...) Det er veldig mange som ikke vet at hun er (fra hjemland).

Det denne moren beskriver er et litt annet problem enn de vi har beskrevet til nå. Utfordringen for datteren er kanskje nettopp usynliggjøringen av opplevelsen av å være annerledes. Fordi datteren i liten grad er synlig som etnisk minoritet, gjennom for eksempel hudfarge, klesdrakt eller aksent, er det mange som ikke vet om hennes minoritetsposisjon. Samtidig *føler* hun seg annerledes, blant annet fordi familien har investert så mye tid i et bestemt minoritetsmiljø. Dette problematiske misforholdet blir på mange måter motsatt av det gutten som kom hjem til moren og ville males hvit, opplevde. Her spilte det liten rolle at han ikke hadde hatt noen tilsvarende tilgang på et etnisk og religiøst minoritetsmiljø og at moren hadde oppdratt han til å se på seg selv «som alle andre». Uavhengig av hva han selv følte opplevde han å ikke bli gitt retten til å være som de andre, fordi han så tydelig så annerledes ut, fordi hans minoritetsposisjon var lettere å se, og fordi den til stadighet også ble synliggjort.

I vårt materiale har vi også minoritetsforeldre som ikke behøver å forholde seg til den sosiale grensen mellom norsk og ikke-norsk fordi de selv er majoritetsnorske med tilhørighet til det vi her har definert som en religiøs minoritet. Deres sosiale synlighet og usynlighet som minoritet henger nøye sammen med at vi i norsk offentlighet retter så mye oppmerksomhet mot minoriteter knyttet til migrasjon. Samtidig finnes det også eksempler på hvordan religiøse minoriteter innenfor den norske majoriteten har gått fra å være svært synlige til å bli mer usynlige i storsamfunnet. En forelder som tidligere tilhørte Smiths venner (nå Brunstad Christian Church), beskriver hvordan dette kirkesamfunnet fram til tidlig på 90-tallet praktiserte egne regler for ytre fremtoning og bekledning begrunnet i religiøs overbevisning. Dette, i tillegg til idealet om å få mange barn, gjorde dem svært synlig som minoritet i nabolag og storsamfunn ellers:

For jenter var det ifølge informanten vanlig å gå i tekkelige klær med skjørt som gikk til under knærne, uansett gjøremål. I tillegg var det vanlig for jenter å ha langt hår i fletter. Gutter skulle derimot ha kortklippet hår, noe som også bidro til at de også skilte seg ut i en tid hvor hårmoten i majoritetssamfunnet tilsa at også gutter skulle ha langt hår. Informanten beskriver fra egen barndom hvordan dette, i tillegg til det å være del av en «uvanlig stor» søskenflokk fra andre barns synspunkt, førte til at de som gruppe stakk seg ut i nabolaget. Dermed ble de ofte utsatt for mobbing, både fra andre barn, og av og til også fra lærere. Denne mobbingen var noe de stadig ble fortalt av foreldrene og andre voksne i menigheten at de måtte tåle, for Jesu skyld, at det å stå i dette var en måte å bevise sin styrke i troen. I ettertid har trossamfunnet gått bort fra denne religiøse praksisen for hårsveis og bekledning. Dermed må vi også kunne anta at barn med tilhørighet til menigheten i dag i mindre grad utsettes for den typen stigma som følger med når man er synlig annerledes. Dette trossamfunnet er altså et eksempel på en religiøs minoritet i det norske samfunnet som har blitt mindre synlig, selv om de fortsatt vil skille seg ut som en gruppe med sine barnerike familier.

Vi finner det interessant å trekke en parallell til utviklingen blant unge muslimer i Vesten, og deres religiøse praksis hva gjelder bekledning og ytre fremtoning. Ikke bare er muslimsk identitet i seg selv ofte forbundet med stigma i vestlige samfunn,

ofte innebærer slik tilhørighet også at ens utseende tilsier at en har bakgrunn fra land i Afrika, Midtøsten, eller Sørøst Asia. Altså oppleves nedtoning av egen minoritetsposisjon, eksempelvis gjennom endring i religiøs praksis, ikke som en reel mulighet for å bli møtt «som alle andre» i sosiale sammenhenger. En måte å håndtere dette doble stigmaet på som ung muslimsk kvinne, kan da være å gå den andre veien og tydelig markere forskjell. Mange unge muslimske kvinner som selv har vokst opp i Norge, velger for eksempel å kle seg mer konservativt enn mødrene (Jacobsen, 2002; Jacobsen, 2006). Dette kan forstås som en måte å styrke alternative verdifelleskap og tilhørighet på i en situasjon hvor man opplever å være dømt til å bli synliggjort. Slik synliggjøring behøver ikke bare være et uttrykk for at man identifiserer seg som minoritet i motsetning til majoritet. Det kan også signalisere at man hever seg over slike forskjellsmarkører som religiøs.

Verdensborgere og religiøse

Dette bringer oss over på to andre måter å innta en minoritetsposisjon på som trer frem i vårt materiale: Når minoritetsforeldre posisjonerer seg på siden av dikotomien mellom minoritet og majoritet, enten som verdensborger eller religiøs. Verdensborgeren aviser minoritetsposisjonen gjennom å utfordre et verdensbilde bestående av suverene stater med majoritetsbefolkning og etniske minoriteter. Hun oppdrar sine barn med tanke på et godt liv relativt uavhengig av hvor på kloden de måtte finne på å bosette seg. Når du kommer fra et land hvor borgerne har blitt tvunget på flukt til alle verdenshjørner, gir det god mening å heve seg over den typen grensedragninger. Det samme gjelder for personer hvis utdanning, yrke og ambisjoner tilsier at verken de selv eller barna vil bli boende i et enkelt land hele livet, men heller ser for seg å flytte rundt ettersom anledningen byr seg.

Den religiøse er beslektet med verdensborgeren i den forstand at også hun i noen grad aviser posisjonen som minoritet i majoritetssamfunnet. Grensen som utfordres i dette tilfellet, er ikke de geografiske mellom ulike stater, men snarere de metafysiske grensene mellom vår verden og det hinsidige. En religiøs person lever tross alt med mål som befinner seg utenfor konteksten for vårt hverdagsliv her på jorden. Når målet er et liv etter dette, går det mest betydningsfulle skillet nødvendigvis mellom de som lever videre og de som fortales. Da gir det heller ikke alltid mening å bruke mye energi på å posisjonere seg på den ene eller andre siden av skillet mellom majoritet og minoritet, i betydningen verdslig og religiøs. Den religiøse oppdrar også sine barn med tanke på at de skal oppnå et godt liv i denne verden, men kanskje først og fremst med tanke på et liv etter dette.

Verdensborgeren og den religiøse kan se seg selv som selvstendige og fritttenkende idealister som har tatt et aktivt oppgjør med alternative verdensbilder i sine omgivelser. Alternativt kan de være en del av et tett og lukket miljø som på fundamentalt vis utfordrer majoritetssamfunnets verdensbilde.

Verdensborgerposisjonen og det vi her omtaler som den religiøse posisjonen, kan også overlappe, og posisjonene kan virke gjensidig forsterkende. Et eksempel på det siste leser vi ut av et intervju med en mor som kom til Norge som voksen, og

som er sterkt engasjert i et trossamfunn hvor medlemmene har samme etniske bakgrunn. Det hun sier om barnas identitet har også sammenheng med hennes og mannens karriereambisjoner som tilsier at de som familie ikke kommer til å bli boende i Norge for alltid:

Intervjuer: Hvordan identifiserer dine barn seg hvis noen spør om de er norske eller norsk-(hjemland), eller? Hva er deres viktigste identitet?

Mor: Vi fikk norsk pass for et par år siden, så vi hadde (hjemland) pass veldig lenge. Så de skjønnte selv at de er fra (hjemland). Noen ganger sier de at de er norske fordi de er født og oppvokst her, og da er det sånn 'Ja, du er norsk, men du er internasjonal. Du er ikke bare norsk og du er ikke bare (fra hjemland). Du er en verdensborger. Så du kan jobber hvor som helst, du kan flere språk, så du har nøklene til å åpne alle dører, så du har ingen problemer. Du har hjernen så du har et globalt anker'.

Intervjuer: Er det viktig for deg at barna dine har det globale?

Mor: Ja, det er veldig viktig. Man må ikke bli veldig små. Tankene om å bli stor, å tenke for alle. Hvis man tenker med et globalt syn. Så jeg tenker på alle, ikke bare Norge, ikke bare (hjemland). Jeg bor her, og jeg elsker Norge. Norge er mitt andre land. Jeg passer på alt, jeg passer på Norge, og så passer jeg på hele verden. Hvis verden ikke er bra, så blir ikke Norge bra. Hvis verden ikke er bra, er ikke (hjemland) bra. Så jeg vet ikke, jeg er kanskje litt annerledes, men jeg og mannen min tenker at det er viktig at barn tenker selv og blir kjent med det.

Denne moren beskriver altså seg selv og sine barn med ordet «verdensborgere», men også som «internasjonale» og «globale». Hennes mål for barneoppdragelsen er å gi barna et globalt anker som gjør at de kan bo hvor som helst i verden. Hun ønsker også at de tar ansvar for hele verden som verdensborgere, og ikke bare det landet hvor de selv bor eller hvor foreldrene deres kommer fra. I dette ligger det ikke bare en sterk idealisme, men også en svært ambisiøs holdning til hva hun som forelder kan tilby sine barn. Alt hun forteller om barnas utdanning, fritidsaktiviteter og nettverk viser at det her er sterk sammenheng mellom idealer og praksis.

En annen vi har valgt å inkludere i kategorien verdensborger og religiøs i vårt materiale, er en mor som selv kom til Norge fra Somalia med foreldre og en stor søskenflokk som 15-åring, og som i ettertid har etablert egen familie og fått barn med en mann med samme bakgrunn. Begge er utdannet i Norge og ønsker sterkt å bidra til å bygge opp hjemlandet etter mange tiår med krig. Foreldrene deres har flyttet tilbake til Somalia, eller pendler frem og tilbake. Derfor vurderer de også å flytte tilbake, men ikke uten tanke for hva de i så fall vil måtte ofre på barnas vegne, med tanke på velferdsgoder og trygghet. Barna er fortsatt i barnehagealder og de opplever at avgjørelsen i så fall må tas nå, før barna slår for dype røtter i det norske samfunnet.

Ja, vi vurderer seriøst å flytte. Men hvor mye vil jeg utsette mine egne barn for? Jeg vet jo at mine egne foreldre flyttet derfra for at de ønsket at jeg skulle ha en bedre fremtid. Skal vi dra til Somalia og ødelegge barnas fremtid? Det er et stort dilemma. Ønsker jeg da å bo i Somalia som gammel dame uten barn? (Ler) Skjønner du? Jeg vil ikke at mamma skal bo i Somalia alene, det gir ikke mening. Og jeg vet at mine søsken ikke kommer til å dra. De andre er bare 'Somalia, er du gæren!', de skjønner ikke hva jeg snakker om engang, men for meg er det en annen realitet der. Jeg har levd der mye lenger enn de. Og har et annet forhold til det å være foreldre og hva slags rettigheter de har ovenfor meg enn det de (søsknene mine) har forståelse for. De bare whatever, mamma og pappa er voksne, de må klare seg selv. De har den norske mentaliteten. Mens jeg er veldig sånn, står i begge endene.

Denne moren er verdensborger i en annen forstand enn moren som vektlegger barnas internasjonale identitet. Mor, i dette tilfellet, er selv opptatt av at hun er somalier, og at hun dermed tilhører en minoritet som er spredd over hele verden på grunn av krigen i hjemlandet. På den måten er hun også, som veldig mange av sine landsmenn, også en verdensborger: Hun kjenner folk overalt, og hun er opptatt av hvordan de alle sammen blir påvirket sterkt av de stedene de bor. Selv er hun eksempelvis svært opptatt av likestilling og kvinners rettigheter og verdien av gode velferdsordninger. Dette er noe hun har med seg fra det norske samfunnet.

Det de to mødrene i disse eksemplene har til felles er at de forsøker å heve seg over andres tilskrivning av dem som minoritet i det norske samfunnet. «Hvem er dere til å definere meg og mine barn som minoritet?», blir foreldrenes uuttalte mantra, slik vi tolker dem, «Med hvilken rett trekker dere opp denne grensen mellom majoritet og minoritet på måter som setter dere selv i sentrum?» For disse mødrene er det Verden, ikke Norge eller deres respektive hjemland som er deres tumleplass, deres virkeområde, deres ansvar. Vår lesning av den holdningen de gir uttrykk for, er en form for avvising av minoritetsposisjon. Dette har, slik vi forstår det, også sammenheng med at de begge to er svært opptatt av spørsmål om tro og moral. De to er religiøse mennesker tilhørende to ulike verdensreligioner, og deres mål for seg selv og barna er først og fremst å være gode mennesker i Guds øyne. Alt dette setter nødvendigvis også norsk riksgrense i perspektiv, den blir nærmest for en filleting å regne.

Oppsummering

Som vi har sett i dette kapitlet, er det ikke alltid at botid i Norge, sosiale relasjoner, kulturkunnskap eller egen identifikasjon, er det som er mest avgjørende for hvorvidt du som minoritetsperson selv velger å definere deg som – eller blir inkludert av andre – som norsk borger. For mange minoritetsforeldre er det kanskje nettopp her de vil oppleve at de kommer til kort, og at de slåss mot hindringer som de selv i liten grad rår over. Poenget er nettopp at de er foreldre i et samfunn som i noen henseender alltid vil oppfatte dem – og kanskje også deres barn og barnebarn – som representanter for en minoritet. I forskningsammenheng er denne posisjonen blant

etterkommere av innvandrere blitt beskrevet med begreper som «betinget tilhørighet». Monica Five Aarset har beskrevet hvordan 22. juli for hennes informanter, som var muslimske etterkommere av innvandrere fra Pakistan, ble en sterk påminnelse om at deres tilhørighet til det norske samfunnet under gitte omstendigheter må reforhandles (Aarset, 2018). De mest synlige blant minoritetene, gitt hva slags forskjeller vi som samfunn velger å rette oppmerksomheten mot, vil kanskje uansett hva de foretar seg, aldri kunne passe helt inn i majoritetssamfunnet.

Som minoritetsforeldre er dette en erkjennelse man må lære seg å leve med. Samtidig kan det også være interesser knyttet til det å beholde sin posisjon som minoritet, og ikke minst store kostnader knyttet til å forsøke å bryte med en slik posisjon. Eksempelvis kan forpliktelsene ovenfor egne foreldre og ønsket om å ta vare på dem når de bli gamle oppleves som sterkt, og det kan være vanskelig å realisere slike idealer i en norsk kontekst. Som vi har sett i det foregående, velger folk å håndtere disse tingene på ulike måter, blant annet avhengig av hvor synlige de opplever å være som minoritet og hva slags sosial kontroll de blir utsatt for.

9 Konklusjoner og anbefalinger

I denne studien har vi undersøkt minoritetsforeldres erfaringer med å oppdra barn i den norske velferdsstaten. Overordnet viser analysene i rapporten at hva slags minoritetsposisjon foreldrene har, og hvilke mulighetsrom denne posisjonen gir, får konsekvenser for foreldreidealer og praksis. Mulighetsrom handler dels om hvilke erfaringer man har med seg gjennom en migrasjonsprosess, som det at foreldre som har kommet til Norge som flyktningbarn vil ha andre erfaringer enn de som har kommet til Norge som voksne. Hvilke muligheter minoriteter har på arbeidsmarkedet får betydning for levekår, og dermed for hvilke nabolag de kan bosette seg i. Mulighetsrom avhenger også av hvor nært forbundet en er til andre i minoritetsgruppa og hvilke betingelser som stilles for å få høre til. Hvordan minoriteten blir forstått og definert av majoritetssamfunnet kan også definere mulighetsrom: Religiøse minoriteter med bakgrunn fra Norge vil for eksempel ikke være synlige som minoritet i alle situasjoner ettersom de ikke skiller seg fra majoriteten gjennom hudfarge eller klesdrakt. De vil heller ikke nødvendigvis oppleve at det blir stilt spørsmål ved deres tilhørighet til det *norske* samfunnet, for eksempel på bakgrunn av antakelser om verdiforskjeller. For minoriteter med innvandrerbakgrunn kan dette stille seg annerledes. Minoriteter og minoritetsposisjoner skapes dermed på ulike måter. Disse historiske prosessene virker inn på erfaringer og valg minoritetsforeldre gjør i dagens Norge. I dette avsluttende kapitlet oppsummerer vi hovedfunn og diskuterer implikasjoner av funnene for politikktutforming og videre forskning.

Endrede foreldreidealer og -praksiser

I intervjuene ba vi foreldrene om å beskrive sine egne foreldreidealer og -praksiser i lys av sin egen oppvekst og reflektere over endringer. At barneoppdragelse forandrer seg fra en generasjon til en annen er noe de fleste foreldre erfarer i en eller annen grad. Samfunnet endres og skaper nye rammer for foreldreskap og familieliv. Vanligvis oppleves slike forandringer som gradvise fordi man selv er en del av endringsprosessen. Også foreldrene som har tilhørighet til trossamfunn i Norge, samt foreldre som er født og oppvokst i Norge med foreldre som har innvandret, forteller om at de er foreldre på andre måter enn generasjonen før dem. Dette understreker at foreldreidealer og praksiser endrer seg over tid, både i minoritetsgrupper som i majoritetsbefolkningen generelt.

Det å flytte fra et land til et annet, for eksempel i forbindelse med flukt, vil imidlertid ofte bety at oppdragelesidealene man omgis av endres brått og drastisk. I rapporten har vi sett at foreldrene som kom til Norge som flyktningbarn, har hatt til dels smertefulle erfaringer i barndommen på grunn av foreldrenes strev med å håndtere slike omveltninger. Mange av dem har blitt utsatt for vold i en eller annen form, som et ledd i oppdragelsen. Flere av disse foreldrene forteller også at de i sin oppvekst har hatt en oppdragerolle for yngre søsken, eller en brobyggerrolle

mellom dem og foreldrene. I deres rolle som oppdragere for yngre søsken og senere for egne barn, har de med seg en dobbelt referanseramme: Familiens normer på den ene siden og dominerende normer for oppvekst i det norske samfunnet på den andre.

Foreldre som har kommet til Norge som voksne, har derimot primært sin egen barndom i et annet land som referansen når de selv blir foreldre. De vil ofte først bli konfrontert med majoritetssamfunnets normer og idealer for barndom og foreldreskap når de får egne barn og skal møte velferdsstatens oppvekstinstitusjoner – eksempelvis helsestasjon, barnehage og skole.

Det er i særlig grad informantene som har vokst opp i Norge som framhever at de ønsker å være mor eller far på en annen måte enn deres egne foreldre var. Den doble referanserammen som foreldrene som har vokst opp i Norge har, gir grunnlag for å utvikle et nytt repertoar av foreldrepraksiser. Disse foreldrene snakker fram foreldreidealene i tråd med det involverte, intensiverte og barnesentrerte foreldreskapet som framstilles som normen for et godt foreldreskap i Norge i dag (Hennum, 2002; Stefansen, 2008).

Det følger av disse funnene at både foreldre og barn kan trenge støtte og veiledning når de skal forstå oppdrageridealene i et nytt samfunn, og når de prøver å tilegne seg nye måter å være forelder på. Mange familier bruker sitt eget nettverk som kilde til hjelp i denne prosessen. Som nevnt i innledningen, tilbyr myndighetene togså i økende grad støtte til minoritetsforeldre i form av ulike veiledningsprogrammer. Forskning tyder på at foreldre har gode erfaringer med slike programmer (Bråten & Sønsterudbråten, 2016), men at slike tilbud ikke når fram til alle som trenger den (Sundsbø & Sihvonen, 2018). Det er derfor viktig at myndigheter og hjelpeapparat er spesielt oppmerksomme på foreldre som befinner seg i en sårbar situasjon, for eksempel fordi de er nye i landet og mangler et nettverk å søke råd fra om oppdragelse.

I vår analyse har vi brukt generelle begreper som foreldrekjærlighet, autoritet og grensesetting, for å beskrive det informantene er opptatt av når de snakker om sitt foreldreskap. Slike generelle begreper og forståelsesmåter bidrar til å framheve likheter mellom det ulike foreldre prøver å få til i oppdragelsen, også når de gjør ulike ting. Vår anbefaling er at myndighetene benytter, når de sprer råd og veiledning om god foreldrepraksis, benytter begreper som kommuniserer anerkjennelse av at foreldre generelt har mange felles mål og bekymringer.

Selvstendige, troende barn

Et sentralt spørsmål i rapporten har vært hvordan minoritetsforeldre balanserer mellom å forankre barn i minoritetsfellesskapet og samtidig gi dem mulighet til å velge en annen tilhørighet. Denne balansegangen berører barns rett til selvbestemmelse, der foreldre har en dobbelt rolle: De forventes å hjelpe barn med å utvikle de ferdighetene og kunnskapene om seg selv og samfunnet som kreves for å ta valg, samtidig er deres rolle å respektere dette valget (Gullestad, 1996). Å

ha rett til selvbestemmelse innebærer slik å ha mulighet til å ta et valg som er i strid med foreldrenes ønsker. Å få et valg anerkjent som et selvstendig valg, forutsetter imidlertid at andre – og foreldre især – vurderer valget som modent, realistisk og basert på kunnskap om en selv (Smette, 2015).

I analysen har vi vist at foreldrene har et sterkt ønske om å utvikle barnas selvstendighet, forstått som at de greier seg selv, i skolen og i yrkesliv. Foreldrene bruker ulike strategier for å få til dette, avhengig av hva de oppfatter at fungerer for deres barn. Noen forteller at de først kan ha prøvd med det de oppfatter som en «norsk» strategi, det vil si å styre lite, og deretter har skiftet til en strategi med mer styring, definert som en «hjemlandsstrategi» hvis «den norske» strategien ikke har fungert.

I kapittel 5 viste vi at mange foreldre legger ned et stort arbeid for å knytte barn til religiøse fellesskaper. De prøver å legge et grunnlag for at barna skal velge fortsatt tilhørighet til disse fellesskapene, som fra foreldrenes perspektiv representerer trygghet og anker i livet. For foreldrene som er aktive i trossamfunn, kan barnets beslutning om tro være avgjørende for fortsatt tilhørighet til dette fellesskapet. Foreldrene snakker likevel om tro som noe foreldre ikke kan tvinge et barn til – den må ha utspring i barnet. Analysene antyder også at for foreldrene som opplever at barna er trygge i sin tro, føles det mindre risikabelt å gi barna frihet og handlingsrom, også utenfor menigheten eller familien.

En del av foreldrene vi har intervjuet, står for mer konservative syn på for eksempel alkoholbruk og seksualitet enn det som er vanlig i majoritetssamfunnet. I analysene har vi undersøkt hvordan foreldrene prøver å formidle slike verdier til barna. Med utgangspunkt i det materialet vi har hatt til rådighet, har vi identifisert to tilnærminger hos foreldrene. Den ene handler om at foreldrene prøver å få barna til å skjønne begrunnelsen for den verdien trossamfunnet representerer, og formidle til barnet at det er positivt å stå for andre verdier. Den andre tilnærmingen innebærer at foreldrene formidler verdien, men erkjenner at tilpasning er uunngåelig når det er stor avstand mellom religiøse verdier og praksis i majoritetssamfunnet.

Vi har sett de nye foreldreidealene der relasjon til barnet og støtte til barnets egne valg også beskrives som verktøy for å videreføre tradisjonelle eller konservative verdier, som for eksempel seksuell avholdenhet før ekteskapet. Å oppfordre barn til å ta valg selv, betyr at barn og ungdom kan komme til å ta andre verdivalg enn det foreldrene legger opp til. Selve lakmustesten på hvor liberal man er som foreldre, er dermed hva som skjer hvis barna bryter radikalt med normene foreldrene oppfordret dem til å leve etter.

Vi har vært inne på hvordan «negativ sosial kontroll» i økende grad brukes for å omtale illegitime måter å få barn til å gi tilslutning til verdier og normer som definerer gruppetilhørighet på. Selv når det vektlegges fra det offentliges side at det er «verktøyene» – press, tvang og trusler – som anses som illegitime, kan det være uklart i hvilken grad det også er verdiene som anses som problematiske fra majoritetens perspektiv. Dette blir tydelig blant annet i diskusjoner om foreldres

ønske om kjønnssegregasjon og seksuell avholdenhet. Våre analyser viser at det er et behov for en mer nyansert debatt omkring disse temaene i offentligheten. Slike diskusjoner kan bidra til å vise fram det mangfoldet av praksiser og verdier som finnes også i majoritetsbefolkningen, og slik nyansere bildet av foreldreskap som grunnleggende forskjellig i en minoritets- og majoritetskontekst.

Sosial klasse som betingelse for foreldreskap

Sosial klasse er et av flere perspektiver som kan bidra til å belyse hvordan forskjell i et samfunn skapes og opprettholdes. I vår studie finner vi at både foreldrenes individuelle klasseposisjon og klasseskiller mellom nabolag, får betydning for erfaringer med å være i minoritetsposisjon.

Blant de av våre informanter som selv kom til Norge i voksen alder, kan vi med utgangspunkt i klassetilhørighet skille mellom to kategorier: Den ene er de som kommer fra middel- eller overklassebakgrunn i sitt opprinnelige hjemland, og selv hadde høye stillinger i det samfunnet de forlot, eller var godt i gang med ambisiøse utdanningsløp før de kom hit. Flere av disse har også valgt å etablere seg med egen familie i høystatus nabolag dominert av majoritetsnordmenn med middelklassebakgrunn.

Den andre kategorien blant de som kom til Norge som voksne, er foreldre som har bakgrunn fra mer beskjedne kår, og som enten er arbeidsinnvandrere til lavstatusyrker eller har kommet som flyktninger. Noen av disse har opplevd sosial mobilitet gjennom å ha tatt utdanning og fått jobber som har gjort det mulig å etablere seg i boliger i relativt dyre nabolag. De fleste i denne gruppa er imidlertid bosatt i nabolag med lav status og levekårsutfordringer. Disse foreldrene har ikke hatt den samme muligheten til å velge nabolag for barna, ei heller tili å flytte om det skulle oppstå problemer, eksempelvis på skolen. Informantene som enten er andregenerasjons innvandrere eller majoritetsnorske medlemmer av kristne trossamfunn har ulik klassebakgrunn og alle er yrkesaktive.

Blant de som har kommet til Norge som barn eller tenåringer i flyktningfamilier, ser vi at alle har gjort betydelige klassereiser. Mens deres foreldre i hovedsak har hatt lite utdanning, har alle informantene våre i dag høgskole- eller universitetsutdanning og har gode jobber. Når disse foreldrene beskriver hvordan de oppdrar barna annerledes enn de selv ble oppdratt, legger de vekt på det omfattende emosjonelle arbeidet det er å lære seg nye foreldrepraksiser. Det er imidlertid også viktig å reflektere over hva de strukturelle betingelsene rundt deres liv – økonomi, arbeid, språkkunnskap – betyr for de mulighetene de har til å være foreldre på denne måten. Andre foreldre, som deres egne mødre og fedre og andre nyankomne foreldre, har hatt og en helt annen livssituasjon og dermed andre betingelser for foreldreskapet.

Disse foreldrene har altså greid seg godt, til tross for at de har hatt til dels problematiske barndomserfaringer. Statistikk viser at en stor andel av flyktninger med lang botid i Norge har fått utdanning og er i arbeid (SSB, 2019). Vi kan ikke vite

nøyaktig hva som har vært avgjørende for at akkurat disse foreldrene har lyktes, men positive erfaringer fra skolen og tilgang til fritidsarenaer synes å være grunnleggende forutsetninger for den veien de har kunnet gå. På denne bakgrunnen er det viktig å understreke betydningen av velferdsordninger som sikrer mulighet til deltakelse på utdannings- og fritidsarenaer, også for barn i lavinntektsfamilier. At barn i minoritetsfamilier lykkes i utdanningsløp og dermed lettere får tilgang til arbeidsmarkedet, er trolig også svært viktig for å bidra til positive endringer i foreldrepraksiser. Dette underbygges av en ny kunnskapsgjennomgang om konsekvenser av oppvekst i lavinntektsfamilier (Hyggen mfl., 2018).

Det følger også av disse funnene at det er viktig at profesjonelle som kommer i kontakt med minoritetsfamilier – og familier generelt – har med seg en god forståelse av den konteksten foreldre har for sitt foreldreskap, og da ikke bare med tanke på kulturell kontekst, men strukturelt, i form av levekår. En komparativ studie av sosialarbeidere i Norge og England viser noen tydelige forskjeller i hvordan minoritetsfamiliers problemer blir forklart gjennom utdanningsløp for sosialarbeidere i disse to landene (Križ & Skivenes, 2010). Mens de norske utdanningene legger vekt på kulturelle forklaringer på problemer i familien, legger de engelske utdanningene vekt på strukturelle årsaker. Studien viser også at norske sosialarbeidere har høye forventninger til foreldrenes evne til endring og til å tilpasse seg dagens foreldreidealene. De britiske sosialarbeiderne ser i større grad ut til å ta høyde for at foreldre med svak økonomi, helseproblemer, og foreldre som opplever diskriminering og rasisme kan ha vanskeligheter med å oppfylle disse idealene.

På bakgrunn av både vår egen og annen eksisterende forskning, er vår anbefaling derfor at både oppvekstpolitikken og hjelpetiltak for familier i større grad ser foreldrepraksis i sammenheng med familiers levekår og livssituasjon. Det betyr for eksempel at noen foreldre kan ha behov for en mindre anstrengt økonomi eller en mer stabil bosituasjon for å greie å være foreldre på en annen måte. Det er på denne bakgrunnen uheldig at foreldrestøtte og -veiledning i dag i stor grad ses atskilt fra spørsmål knyttet til familiers økonomiske situasjon og sosioøkonomiske forhold i deres nære omgivelser.

Nabolag som risiko, etniske og religiøse nettverk som ressurs?

I rapporten har vi undersøkt betydningen av ulike typer nettverk for foreldreskapet. Nabolag og nærmiljø utgjør en sentral del av barn og unges oppvekstmiljø, og blir dermed også en betydningsfull arena for foreldre. Vi ser i vårt materiale at foreldre og barns tilhørighet til fellesskap på ulike nivå varierer, og at minoritetsposisjonen spiller inn her.

Noen foreldre har valgt sitt nabolag med omhu, mens andre beskriver hvordan de endte opp der mer tilfeldig. En del omfavner nærmiljøet og det sosiale nettverket som potensielt vokser ut av det å tilhøre et nabolag, mens andre er bekymret for om nærmiljøet kan ha negativ innvirkning på barna. Det finnes også foreldre som

av ulike årsaker i veldig liten grad forholder seg til nabolaget, utover at det er der de bor.

Skolen har en særlig betydning for foreldres tilhørighet lokalt. I vårt materiale vektlegger også de fleste foreldrene betydningen av tilhørighet til nærmiljøskolen. Noen av foreldre har riktignok valgt en annen skole for barna enn nærmiljøets grunnskole(r) og ungdomsskole(r). For noen har hensikten vært å søke seg til andre skoler fordi de oppfattes som bedre, mens det i andre tilfeller kan handle mer om å søke seg bort fra en vanskelig skolesituasjon og bestemte relasjoner i nærmiljøet. Å velge bort nærskolen, vil nødvendigvis føre til at familiene har svakere tilknytning til lokalsamfunnet til fordel for andre typer felleskap.

Nabolaget kan være en viktig kilde til tilhørighet og ressurser, men kan i andre tilfeller, og særlig for de som bor i nabolag med opphopning av sosiale problemer, gi grunnlag for en stigmatiserende og ekskludert minoritetsposisjon (Rosten, 2017). Vi ser fra våre analyser at manglende økonomiske ressurser kan begrense muligheten til å etablere seg i et nabolag som foreldrene opplever som et godt oppvekstmiljø for barna. En stor andel av fattige barn i Norge kommer fra minoritetsfamilier, og mange av disse familiene bor i utsatte områder. Som vi også framhevet ovenfor, er politikk som bidrar til å redusere barnefattigdom og tilføre ressurser til utsatte boligområder, av stor betydning for at barn i minoritetsfamilier generelt skal få en god oppvekst i Norge.

Vår studie har også vist at mange foreldre er bevisst på å gi barn tilhørighet til etniske og religiøse felleskap, både fordi slik tilhørighet oppleves å ha en verdi i seg selv, men også fordi de er i tvil om at barna vil bli fullt ut akseptert som en del av det norske, nasjonale fellesskapet. Mange av foreldrene framhever etniske og religiøse nettverk som en viktig ressurs for familien i hverdagen.

Som vi var inne på i innledningen, har det i norsk offentlig vært rettet mye oppmerksomhet mot hvorvidt det utøves uakseptable former for sosial kontroll gjennom etniske eller religiøse nettverk. Dette eksemplifiseres i liten grad i vår studie. Foreldrene i vårt materiale forteller imidlertid om en rekke aktiviteter og prosesser som i deres perspektiv bidrar til holdningsendringer innenfor minoritetsgruppen, samt til å bygge opp tilliten til velferdsstatens institusjoner. Andre studier har også vist eksempler på at det foregår foreldreveiledningskurs innenfor rammene av moskéer (Bredal & Vislie, 2017). I vår studie har vi også fått presentert eksempler på at etniske og religiøse foreninger inviterer representanter fra hjelpeapparatet til informasjonsmøter for å øke kunnskapen om majoritetssamfunnet og dets institusjoner i nettverket. Det kan altså se ut som slike nettverk og foreninger har potensial til å være en arena for opplæring i velferdsstatens institusjoner og normer. Takle (2014) argumenterer for at når man blir introdusert for disse institusjonene i rammen av en innvandrersorganisasjon, kan det bli enklere å forholde seg til disse institusjonene i samfunnet for øvrig. En bieffekt av at foreninger arrangerer møter med hjelpeapparatet og minoritetsforeldre, er at det kan bidra til økt kunnskap om disse foreldrene i hjelpeapparatet.

Etniske og religiøse nettverk kan virke både fremmende og hemmende for samfunnsintegrasjon på tvers av majoritet og minoritet. Vi har i denne rapporten vist at begge deler er tilfelle blant våre informanter. Vi vil imidlertid understreke at det er foreldreperspektivet som beskrives og analyseres i vår studie. Dersom vi hadde henvendt oss til barna til våre informanter, kunne vi fått andre beskrivelser og svar på våre problemstillinger. Vår anbefaling er å sette i gang prosjekter for å samle erfaringer på tvers av organisasjoner og trossamfunn, i den hensikt å utvikle denne typen dialogarbeid i frivillig regi. Slike prosjekter må inkludere både barn og voksnes perspektiver.

Minoritetsfamiliers bekymringer for barn og erfaringer med hjelpeapparatet

I rapporten har vi utforsket hvilke bekymringer foreldre har for barna sine som kan føre til at de trenger hjelp fra eller kommer i kontakt med hjelpeapparatet. Et funn er at minoritetsforeldrene generelt framstår som mer bekymret for sønner enn for døtre. Det samme fant Aarset og Sandbæk (2009) i sin studie av minoritetsforeldre. I vår studie er foreldrene spesielt bekymret når de har tenåringssønner og er bosatt i nabolag med levekårsproblematikk og høy andel etniske minoriteter. Forskning viser også at slik bekymring er berettiget, og at gutter påvirkes negativt av nabolaget i større grad enn jenter (Brattbakk og Andersen, 2017). Annen forskning fra ungdomsmiljøer i den typen nabolag, tyder også på at gutter oftere kommer på kant med foreldrene i løpet av ungdomstiden, mens jentene i større grad ser ut til å evne å innrette seg etter til dels motstridende kjønnsidealene fra familie, venner og storsamfunn (Rosten, 2015). Foreldrene i vår undersøkelse gir i tillegg uttrykk for bekymring for diskriminering på bakgrunn av hudfarge og etnisitet, og da igjen særlig med tanke på sønnene. De er for eksempel redd for at gutter skal bli utsatt for rasistisk motivert vold, eller bli stoppet av politiet og mistenkt for kriminalitet som de ikke har begått.

I rapporten har vi også analysert ulike måter minoritetsfamilier kommer i kontakt med det offentlige hjelpeapparatet på. Vi har spesielt sett på eksempler som involverer barnevernet. Analysen viser at initiativet til å involvere hjelpetjenester kommer fra ulike aktører – fra barnet selv, foreldrene, fra oppvekstinstitusjoner. Et funn er at hvordan foreldre møter hjelpeapparatet ikke bare avhenger av hvilke holdninger til hjelpeapparatet de eller personer i deres nettverk har. Hvis foreldre har tro på seg selv som gode foreldre, kan det redusere barrierer mot å kontakte hjelpeapparatet.

Det vi har funnet når det gjelder foreldres bekymring for gutter, står i kontrast til den offentlige debatten, der bekymringen rettes mot jenter i minoritetsfamilier, mer spesifikt mot foreldrenes og minoritetsgruppens kontroll av jenters seksualitet. Forskning har vist at det er god grunn til å være bekymret for dette (Bredal mfl., 2018). Likevel tyder vår studie på at det også er behov for en mer nyansert forståelse av foreldres kontroll av tenåringsbarn. Det er viktig at foreldres kontroll ikke tolkes utelukkende som et ønske om å videreføre kulturelle og religiøse verdier. Foreldrekontroll må også sees i sammenheng med minoritetsposisjon, økonomi,

sosiale forhold og eventuelle utfordringer i barnas oppvekstmiljø. Dette innebærer blant annet at foreldres bekymring for jenter og gutter ikke må forstås uavhengig av hverandre. En nyansert forståelse og åpenhet for foreldrenes perspektiv er viktig når hjelpeapparatet møter bekymrede minoritetsforeldre. På bakgrunn av det vi fant om betydningen av trygghet i foreldrerollen, er det spesielt viktig at foreldre som strever med foreldrerollen blir møtt med forståelse for de bekymringene de har og problemene de opplever.

Ulike minoritetsidentiteter i møte med majoritetssamfunnet

Vi har i rapporten også undersøkt hvilke begrensinger og muligheter foreldrene opplever at barna deres får som medlem både av en minoritetsgruppe og av majoritetssamfunnet. Vi har vist at mange minoritetsforeldre lever med motstridende aspirasjoner på barnas vegne. På den ene siden ønsker de at barna skal få delta i majoritetssamfunnet på like premisser som alle andre. På den andre siden ønsker de også at barna skal fortsette å dele deres verdensanskuelser, tradisjoner og verdier som minoritet.

Et nøkkelbegrep for dette krysspresset er sosial kontroll. I analysen har vi sett på konformitetspress som en måte sosial kontroll kommer til uttrykk på. Vi har vist at minoritetsforeldre både kan oppleve slikt press fra majoritetsbefolkningen og fra minoritetsgruppen. Ofte foregår også kontrollen fra mange kanter samtidig. Minoritetsforeldre og deres barn håndterer dette krysspresset på ulike måter, blant annet avhengig av sosial klassebakgrunn, hva slags sosiale nettverk de inngår i, hva slags nabolag de bor i.

Vi har presentert en typologi av tre ulike minoritetsposisjoner som trer frem i vårt materiale; en synlig minoritetsposisjon, en mer usynlig minoritetsposisjon og en siste posisjon som verdensborger eller religiøs. De to første posisjonene handler på den ene siden om hvor synlig eller usynlig man opplever å være som minoritet, og på den andre siden om hvordan man håndterer slik synlighet og usynlighet. Her kan man velge å vektlegge eller å underkommunisere det som til en hver tid gjør en lik eller forskjellig fra majoriteten. En tredje minoritetsposisjon, som vi har gitt betegnelsen verdensborger eller religiøs, handler om hvordan enkelte minoritetsforeldre håndterer sin ufrivillig synlige minoritetsposisjon gjennom å nedtoner skillet mellom norsk og ikke-norsk identitet. Foreldre som snakker ut fra en slik posisjon, vektlegger gjerne barnas verdensborgerskap, og fremhever betydningen av å være et godt menneske i religiøs forstand, med tanke på et liv etter dette. Dette gjør de, fra vårt perspektiv, ikke bare fordi det er slik de velger å forstå verden, men også fordi de anser det for å være til barnas beste.

Overordnet viser studien at minoritetsforeldre strever med en rekke ulike problemstillinger som knytter seg til det å være forelder i en minoritetskontekst. Samtidig er vårt inntrykk at det offentlige ordskiftet om minoritetsforeldreskapet i hovedsak dreier seg om oppdragervold og såkalt «negativ sosial kontroll». En snever diskusjon om minoritetsforeldreskap kan bidra til at mange foreldre føler seg urettmessig anklaget for foreldrepraksiser de selv ikke identifiserer seg med, noe

som i sin tur undergraver deres opplevelse av tilhørighet til det norske majoritets-samfunnet. Samtidig bidrar det til at andre viktige temaer utelates fra den offentlige debatten. Et eksempel er minoritetsforeldrenes bekymring knyttet til barnas oppvekstvilkår i utsatte nabolag. Et annet eksempel er bekymring for diskriminering, rasisme og fiendtlig innstilling til religion.

Det er viktig med en åpen debatt om problematisk foreldrepraksis blant etniske minoriteter, på samme måte som det må være rom for debatt om det som er problematisk i majoritetsbefolkningen. En slik debatt må også, i tråd med hva vi har forsøkt å gjøre i denne rapporten, synliggjøre variasjon i verdier og foreldrepraksis, både minoritet- og majoritetsbefolkningen. Slik kan vi motvirke at minoritets- og majoritetsforeldre blir definert som ensartede blokker som står i motsetning til hverandre.

En mulig retning å tenke i, er å legge til rette for arenaer hvor minoritets- og majoritetsforeldre kan utveksle erfaringer om barneoppdragelse. Dette er viktig for begge parter, for å skape gjensidig forståelse og bygge ned fordommer. Dette vil kunne være spesielt viktig for foreldre som bor i utsatte nabolag med høy andel etniske minoriteter, og som ellers har lite kontakt med majoritetsbefolkningen gjennom jobb eller privatliv.

Noen foreldre reflekterer lite over sin minoritetsposisjon i det daglige. Vi har likevel vist at mange minoritetsforeldre har til felles en forsterket bevissthet rundt egen foreldrepraksis. Denne bevisstheten kommer dels fra arbeidet med å forme et annerledes foreldreskap enn det man selv har vokst opp med. Dels kommer den fra at foreldre som står i en minoritetsposisjon er mer utsatt for andres blikk – både fra majoritets- og minoritetsgruppa. Minoritetsposisjonen kan dermed gjøre det ekstra vanskelig å være foreldre. Samtidig kan det fra denne posisjonen også vokse fram nye tanker og innsikter om hva det vil si å være en god forelder i vårt samfunn. Dette betyr at minoritetsforeldrene har potensiale til å være en betydelig ressurs, ikke bare for hverandre, men for samfunnet som helhet og den offentlige samtalen om foreldreskap.

Kunnskapsbehov

Som litteraturgjennomgangen i introduksjonen i denne rapporten viser, finnes det så langt lite forskning på foreldreskap i etniske og religiøse minoriteter i en norsk sammenheng. Det trengs derfor mer kunnskap som kan få fram variasjon i erfaringer og oppfatninger mellom ulike minoritetsforeldre, men også mellom ulike grupper i majoritetsbefolkningen. Kunnskap om variasjon er viktig både for å nyansere oppfatningene om foreldreskap og oppdragelse i minoritetsfamilier, og for at myndighetene skal kunne utvikle gode tiltak og tjenester for foreldre med ulike behov. Basert på vår undersøkelse, mener vi at det er særlig viktig å få mer kunnskap om følgende hovedtema:

Sosial endring: Hvordan skjer sosial endring av familieliv i ulike minoritetsmiljøer, hvilke endringer skjer, og hvilke prosesser driver fram endringer? Hvordan opplever foreldre og barn i ulike minoritetsfamilier møtet med velferdsstatens ulike oppvekstinstitusjoner – helsestasjoner, barnehage, skole og barnevern – og hvordan bidrar disse møtene til å forme foreldrepraksiser? Hvilken betydning har klassebakgrunn og klassemobilitet for utformingen av foreldreskapspraksiser i ulike minoritetsgrupper?

Verdikonflikt: Hva opplever ulike minoritetsforeldre som presserende verdikonflikter mellom majoritetssamfunnet og minoritetsgruppen? Hvordan håndteres verdikonflikter i møte med institusjoner og i barneoppdragelsen?

Oppvekstbetingelser: Hvordan opplever minoritetsforeldre oppvekstbetingelser i ulike typer av nabolag? Hvordan formes familieliv og foreldreskap av å bo i småsamfunn versus storby? Hvordan formes foreldreskapet av migrasjonshistorie og oppholdsstatus?

Frivillig arbeid: Hvilken rolle spiller etniske og religiøse foreninger i minoritetsforeldrenes hverdag? På hvilke måter kan slike fungere som en støtte for foreldre og som et bindeledd mellom minoritetsfamilier og offentlige velferdstjenester?

Summary

This report is about ethnic and religious minority parents and their experiences of raising children in the Norwegian welfare state. We use the concept minority about parents who see themselves, or experience that they are defined by others, as a minority by virtue of ethnic and / or religious background. The study was commissioned by the Norwegian Ministry of Children, Youth and Family Affairs (Bufdir). In the report, we examine the following issues:

- What parenting ideals do these mothers and fathers have, and how do they compare their own ideals and practices with the way they themselves were raised?
- What experiences do parents have when it comes to transmitting values in potential conflict with majority values?
- How may different minority communities and neighbourhoods have an impact on parenting practices?
- What experiences do parents have with the child protection services
- What limitations and possibilities do the parents see for their children as they grow up as a member both of a minority group and of the majority society?

The study is based on interviews with 32 parents from different backgrounds and holding different positions in Norwegian society. The sample includes refugees who came to Norway as children or as adults, second-generation Norwegians, newly arrived immigrants, as well as members of Norwegian Christian groups outside the Norwegian (until recently state) Church.

The parents who had come to Norway as child refugees recounted some painful experiences from their own childhood when their parents had struggled to handle migration-related changes in parenting ideals. Several had been exposed to physical violence as part of their upbringing. In the interviews, these parents explained how they wanted to be a different kind of parent for their children. For parents who had come to Norway as adults, their own childhood in another country was a main point of reference for parenting ideals and practices. They had been confronted with Norwegian majority norms and ideals for child rearing when they themselves became parents. New parenting ideals also emerged within this group of parents, reflecting global trends as well as encounters with public childhood institutions such as kindergartens and schools.

Neighbourhoods and family networks are central to the upbringing of children and adolescents. Some parents embrace the local community and establish tight social networks there, whereas others are concerned that growing up in their

neighbourhood may have a negative influence on their children. For the latter group, a lack of financial resources mean limited opportunities to re-establish themselves in a neighbourhood they would consider to be a better childhood environment for the children.

Many of the parents consciously strove to give their children a sense of belonging to their own ethnic and religious communities. Some invest a considerable amount of voluntary work in congregations and voluntary organizations, and see these networks as important resources for the family in their everyday life. How parents balance anchoring children in the minority community with giving them the opportunity to become part of other communities, is a key issue. In Norwegian public debate, much attention has been paid to whether unacceptable forms of social control are exercised through ethnic or religious networks. We find little evidence of this in our study. On the contrary, many of the parents we interviewed talked about how activities aimed at creating change in the community may take place in the context of minority networks. We were told of several examples of such associations inviting representatives from public services to information meetings, in order to increase minority parents' knowledge and awareness of the support system.

Some of the parents we interviewed stand for more conservative views on for example alcohol use and sexuality than what is common in Norwegian society at large. Based on our material, we have identified two positions parents have as to transmitting such values to their children. One position involves explaining to children the rationale for the norms and values of their religious community, hoping to make children proud to represent these values. A second position consists in transmitting minority values, but acknowledging that if the distance between minority and majority norms and practices is too large, the child will necessarily adapt to majority practices (and possibly norms).

For parents who are active in religious communities, the child's religious beliefs can be decisive for their future community of belonging. Nevertheless, the parents talked about faith not as something they could impose on a child but rather as something that must develop from within the child. Our analysis suggests that when a child is a true believer, it is easier for parents to grant the child freedom.

We have also explored which concerns parents have for their children. One finding is that minority parents generally appear to be more concerned about sons than about daughters. They are particularly worried when they have teenage sons and reside in socially disadvantaged neighbourhoods. They also express concern about racism, especially with regard to sons.

We have also analysed various ways in which minority families come into contact with the public support system. We have focused particularly on examples involving the child protection services. Our analysis shows that initiatives to involve these help services may come from different actors - from the child itself, from the parents, and from schools and kindergartens. One finding is that how parents

handle the support service depends partly on their confidence in themselves as parents.

The study also explores limitations and possibilities that parents see for their children as a member both of a minority group and of the majority society. We have shown how minority parents often live with conflicting aspirations on behalf of the children. On the one hand, the parents want their children to participate in society on the same terms as everyone else. On the other hand, they also often want their children to continue to share their own worldviews, traditions and values. A key concept for these conflicting desires is social control. In the analysis, we have looked at pressure to conform as a form of social control exercised on minority parents both by the majority population and by the minority group. Minority parents and their children handle such conflicting pressures in different ways depending on, among other things, social position, what types of networks they are part of, what kind of neighbourhood they live in and how visible they are as a minority in Norway.

Some parents reflect on their minority position only to a very small extent in their everyday life. Overall, however, this study shows that many minority parents have in common an intensified awareness about their own parenting practices. This awareness emerges partly from their effort to create new parenting ideals and practices. It also emerges from their experience of having their parenting practices scrutinized by the majority and the minority community. This experience may make being a parent rather difficult, but it can also contribute to a high level of reflexivity about one's own practice. This means that minority parents have the potential to be a significant resource, not just for each other, but for the general societal debate about parenting.

Litteratur

- Aarset, M. F. (2015). *Hearts and roofs: family, belonging, and (un)settledness among descendants of immigrants in Norway*. Oslo: Sosialantropologisk institutt, Det samfunnsvitenskapelige fakultet. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Aarset, M. F. (2018). Conditional belonging: Middle-class ethnic minorities in Norway. I S. Bendixsen, M. B. Bringslid, & H. Vike (Red.), *Egalitarianism in Scandinavia. Historical and contemporary perspectives*. Cham: Palgrave Macmillan.
- Aarset, M. F., & Bredal, A. (2018). *Omsorgsovertakelser og etniske minoriteter: en gjennomgang av saker i fylkesnemnda*. NOVA-rapport 5/2018). Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Aarset, M. F., & Sandbæk, M. L. (2009). Foreldreskap og ungdoms livsvalg i en migrasjonskontekst. Rapport 2009:7. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Aarseth, H. (2018). Familie og intimitet i endring – sosiologiske perspektiver. *Fokus på familien*, 46(02), 84–102.
- Alba, R. (2005). Bright vs. blurred boundaries: Second-generation assimilation and exclusion in France, Germany, and the United States. *Ethnic and Racial Studies*, 28(1), 20–49.
- Ashraf, U., & Nikkerud, L. F. (Reds.). (2018). *Kjære bror*. Oslo: Minotenk.
- Bach, D. (2014). Parenting among wealthy Danish families: a concerted civilising process. *Ethnography and Education*, 9(2), 224–237.
- Bach, D., & Christensen, S. (2017). Battling the Tiger Mother: Pre-School Reform and Conflicting Norms of Parenthood in Singapore. *Children & Society*, 31(2), 134–143.
- Barne- og likestillingsdepartementet (2018). *Trygge foreldre – trygge barn. Regjeringens strategi for foreldrestøtte (2018–2021)*.
- Baumrind, D. (1967). Child care practices anteceding three patterns of preschool behavior. *Genetic psychology monographs*.
- Bell, J., & Erdal, M. B. (2015). Limited but Enduring Transnational Ties? Transnational Family Life among Polish Migrants in Norway. *Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny*, 41(3), 77–98.
- Bendixsen, S., & Danielsen, H. (2018). Other people's children: inclusive parenting in a diversified neighbourhood in Norway. *Ethnic and Racial Studies*, 1–19.
- Beyers, W., Goossens, L., Vansant, I., & Moors, E. (2003). A structural model of autonomy in middle and late adolescence: Connectedness, separation, detachment, and agency. *Journal of youth and adolescence*, 32(5), 351–365.
- Bile, A., Srour, S. N. & Herz, N. (2017). *Skamløs*. Oslo: Gyldendal.
- Boissevain, J. (1979). Network analysis: a reappraisal. *Current anthropology*, 20(2), 392–394.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. I: Richardson, J., *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. Westport, CT: Greenwood: 241–58.

- Brattbakk, I., & Andersen, B. (2017). Oppvekststedets betydning for barn og unge. Nabolaget som ressurs og utfordring. Rapport 2/2017. Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet.
- Bredal, A. (2006). *Vi er jo en familie*. Oslo: Unipax.
- Bredal, A. (2011). *Mellom makt og avmakt: Om unge menn, tvangsekteskap, vold og kontroll*. Rapport 2011:4. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Bredal, A. & Melby, E. R. (2018). *Sårbarhet og styrke: barnevernets møte med minoritetsjenter utsatt for vold og sterk kontroll*. NOVA-rapport 9/2018. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Bredal, A., & Orupabo, J. (2008). Et trygt sted å bo. Og noe mer: Evaluering av botilbudet til unge som bryter med familien på grunn av tvangsekteskap. Rapport 2008:7. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Bredal, A., & Vislie, C. S. (2017). *Familierettede tjenester i et flerkulturelt samfunn: erfaringer fra familievern og andre hjelpeinstanser*. NOVA-rapport 5/2017. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Bråten, B., & Sønsterudbråten, S. (2016). *Foreldreveiledning – virker det?: en kunnskapsstatus*. Rapport 2016:29. Oslo: Fafo.
- Carling, J., & Erdal, M. B. (2014). Return migration and transnationalism: how are the two connected? *International Migration*, 52(6), 2–12.
- Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. *American journal of sociology*, 94, 95-120.
- Czarnecki, M. (2018). *Norsk barnevern sett utenfra: stiller det urimelige krav?* Bergen: Fagbokforlaget.
- Dannesboe, K. I., Kryger, N., Palludan, C., & Ravn, B. (2012). *Hvem sagde samarbejde?: Et hverdagslivsstudie af skole-hjem-relationer*. Aarhus: Aarhus universitetsforlag.
- Donner, H. (2006). Committed mothers and well-adjusted children: privatisation, early-years education and motherhood in Calcutta. *Modern Asian Studies*, 40(2), 371–395.
- Engebrigtsen, A. (2007). Perspektiver på autonomi, tilhørighet og kjønn blant ungdom. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 7 (2), 63-84
- Erdal, M. B., & Ezzati, R. (2015). 'Where are you from' or 'when did you come'? Temporal dimensions in migrants' reflections about settlement and return. *Ethnic and Racial Studies*, 38(7), 1202–1217.
- Ericsson, K. (2003). Å holde styr på dem en elsker. *Nordisk sosialt arbeid* (03), 172–179.
- Eriksen, T. H. (2010). *Samfunn*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Erstad, I. (2015). *Here, now and into the future: child rearing among Norwegian-Pakistani mothers in a diverse borough in Oslo, Norway*. Oslo: Sosialantropologisk institutt, Det samfunnsvitenskapelige Fakultet, Universitetet i Oslo.
- Farstad, G. R. (2004). «'Jeg liker å være hjemme'». Feministiske utfordringer i en flerkulturell kontekst». I Ø. Fuglerud (Red.). *Andre bilder av «de andre»*. Transnasjonale liv i Norge. Oslo: Pax.
- Forsberg, L. (2009). *Involved parenthood: Everyday lives of Swedish middle-class families*. Linköping: Linköping University Electronic Press.

- Forsberg, L. (2011). Engagerat föräldraskap som norm och praktik. *Sosiologi i dag*, 40 (1–2), 78–97.
- Friberg, J. H., & Bjørnset, M. (2019). *Migrasjon, foreldreskap og sosial kontroll*. Rapport 2019:01. Oslo: Fafo.
- Fuglerud, Ø., & Engebretsen, A. (2009). Kultur og generasjon. *Tilpasningsprosesser blant somaliere og familier i Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Fylkesnes, M. K., Iversen, A. C., & Nygren, L. (2017). Negotiating deficiency: Exploring ethnic minority parents' narratives about encountering child welfare services in Norway. *Child and Family Social Work*, 23 (2).
- Grillo, R. (2008). *The family in question: immigrant and ethnic minorities in multicultural Europe*. Netherlands: Amsterdam University Press.
- Gullestad, M. (1989). *Kultur og hverdagsliv: på sporet av det moderne Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gullestad, M. (1996). From obedience to negotiation: Dilemmas in the transmission of values between the generations in Norway. *Journal of the Royal Anthropological Institute*, 2(1), 25–42.
- Haave, P. (2000). *Sterilisering av tatere (1934-1977). En historisk undersøkelse av lov og praksis*. Oslo: Norges forskningsråd.
- Hays, S. (1998). *The cultural contradictions of motherhood*. New Haven: Yale University Press.
- Hegna, K., & Smette, I. (2017). Parental influence in educational decisions: young people's perspectives. *British Journal of Sociology of Education*, 38(8), 1111–1124.
- Hennum, N. (2002). *Kjærlighetens og autoritetens kulturelle koder. Om å være mor og far for norsk ungdom*. NOVA -rapport 19/2002. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Hennum, N. (2010). Mot en standardisering av voksenhet?: barn som redskap i statens disiplinering av voksne. *Sosiologi i dag*. (40) 1-2.
- Hofman, S. (2011). *Etniske minoritetsbarn som opplever vold i familien: utfordringer og muligheter*. Rapport 2/2011. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Hyggen, C., Brattbakk, I., & Borgeraas, E. (2018). *Muligheter og hindringer for barn i lavinntektsfamilier. En kunnskapsoppsummering*. NOVA-rapport 11/2018. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Jacobsen, C. M. (2002). *Tilhørighetens mange former: unge muslimer i Norge*. Oslo: Unipax.
- Jacobsen, C. M. (2006). *Staying on the straight path: religious identities and practices among young muslims in Norway*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kindt, M. T. (2012). *Kampen om Groruddalens rykte: en narrativ analyse av flyttevalg*. Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Kindt, M. T. (2018). Right choice, wrong motives? Narratives about prestigious educational choices among children of immigrants in Norway. *Ethnic and Racial Studies*, 41(5), 958–976.
- Knudsen, H. (2010). *Har vi en aftale?: magt og ansvar i mødet mellom folkeskole og familie*. Frederiksberg: Nyt fra samfundsvidenskabene.

- Križ, K., & Skivenes, M. (2010). 'Knowing Our Society' and 'Fighting Against Prejudices': How Child Welfare Workers in Norway and England Perceive the Challenges of Minority Parents. *The British Journal of Social Work*, 40(8), 2634–2651.
- Kunnskapsdepartementet. (2017). *Retten til å bestemme over eget liv. Handlingsplan mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse (2017–2020)*.
- Lareau, A. (2003). *Unequal childhoods. Class, race and family life*. Berkeley: University of California Press.
- Leirvik, M. S. (2014). Mer enn klasse: Betydningen av 'etnisk kapital' og 'subkulturell kapital' for utdanningsatferd blant etterkommere av innvandrere. Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi. Det samfunnsvitenskapelige fakultet. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Leirvik, M. S. (2016). «Medaljens bakside»: Omkostninger av etnisk kapital for utdanning. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 57(02), 167–198.
- Lidén, H. (2003). Foreldres autoritet og ungdoms selvstendighet. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 3(2).
- Lidén, H. (2017). *Barn og migrasjon: mobilitet og tilhørighet*. Oslo: Universitetsforlaget
- Ljunggren, J. (2017). *Oslo: ulikhetenes by*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Magnussen, M.-L., Mydland, T. S. & Kvåle, G., (2005). *Arbeid ute og hjemme: Sørlandske mødres valg og vurderinger: rapport fra prosjektet Likestilling og arbeidsliv på Agder*. Rapport 5/2005. Kristiansand: Agderforskning.
- Mitchell, J. C. (1974). Social networks. *Annual review of anthropology*, 3(1), 279–299.
- Nadim, M. (2014). *Forerunners for change: work and motherhood among second-generation immigrants in Norway*. Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi. Det samfunnsvitenskapelige fakultet. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Nielsen, A. K. (2015). Fengselet som blir kalt kjærlighet: en kvalitativ studie av avhoppere fra sekter. Oslo: Det teologiske menighetsfakultet.
- Niemi, E. (2017). Fornorskingspolitikken overfor samene og kvenene. I N. Brandal, C. A. Døving, & I. T. Plesner (Red.), *Nasjonale minoriteter og urfolk i norsk politikk fra 1900 til 2016*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Nils, C. (1975). *Hvor tett et samfunn?* København: Universitetsforlaget.
- Næss, A. (2018). Trust, cultural health capital, and immigrants' health care integration in Norway. *Sociology online first*. Doi: <https://doi.org/10.1177/0038038518793371>
- Pettersen, K.-S. (2005). *Tatere og misjonen: mangfold, makt og motstand*. NOVA-rapport 2/2005. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Plesner, I. T., Brandal, N., & Døving, C. A. (2017). Hvor like må vi være? Gamle minoriteter i det nye Norge. In N. Brandal, C. A. Døving, & I. T. Plesner (Red.), *Nasjonale minoriteter og urfolk i norsk politikk fra 1900 til 2016*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Portes, A. (1998). Social capital: Its origins and applications in modern sociology. *Annual review of sociology*, 24(1), 1–24.
- Prieur, A. (2004). *Balansekunstnere: betydningen av innvandrerbakgrunn i Norge*. Oslo: Pax.
- Pustułka, P., Struzik, J., & Ślusarczyk, M. (2015). Caught between breadwinning and emotional provisioning. The case of Polish migrant fathers in Norway. *Studia Humanistyczne AGH (od 2012)*, 14(2), 117–139.

- Putnam, R. D. (2001). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon and Schuster.
- Reizel, L., Bredal, A., & Lidén, H. (2018). Transnational schooling among children of immigrants in Norway: the significance of Islam. I M. Bozorgmehr & P. Kasinitz (Reds.), *Growing up Muslim in Europe and the United States*. London og New York: Routledge.
- Rosten, M. G. (2015). "Nest siste stasjon, linje 2": sted, tilhørighet og unge voksne i Groruddalen. Sosialantropologisk institutt, Det samfunnsvitenskapelige fakultet. Oslo: Universitetet i Oslo
- Rosten, M. G. (2017). Territoriell stigmatisering og gutter som «leker getto» i Groruddalen. *Norsk sosiologisk tidsskrift*. 01/2017, s. 53-70.
- Rugkåsa, M., Ylvisaker, S., & Eide, K. (2017). *Barnevern i et minoritetsperspektiv: sosialt arbeid med barn og familier*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Sand, T. (2008). *Flerkulturell virkelighet i skole og samfunn*. Oslo: Cappelen akademisk.
- SSB (2019). *Flyktninger i og utenfor arbeidsmarkedet 2017*. Rapport 8/2017. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Sejersted, F. (2013). *Sosialdemokratiets tidsalder: Norge og Sverige i det 20. århundre*. Oslo: Pax.
- Skoglund, A. (2008). *Religiøse grupper og bruddprosesser: kunnskapsstatus, erfaringer og hjelpebehov*. Rapport 3/2008. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Ślusarczyk, M., & Pustulka, P. (2016). Norwegian Schooling in the Eyes of Polish Parents: From Contestations to Embracing the System. *Central and Eastern European Migration Review*, 5(1), 49–69.
- Smette, I. (2015). *The final year: an anthropological study of community in two secondary schools in Oslo, Norway*. Sosialantropologisk institutt, Det samfunnsvitenskapelige fakultet. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Smette, I., Stefansen, K., & Strandbu, Å. (2017). Den lille og den store selvstendigheten – ungdoms fortellinger om å lære selvstendighet. I O. Erstad & I. Smette (Red.), *Ungdomsskole og ungdomsliv. Læring i skole, hjem og fritid*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Solheim, J. (2016). Bringing it all back home – familien som generativ kulturell formasjon i det moderne. *Norsk antropologisk tidsskrift*, 26(01), 7–21.
- Stang, E. G. (2011). Alle former for vold mot barn er forbudt – og straffbart? *Kritisk juss*, 37(03), 155–177
- Stefansen, K. (2008). Et uendelig ansvar. Om foreldreskap i middelklassen. I B. R. Olsen & B. P. Bø (Red.), *Utfordrende foreldreskap* (pp. 27–50). Oslo: Gyldendal.
- Stefansen, K., & Aarseth, H. (2011). Enriching intimacy: the role of the emotional in the 'resourcing' of middle-class children. *British Journal of Sociology of Education*, 32(3), 389–405.
- Stefansen, K., & Skogen, K. (2010). Selective identification, quiet distancing: understanding the working-class response to the Nordic daycare model. *Sociological Review*, 58(4), 587–603.
- Stefansen, K., Strandbu, Å, Smette, I. (2017). Foreldre som "bakkemannskap" for ungdomsskoleelever: klasserelaterte forskjeller. I Erstad, O. og Smette, I. (Red.).

Ungdomsskole og ungdomsliv. Læring i skole, hjem og fritid. Oslo: Cappelen Damm Akademisk

Sundsbø, A. O. (2018). Parenting Support in Europe's North: How Is It Understood and Evaluated in Research? *Social Policy and Society*, 17(3), 431–441.

Sundsbø, A. O., & Sihvonen, E. (2018). Introduction: Parenting Support in the Nordic Countries: Is there a Specific Nordic Model? *Social Policy and Society*, 17(3), 425–429.

Sønsterudbråten, S., & Bjørnset, M. (2018). *"It takes a village": evaluering av gruppeveiledning for foreldre som er bekymret for sine ungdommer.* Fafo-rapport 2018:23. Oslo: Fafo.

Take, M. (2014). *Politisk integrering: innvandrersorganisasjoner som skoler i demokrati og byråkrati.* Oslo: Cappelen Damm Akademisk.

Ugelvik, T. (2019). *Sosial kontroll.* Oslo: Universitetsforlaget

Vincent, C., & Ball, S. J. (2007). 'Making up' the middle-class child: Families, activities and class dispositions. *Sociology*, 41(6), 1061–1077.

Wikan, U. (2008). *Om ære.* Oslo: Pax.